

БУИРУҚ
АРИЗА
Даъво аризаси
ОРИЗОНА
ИРИЗОНАШ
БАЁНВОМА

НАФИСА САДИНОВА

**ИШ ЮРИТИШ
ТЕРМИНЛАРИНИНГ
ҚИСҚАЧА ИЗОҲЛИ
ЛУҒАТИ**

далилатномаси

ИҚНОМА

Иққариш

далилатномаси

ИқНОМА

Шағозим иуриқномаси

МАЪЛУМОТНОМА

Шахсии маълумотнома

КАДРЛАР БУЛИМИ

ШАРТНОМА

далолатном

Иққариш

Иққариш

Иққариш

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
махсус таълим вазирлиги**

Навоний давлат педагогика институти

НАФИСА САДИНОВА

**ИШ ЮРИТИШ ТЕРМИНЛАРИНИНГ
ҚИСҚАЧА ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ**

Тошкент - 2019

651.4

C-18

330(038)

65.290-2я2

C 18

Садинова, Нафиса.

Иш юритиш герминларининг қисқача изоҳли луғати [Матн] : луғат /
Н. Садинова, - Тошкент : INNOVATION RIVOJLANISH NASHRIYOT-
MATBAA UYI, 2019. - 160 б.

УЎК 330(038)
КБК 65.290-2я2

Ушбу луғат иш юритиш амалиётига оид 1400 дан ортиқ асосий герминлар ва терминологик бирикмаларни, шунингдек, ижтимоий ҳаёт, иқтисодиёт, ҳуқуқ, менежмент, савдо ва таълим соҳаларида кенг қулланунчи, иш юритишга билвосита алоқадор терминларни қамраб олган. Улар амалдаги ишончли манбаларга таянган ҳолда изоҳланган.

Луғат иш юритиш, менежмент соҳасида фаолият юритувчи мутахассисларга, иш юритиш жараёни билан қизиқувчи кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:

Абдувахоб Мадвалиев,

филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Тақризчилар:

Нигора Муродова,

филология фанлари доктори, доцент

Неъмат Маҳкамов,

филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Навоий давлат педагогика институти илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган (2019 йил 28 февралдаги 7-сонли йиғилиш баённомаси).

ISBN 978-9943-5576-5-9

SDVO

© Садинова Нафиса

© Инновацион ривожланиш нашриёт - матбаа уйи

2

370881

СУЗБОШИ

Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги қонунининг қабул қилиниши ва Ўзбек тилига Давлат тили мақомининг берилиши она тилимиз кадрини тиклаш йўлидаги муҳим бир ходиса ҳисобланади. «Давлат тили ҳақида»ги қонун ва унинг амалга оширилиши илм-фан, таълим-тарбия, маданият ва санъатнинг барча соҳаларини республика давлат тилида ривожлантириш ва идора, ташкилот, корхоналарнинг давлат тилида иш юритиши учун зарур булган ҳамма шарт-шароитларни яратиб беришни тақозо этади.

Ўзбек ҳужжатчилигини, айниқса, унинг асосий қисмини ташкил этувчи иш юритиш доирасини такомиллаштириш ва бугунги кун талаблари даражасида ривожлантириш энг долзарб вазифалардан бирига айланиб бормоқда, чунки оддий фуқародан тортиб корхона ва ташкилот раҳбаригача иш юритиш ҳужжатларининг мукамал бўлишидан манфаатдордир. Ҳужжатларнинг такомиллашувида, талабга жавоб берарли даражада бўлишида эса унда қўлланаётган терминларни тартибга солиш, уларни илмий асослаш муҳим аҳамиятга эга. Бу республика-миз зиёлилари, биринчи навбатда, турли фан соҳалари терминларини ўрганувчи олимлар зиммасига Ўзбек терминологиясининг илмий асосларини тула ва пухта ишлаб чиқиш ҳамда терминларни тартибга солишдек улкан масъулиятни юклаган эди. Мазкур қонун қабул қилингандан кейин, айниқса, республика мустақиллиги йилларида турли фан соҳалари мутахассислари Республика Атамашунослик қўмитаси (Терминология комитети) ходимлари билан ўзаро ҳамкорликда терминларни тартибга солиш ва терминологик лўғатлар тузиш бўйича бир қатор ишларни амалга оширган бўлсалар-да, бу соҳадаги кўзланган натижаларга тўлиқ эришилди деб бўлмайди. Илмий-оммабоп адабиётларда, айниқса, матбуотда, оммавий ахборот воситаларида термин қўллашдаги ҳар хилликлар ҳануз давом этиб келмоқда. Бу ҳолат купинча кундалик ижтимоий турмушда, матбуот саҳифаларида тез-тез қўлланадиган байналмилал сўзлар билан уларнинг аввал истъомолдан чиқариб юборилган синонимларини ёки амалдаги байналмилал сўз ва терминлар билан уларнинг ўрнига тавсия этилаётган арабча ва форсча сўзларни аралаш қўллашда кузатилмоқда.

Зеро, жамият ҳаётида руй бераётган узгаришлар, турли-туман янгиликлар, бошқа терминологик тизимларда бўлгани каби иш юритиш терминологиясида ҳам узгаришлар бўлишига сабаб бўлмоқда. Би-

нобарин, ҳар қандай терминологик тизимнинг тараққиёт жараёни янги терминларнинг пайдо бўлиши, истеъмолга киритилиши ҳамда мавжудларининг замонавийлик ёки маъновий жиҳатдан номувофиқлиги туфайли истеъмолдан чиқишидан иборатдир.

Бугунги Ўзбекистонимизнинг жаҳонга юз тутиб, шиддат билан ривожланиш жараёнида ўзбек тилида мукаммал ҳужжатчиликни яратиш, унинг терминларини чегаралаб олиб ишлаб чиқиш энг долзарб вазифалардан бирига айланган. Бу ҳолат эса иш юритиш соҳасида терминларнинг изоҳини мукаммаллаштириш эҳтиёжини туғдирмоқда. Кулингиздаги луғат ана шу эҳтиёжни қондириш йулидаги дастлабки тажрибадир.

ЛУҒАТНИНГ ТУЗИЛИШИ ҲАҚИДА

Луғатда иш юритиш амалиётига оид 1400 дан ортиқ асосий терминлар ва терминологик бирикмаларнинг, шунингдек, ижтимоий ҳаёт, иқтисодиёт, ҳуқуқ, менежмент, савдо ва таълим соҳаларида кенг қўлланувчи, иш юритишга билвосита алоқадор терминларнинг маънолари изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима луғатларига таянилди. Терминлар изоҳини беришда эса “Ўзбек тилида иш юритиш”, “Иш юритиш” қўлланмаларининг барча нашрларидан, беш жилдли “Ўзбек тилининг изоҳли луғати” ва ўн икки жилдли “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” ва соҳа луғатларидан фойдаланилди. Луғатлардан ўрин олмаган, лекин иш юритишда қўлланадиган ҳужжат турлари ҳамда уларнинг изоҳлари ҳам иш юритиш соҳасида фаол фойдаланилаётган “Иш юритиш” амалий қўлланмасига суянган ҳолда изоҳланди. Иш юритишга оид тарихий терминлар ҳамда замонавий иш юритиш терминологиясида ҳали барқарорлашиб улгурмаган терминлар луғатга киритилмади.

Ҳар бир изоҳланаётган сўз луғатда алифбо тартибида жойлаштирилган. Термин катта ҳарфлар билан берилган, ундан сўнг қавс ичида ўлашма сўзларнинг этимологияси ва тегишли тилдаги маъноси берилди.

Луғатда айрим терминларнинг аниқлигини таъминлаш мақсадида изоҳдан сўнг мисоллар берилди. Шунингдек, изоҳланаётган терминга алоқадор бўлган, унинг маъносини аниқлаштиришга хизмат қилувчи терминлар қ. (қаранг) белгиси билан берилди.

Иш юритиш соҳаси узлуксиз ривожланишда бўлгани ва терминни изоҳлаш мураккаб жараён эканлиги учун терминларнинг қўлланиши ва изоҳланишида ҳам баҳсли ўринлар бўлиши табиий. Шунинг учун ҳам луғат муаллифи мукамалликни даъво қилмайди ва луғатни такомиллаштириш юзасидан билдириладиган барча танқидий фикр-мулоҳазаларни, таклиф ва тавсияларни самимий қабул қилади.

ШАРТЛИ ҚИСҚАРТМАЛАР

- а.* – араб тилига мансуб сўз
айн. – айнан
бухг. – бухгалтерия соҳасига оид термин
ж.к. – жўналиш келишиги
ингл. – инглиз тилига мансуб сўз
итал. – итальян тилига мансуб сўз
икт. – иқтисодиёт соҳасига оид термин
лот. – лотин тилига мансуб сўз
мас. – масалан
мл. – молияга оид термин
нем. – немис тилига мансуб сўз
пол. – поляк тилига мансуб сўз
полигр. – полиграфия соҳасига оид термин
р. – рус тилига мансуб сўз
салб. – салбий маънода
с. кўпл. – муайян сўзнинг кўпшик шакли
с.т. – сўзлашув тилига хос сўз, ибора
ф. – форс ва тожик тилларига мансуб сўз
фр. – француз тилига мансуб сўз
ш.к. – шу каби(лар)
эск. – эскирган сўз
юн. – юнон тилига мансуб сўз
қ. – қаранг
ҳарб. – ҳарбий соҳага оид термин
ҳуқ. – ҳуқуқ соҳасига оид термин

АБЗАЦ [нем. Absatz < absetzen – янги сатрдан бошлаш] 1 Матн (текст)нинг дастлабки қаторини бироз ўрин (уч ҳарф ўрни) қолдириб бошлаш; хатбоши, сатрбоши. *Янги абзацдан ёзмоқ.*

2 Матннинг бир хатбошидан кейинги хатбошигача булган қисми. *Бир абзац ташлаб ёзмоқ.*

АБИТУРИЕНТ [лот. abiturienti, abiturientis – кетмоқчи булган киши] Олий ёки урта махсус ўқув юртига кириш учун даъвогар.

АБОНЕМЕНТ [фр. abonnement] Бирор нарсадан, мас., театрдаги ўриндан, маълум бир муддат ичида фойдаланиш ҳуқуқи ва шу ҳуқуқдан фойдаланиш учун берилган хужжат, талон. *Кутубхоналараро абонемент.*

АБОНЕНТ [нем. Abonnent < фр. abonner – ёзилмоқ, обуна бўлмоқ] Абонементдан фойдаланувчи, абонемент эгаси; обуначи. *Кутубхона абоненти.*

АВАНС [фр. avance] Бир жисмоний ёки юридик шахс томонидан бошқасига келгусида туланадиган ҳақ ҳисобидан олдиндан бериладиган пул миқдори; бўнак. *Аванс бермоқ.*

АВИЗО [итал. avviso < лот. avis – қуш] Банк, тижорат, бухгалтерия амалиётида ҳисоб-китоб муомалаларининг бажарилганлиги тўғрисида бир аҳдлашувчи томоннинг иккинчисига юборадиган расмий хабарномаси.

АВТОБИОГРАФИЯ [юн. autos – ўзи, ўзим + биография] Бирор шахснинг ўзи ёзган таржимаи ҳоли; *яна қ. таржимаи ҳол.*

АВТОГРАФ [юн. autos – ўзи, ўзим + grapho – ёзаман] 1 Асарнинг муаллиф қўли билан ёзилган нусхаси, асл қўлёзма.

2 Ўз қўли билан ёзилган ёзув ва имзо (қўпинча хотир учун); *яна қ. дастхат.*

АВТОР [лот. au(c)tor – яратувчи, кашшоф; ижодкор] айн. муаллиф.

АВТОРЕФЕРАТ [юн. autos – ўзи, ўзим + реферат] Илмий асарнинг уз муаллифи томонидан ёзилган қисқача баёни. *Диссертация автореферати.*

АГЕНТ [лот. agens, agentis – ҳаракатдаги; иш юритувчи] 1 Ташкилот, муассаса ва ш.к. нинг маълум вазифаларни бажариш учун тайинланган вакили. *Молия агенти.*

2 Бировлар томонидан қуйилган, бировларнинг манфаатлари учун махфий хизмат қиладиган шахс. *Халқаро терроризм агентлари.*

3 Бирор давлат разведкасининг махфий ходими; жосус, айғоқчи.

АГЕНТЛИК Бирор идора, муассаса ёки корхонанинг жойлардаги (маҳаллий) бўлими, шунингдек, ахборот йиғиш ва тарқатиш, воситачилик қилиш вазифасидаги баъзи муассасалар номи. *Телеграф агентлиги. Молия агентлиги.*

АДРЕС [фр. adresse – юбормоқ] 1 Бирор киши ёки ташкилот урнашган жой, манзилнинг номи ва бошқа белгилари (уй ёки квартира рақами ва ҳ.к.) мажмуи, унинг қайди. *Институт адреси. Уй адреси.*

2 Почта орқали юбориладиган нарсалар устидаги уларнинг борадиган жойи ва олувчининг номи кўрсатилган ёзув.

3 Бирор тантана муносабати билан муассаса, ташкилот ёки айрим шахс номига юборилган, одатда, папка ва ш.к. нарса ичига солинган табрикнома; ёднома.

АДРЕСАНТ [нем. Adressant – юборувчи] Почта орқали телеграмма, хат ва ш.к. юборувчи шахс ёки ташкилот.

АДРЕСАТ [нем. Adressat – олувчи] Адресига хат, телеграмма ва ш.к. юборилувчи киши ёки ташкилот.

АЙБ [а. “айб” – нуқсон] ҳуқ. Қонунга хилоф хатти-ҳаракат; жиноятга тортишнинг зарур шартги.

АЙБДОР ҳуқ. Жиноий иш қилган, қонунга хилоф иш қилган, жиноий жавобгар киши.

АЙБЛОВ ХУЛОСАСИ Жиноят юзасидан тергов натижасида аниқланган ҳолатлар ва айб мазмуни баён этилган ҳужжат; айбнома.

АЙНАН НУСХА Асл нуханинг барча хусусиятларини – ҳужжат ширурий қисмларининг жойлашишини, мавжуд шаклий белгилар, матннинг босма, ёзма ҳарф шакллари аниқ ва тўлиқ акс эттирувчи нусха. Мас., *фотонусха*.

АКАДЕМИК ТАЪТИЛ Олий таълим тизимидаги ўқитувчиларга ўқув мақсадларида бериладиган маоши тўлиқ ёки қисман сақланиб, шундан узоқ муддатга озод қилишдан иборат таътил тури. Ҳозирда бундай таътил олиш ҳуқуқидан фойдаланиш бошқа ўқитувчиларга, талабаларга, шунингдек, фан, саноат ва тижорат соҳалари ходимларига ҳам татбиқ этилмоқда. *Академик таътил олиш*.

АККОРД [*итал. accordo* – келишув, битим] Шартнома асосида бажариладиган; ишбай.

АККОРД ИШ ҲАҚИ Шартнома асосида ишбай усулида бажарилган иш учун бирыўла туланадиган иш ҳақи (асосан, қурилиш соҳасида).

АККРЕДИТИВ [*лот. accreditivus* – ишончли, ваколатли] *мл.* 1 Нақд пулсиз ҳисоб-китоблар олиб бориладиган банк ҳисоб варағи. |

2 Томонлар ўртасида тузилган шартномага кўра амалга ошириладиган ўзаро ҳисоб-китоб тури.

3 Номига ёзиб берилган шахсга кўрсатилган суммани кредит муассасасидан олиш ҳуқуқини тасдиқловчи қимматбаҳо қоғоз.

АККРЕДИТЛАШ [*лот. accredo* – ишонмок, ишонч билдирмок] *ҳуқ.* 1 Дипломатик ваколатхона бошлиғи ёки давлатнинг бирон-бир халқаро ташкилотдаги доимий вакили лавозимига тайинлаш ва шу лавозимни бажаришга киришиш тадбирлари.

2 Журналистга муайян ҳудудда бўлиш ва у ерда рўй бераётган воқеа-ҳодисаларни ёритиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат.

АКТИВ [*лот. activus* – фаол, ҳаракатчан] 1 Корхона ёки ташкилотнинг мулки ва ресурслари (бино, машина, қимматбаҳо қоғозлар ва бошқалар).

2 *бухг.* Баланснинг кирим, даромад қисми; бухгалтерия балансининг бир қисми; *зид. пассив*.

АКТИВ БАЛАНС Кирим (даромад) чиқимдан, буромаддан ортик булган баланс; фаол баланс.

АКТУАРИЙ [лот. actuarius – тезкор, тез ёзувчи мирза] Суғурта компаниясининг суғурта хатларини баҳолаш ҳамда суғурта туловлари ҳисоб-китоби билан шуғулланувчи мутахассис, иш юритувчи.

АКЦЕПТ [лот. acceptus – қабул қилинган] 1 Фуқаролик ҳуқуқида: бир томоннинг таклифи (оферта)да кўрсатилган шартларда шартнома тузишга розилик билдириш; халқаро ҳуқуқда: шартнома шартлари билан боғланганлик тўғрисида бир томонлама ариза.

2 Хўжалик ташкилотларида нақд пулсиз олиб бориладиган ҳисоб-китобнинг асосий шакли: товарлар, хизматлар, бажарилган ишлар ҳақини тақдим этилган тулов талабномасига мувофиқ тулашга розилик ёки тулашни қафолатлаш.

АКЦИЗ [фр. accise < лот. accidere – кесмоқ] Кенг истеъмол моллари (канд, гугурт, туз ва х.к.) ва хизматларга солинадиган билвосита солиқ тури. Махсулотга ёки кўрсатилаётган хизмат (коммунал, транспорт ва бошқа турдаги хизматлар) нархи устига қўйилади.

АКЦИЯ I [фр. action – қимматбаҳо қоғоз] Акциядорлик жамияти чиқарган қимматбаҳо қоғоз. *Акцияларга туланадиган дивидендлар миқдори.*

АКЦИЯ II [лот. actio – ҳаракат] Бирор мақсадга эришиш учун қилинадиган иш, ҳаракат. *Дипломатик акция. Савдо марказларида акция ўтказмоқ.*

АКЦИЯДОР Акциялар эгаси; ундан фойда кўрувчи жисмоний ёки юридик шахс; акциячи; акциядорлар жамияти аъзоси. *Акциядорларнинг навбатдан ташқари йиғилиши.*

АКЦИЯДОРЛАР ЖАМИЯТИ, **акциядорлик жамияти** Турли корхона, ташкилот, банк, компания ва айрим шахслар пул маблағларини уюшган шерикчилик асосида бирлаштирадиган жамият. *Акциядорлар жамиятининг йиллик молиявий-хўжалик фаолияти.*

АЛИМЕНТ [лот. alimentum – қарамоғидаги, боқимидаги] Қонунда белгиланган ҳолларда оиланинг бир аъзоси томонидан бошқа аъзоси ёки аъзоларини моддий таъминлаш учун мажбуран туланадиган маблағ, нафақа.

АЛОҚА [а. “алоқа” – боғланиш, муносабат] 1 Турли воситалар ёрдамида ахборотларни узатиш ва қабул қилиш. *Почта алоқаси. Телефон алоқаси.*

2 Кишилар, ташкилотлар, давлатлар уртасидаги муомала, муносабат, боғланиш; борди-келди. *Дустлик алоқаси. Савдо алоқалари.*

АЛОҚА ВОСИТАЛАРИ Ахборотларни узатиш ва қабул қилиш воситалари: почта, телефон, телеграф, телефакс, интернет, радио, телевидение ва б.

АЛОҲИДА ШАХС Узига хос, бошқалардан фарқ қиладиган, ажралиб турадиган; бошқача шахс.

АМАЛДАГИ ҚОНУНЛАР Айни пайтда ҳуқуқий кучга эга бўлган, жорийлашган қонунлар.

АМАЛИЁТ [а. “амалиёт” – амалий масалалар] Амалий иш, амалий жараён, кундалик тажриба. *Хужалик шартномаларини ҳуқуқий экспертиза қилиш ҳам амалиётга киритилган.*

АМНИСТИЯ [юн. amnestia – унутиш; кечирिश] Олий ҳокимият қарори билан муайян тоифадаги судланган шахсларнинг жазосини юмшатиш ёки уларни жазодан озод этиш; афви умумий.

АНДОЗА [ф. “андоза” – ўлчов, қолип] Ўлчов, меъёр; стандарт. *Замонавий андозалар.*

АНДОЗАЛАШ Ўлчовга, меъёрга солиш; стандартлаш.

АНЖУМАН [ф. “анжуман” – йиғин, мажлис] Умуман, бирор ҳодиса, тантана муносабати билан бўладиган йиғин, мажлис. *Халқаро анжуман.*

АНКЕТА [фр. enquete – суриштириш, хабар, маълумот олиш] 1 Тегишли маълумот олиш, тўплаш учун белгиланган сўроқ варақаси, суровнома; саволнома. *Анкета маълумотлари. Анкета тўлдирмоқ. Анкета сурови.*

2 Сўроқ (савол) орқали тўпланган маълумотлар, шундай йўл билан маълумотлар тўплаш. *Анкета ўтказмоқ.*

АННОТАЦИЯ [лот. annotatio – мулоҳаза, қайд; эслатма] Китоб, мақола ва ш.к. нинг мазмуни, аҳамияти ҳақидаги қисқача маълумот, қисқача таъриф. *Китоб аннотацияси. Аннотация ёзмоқ.*

АНОНИМ [юн. anonymos – номсиз] Муаллиф номи қайд этилмаган хат ёки ҳужжат. *Аноним хат.*

АПЕЛЛЯЦИЯ [лот. appellatio – мурожаат, шикоят] Бирон-бир қарор, фикр, олинган натижа юзасидан юқори ташкилот ёки идорага шикоят аризаси билан мурожаат этиш. *Апелляцияга бермоқ.*

АППАРАТ [лот. apparatus – тайёргарлик; жихоз, усқуналар] Бошқарма ёки хўжалиқнинг бирор соҳасига хизмат қиладиган муассасалар мажмуи, мазкур муассасаларнинг ходимлари. *Давлат аппарати.*

АПРОБАЦИЯ [лот. approbatio – маъқуллаш, тасдиқлаш] Текшириш, синаш ва муҳокама асосида расмий суратда маъқуллаш. *Уқув дастурларини апробация қилиш.*

АРБОБ [а. “арбоб” – жаноблар; хўжайинлар; амалдорлар] 1 Фан, маданият, санъат соҳасида ёки давлат ишида ўз фаолияти билан танилган, шу соҳада ўзини кўрсатган шахс. *Жамоат арбоби. Санъат арбоби. Сиёсий арбоб.*

2 Давлат, ҳуқуқат аппаратида ишловчи юқори мартабали шахс, раҳбар. *Давлат арбоблари.*

АРЕСТ [нем. arrest – қамоққа олиш; тақиқлаш < лот. arrestum – ҳуқм, қарор]: **арест солмоқ ҳуқ.**, *мл.* Мулк ёки пулдан фойдаланиш ҳуқуқидан вақтинча маҳрум этмоқ, мол-мулкни хатлаб, муҳрлаб қўймоқ.

АРИЗА [а. “ариза” – арзнома; илтимоснома] Муайян муассасага ёки мансабдор шахс номига бирор илтимос, таклиф ёки шикоят мазмунида ёзиладиган расмий ҳужжат. *Ариза бермоқ. Ариза ёзмоқ.*

АРИЗАБОЗ Ариза ёзишга берилган, булар-булмасга ариза ёзаверадиган шахс.

АРИЗАЧИ 1 Ариза берувчи, ариза берган шахс.

2 *тар.* Фуқародан тушган ариза, илтимоснома, шикоятларни ўзидан юқори амалдорга маълум қилиб турувчи мансабдор шахс.

АРИЗАЧУП Ичига хужжат солиб, чопар орқали етказишга мўлжалланган узунчоқ, ичи ковак, чиройли ишланиб, сирти нақшланган ётоқ ғилоф. Урта асрларда Туркистон хонликларида ишлатилган.

АРТИКУЛ [лот. articulus – бўлим, қисм] 1 Баъзи қонун ва расмий ҳужжатларда махсус модда.

2 Махсулот, товар тури, шунингдек, унинг рақамли ёки ҳарфий ифодаси.

АРХИВ [лот. archivum ва юн. archēion – муассаса] 1 Эски ҳужжатлар, ёзма ва график ёдгорликларни сақлаш, системалаштириш ва тавсифлаш билан шуғулланадиган махсус муассаса. *Давлат архиви.*

2 Муассасанинг эски ҳужжатлар, тугалланган ишлар ва ш.к. сақланадиган бўлими. *Институт архиви.*

3 Бирор муассаса ёки шахснинг иш фаолиятига алоқадор бўлган хатлар, қўлёзмалар, фотосуратлар ва ш.к. йиғиндиси, мажмуи. *Ёзувчининг шахсий архиви.*

4 Компьютер хотирасида сиқик ҳолда сақланадиган маълумотлар мажмуи.

АРХИВАРИУС айн. архивчи.

АРХИВЧИ Архив ходими, архивда ишловчи киши.

АРХИВШУНОСЛИК Қўлёзмаларни, ҳужжатларни туплаш, тартибга солиш ва сақлаш, шунингдек, архив иши тарихини урганиш, ташкил қилиш каби масалалар билан шуғулланувчи илмий соҳа.

АСЛ НУСХА Ҳар қандай ҳужжатнинг асли, биринчи расмий нусхаси.

АСОС [а. “асос” – негиз; манба] 1 Ижтимоий ҳаёт ёки табиат қодисаларининг негизини ташкил этган нарса; таянч, пойдевор. *Илмий асос. Назарий асос.*

2 Содир бўлган ёки қилинган иш-ҳаракат, айтилган фикр ва ш.к. ни далилловчи нарса. *Ишончли асос.*

АСОСИЙ Аҳамият эътибори билан муҳим, бирламчи. *Асосий вазифа. Асосий масала. Асосий иш жойи.*

АСОСИЙ ФАОЛИЯТГА ОИД БУЙРУҚЛАР Муайян бир шахсга эмас, бутун жамоага қаратилган буйруқ шакли бўлиб, унда юқори ташкилотлардан келган курсатма ҳужжатлар ходимларга етказилади; ишни ташкил қилиш, муассаса ёки унинг бўлимлари фаолиятини тартибга солишда қўлланади.

АСОСЛИ Етарли асосга эга бўлган, далиллар билан мустаҳкамланган, исбот қилинган. *Асосли ҳулоса. Асосли даъво.*

АСОССИЗ Етарли асоси бўлмаган, далиллар билан мустаҳкамланмаган. *Асоссиз ҳулоса. Асоссиз далил. Асоссиз гумонсираш.*

АСОСЧИ Бирор нарсага асос солган, пойдевор қурган шахс; бирор нарсани барпо қилган, таъсис этган ёки бошлаб берган киши; яратувчи.

АТТЕСТАТ [*лот. attestari – тасдиқламоқ, гувоҳлик бермоқ*] 1 Урта мактабни тугатганлик тўғрисидаги ҳужжат; шаҳодатнома.

2 Илмий ёки махсус унвон берилганлиги ҳақидаги ҳужжат. *Профессорлик аттестати. Катта илмий ходимлик аттестати.*

АТТЕСТАЦИЯ [*лот. attestatio – гувоҳлик бериш; гувоҳнома; тасдиқнома*] Ходим малакасини, билим даражаси ва хулқ-атворини аниқлаш ва шу асосда ишга тайинлаш ёки унвон бериш. *Аттестациядан ўтказмоқ. Аттестация комиссияси.*

АТТЕСТАЦИЯ КОМИССИЯСИ Ходимларни аттестациядан ўтказиш учун тузилган ва муайян ваколатлар берилган махсус ҳайъат.

АУДИТ [*лот. auditis – эшитиш, тинглаш*] Аудиторлик ваколати бўлган шахслар (аудиторлик фирмалари) томонидан ҳужалик субъектлари молиявий ҳисоботининг экспертизаси ва таҳлили; тафтиш.

АУДИТОР [*лот. auditor – тингловчи*] Белгиланган тартибда аудиторлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини олган (ваколатлар берилган) ва аудиторлар касбий рўйхатиغا киритилган шахс (мутахассис).

АУДИТОРЛИК ФИРМАСИ Корхона ва ташкилотларнинг молиявий-ҳужалик фаолиятини текшириб берувчи, улар ишининг иқтисодий экспертизасини ўтказувчи мустақил фирма.

ЛУКЦИОН [лат. auctio, auctionis – ўсиш, кўпайиш; оммавий савдо] Оммавий кимошди савдоси.

ЛУКЦИОНЕР Кимошди савдосида қатнашувчи.

ЛУКЦИОНЧИ Кимошди савдосини олиб борувчи.

АХБОРОТ 1 Иш, воқеа-ҳодисалар ҳақида тушунча берувчи хабар, маълумот. *Ахборот бермоқ.*

2 Вақти-вақти билан чиқиб турадиган баъзи тўпламларнинг номи. *Фанлар академиясининг ахбороти.*

АХБОРОТ ХАТ Маълум ташкилот ёки шахсни амалга оширилайётини тадбирдан хабардор қилиш мақсадида тайёрланадиган хат.

АХБОРОТНОМА 1 Ёзма ахборот.

2 Махсус нашрнинг номи.

АЪЗО [а. “аъзо” – узвлар, қисмлар] **1** Бирор гуруҳ, ҳудуд ва ш.к.да ишловчи, унга мансуб шахс. *Оила аъзоси. Маҳалла аъзолари.*

2 Бирор гуруҳ, кенгаш, жамоа, жамият ва ш. к.га расмий қабул қилинган, сайланган, унда фаолият кўрсатувчи шахс, жамият, мамлакат ва ш. к. лар. *Жамият аъзоси. Кенгаш аъзоси*

АҚЛИЙ МЕХНАТ Ақл-идрок, фикр юритиш билан боғлиқ фаолият.

АХД [а. “аҳд” – ваъда, сўз бериш] **1** Ўзига ёки узгага берилган қатъий сўз, ишонтириш сўзи; қарор. *Аҳдида турмоқ.*

2 Шартнома, келишув, битим. *Тинчлик аҳди.*

АХДНОМА [аҳд + нома] Расмий шартнома, битим; пакт. *Ўзаро ёрдам тўғрисида аҳднома. Аҳдномани тасдиқламоқ.*

АҲКОМ [а. “аҳком” – ҳукмлар, буйруқлар, қонунлар] эск. кт. Қонун-қоидалар, йўл-йўриқлар, ҳукмлар.

АҲОЛИ [а. “аҳоли” – “аҳд” с. қўпл.] Маълум бир ҳудуд, вилоят, мамлакат ва ш. к. да истиқомат қилувчи одамлар. *Маҳаллий аҳоли. Шаҳар аҳолиси.*

Б

БАДАЛ [а. “бадал” – алмаштириладиган буюм; эваз] 1 Бирор нарса-нинг ўрнига, эвазига бериладиган ҳақ ёки нарса, нарсанинг қийматига тенг келадиган бошқа бирор нарса; эваз.

2 Бирор ташкилот (жамият, уюшма) аъзосининг шу ташкилотга тўлаган ёки даврий тўлаб турадиган пули; взнос. *Аъзолик бадали. Касабақумга аъзолик бадали тўламоқ.*

БАДАРҒА [ф. “бадарқа” – кузатиш; кузатиб борувчи] ҳуқ. Суд ҳукми билан бошқа ерга юбориш; кўчириш, сургун.

БАЁН [а. “баён” – аниқлик; тавсифлаш, ифодалаш] Уқиб ёки айтиб берилган бирор матн асосида ёзиб чиқилган иш; ёзма иш (уқувчилар билимини баҳолашнинг ёзма шаклиларидан бири).

БАЁННОМА [баён + нома] Мажлис, йиғилиш, кенгаш ва бошқа тур анжуманларнинг боришини ва улар қабул қилган қарорларни аниқ, сиқик ҳолда қайд қилувчи ҳужжат. *Мажлис баённомаси. Илмий кенгаш баённомаси.*

БАЁНОТ [а. “баёнот” – “баён” с. купл. – билдириш, эълон қилиш; декларация] Давлатлараро дипломатик муносабатлар, музокаралар, халқаро аҳвол ва шу каби масалалар ҳақида манфаатдор томонларнинг расмий фикрлари, қарашлари ҳамда мақсадларини ифодалайдиган ҳужжат. *Ташқи ишлар вазирлиги баёноти.*

БАКАЛАВР [лот. baccalaureus] Баъзи мамлакатларда ва Ўзбекистонда: олий таълим дастурининг биринчи босқичини тугаллаган талабаларнинг илмий даражаси.

БАКАЛАВРИАТ Баъзи мамлакатларда ва Ўзбекистонда: мутахассисликлар бўйича фундаментал ва амалий таълим берадиган, ўқиш камида 4 йил давом этадиган таянч олий таълим.

БАЛАНС (мувозанат) [фр. balance – тарози < лот. bilanx – тарозининг иккита палласи] Доимо узгаришда бўлувчи кирим-чиқим, даромад ва буромаднинг узаро нисбати ёки мувозанатини ифода этувчи курсаткичлар тизими. *Савдо баланси. Бухгалтерия баланси. Актив баланс. Пассив баланс.*

БАЛАНС ҲИСОБОТИ Кирим-чиқим, даромад ва буромаднинг узаро нисбати ёки мувозанатини ифода этувчи курсаткичлар ифодаланган расмий ахборот.

БАЛЛ [фр. balle – соққа, шар] Ўқувчилар, талабалар, спортчилар ва ш. к. ларга бериладиган, рақам билан ифодаланадиган баҳо. *Юқори балл.*

БАНД I [ф. “банд” – боб, қисм, модда] Расмий ҳужжатларнинг рақим ёки ҳарф билан бўлиб курсатиладиган кичик бир қисми; модда, шунинг раф. *Қарорнинг бешинчи банди.*

БАНД II [ф. “банд” – тўсилган, беркитилган] Эгалланган, ишғол қилинган, буш эмас. *Банд иш урни.*

БАНДЕРОЛЬ [фр. bande – тасма + role – ўрам] 1 Қоғозга ўраб, почта орқали жўнатиладиган корреспонденция тури (босма нашрлар, қўлёзма, хат ва б.). *Бандероль жўнатмоқ.*

2 Мол (товар) учун акциз ва бож тўланганидан далолат берадиган, мол устига ёпиштириб қўйиладиган тасмасимон қоғоз.

БАНДЛИК ХИЗМАТИ Мамлакат миқёсида аҳолини иш билан таъминлаш сиёсатини амалга оширувчи ва фуқароларга тегишли кафолатларни таъминлаб берувчи давлат хизмати.

БАНК [фр. banque < итал. banco – сарроф пештахтаси, курсиси] Иккинчи буш пул маблағларини тўплаш, корхоналарга кредит (қарз) бериш, нақд пулсиз ҳисоб-китоб қилиш, кредит маблағларини муомаласида чиқариш ва ш. к. билан шуғулланувчи кредит-молия муассасаси. *Давлат банки.*

БАНК КАФОЛАТИ Кафил банклар (гарант банклар)нинг мижозлар қарзларини уз ҳисобидан ва уз муддатида тўлай олмаган ҳолларда банклар тегишли таъминот (гаров) асосида уларнинг топшириғига кўра иш уларнинг ҳисобидан мажбуриятларни зиммасига олиши.

БАНК КРЕДИТИ Банкларнинг мижозларга вақтинчалик фойдаланиш учун қайтаришлик, банк фоиз тулови ва муддатлилиқ шартлари асосида капитал бериши.

БАНК МАБЛАҒЛАРИ Банкларнинг муомалага туширган пул капиталлари мажмуи.

БАНК ОПЕРАЦИЯЛАРИ Банклар томонидан жорий ёки бошқа ҳисоб вараққа пул қабул қилиш, фоизли ёки фоизсиз кредитлар бериш, биржа топшириқларини бажариш, қимматбаҳо қоғозлар, акциялар сотиб олиш, мижозларнинг топшириқларини бажариш, товарлар ёки товар ҳужжатлари гарови ҳисобига ссудалар бериш, шунингдек, бошқа ҳар қандай пулли ва нақд пулсиз ҳисоб-китобларни амалга ошириш жараёнлари.

БАНК ССУДАСИ Банкнинг фоиз тулови шarti билан кредитга берилган пул маблағи.

БАНК ФОИЗИ Банк ссудасидан фойдаланганлик учун белгиланган ҳақ миқдори; қарз суммасига нисбатан фоиз ҳисобида ундирилади.

БАНКНОТ [ингл. bank-note – банк белгиси] Марказий эмиссия банклари чиқарадиган, муайян моддий қийматга эга булган қоғоз пул.

БАНКОМАТ [банк + (авто)мат] Муайян банкка қарашли автоматик қурилма; банкнинг ўзида, шунингдек, бошқа жойларда ўрнатилади ва банк мижозининг унинг узигагина берилган қатъий белгиланган код бўйича нақд пул олишига хизмат қилади.

БАНКРОТ [нем. Bankrott < итал. banco rotto – синган курси] Қарзини тўлашга қурби етмай қолган, синган касб-хунар эгаси ёки корхона. *Банкрот бўлмоқ.*

БАНКРОТЛИК Фуқаро, корхона, фирма ёки банкнинг маблағи етишмаслигидан ўз мажбуриятлари бўйича қарзларни тўлашга қурби етмаслиги ҳолати.

БАРТЕР [ингл. barter – товар айирбошлаш] *иқт.* Пул маблағлари иштирокисиз бевосита товарга товар айирбошлаш ва шу ҳақдаги шартнома. *Бартер битими. Бартер усули.*

БАРТЕР АЛМАШУВИ Тарафлар томонидан пул маблағлари иштирокисиз бевосита товарга товар айирбошлаш.

БАРТЕР БИТИМИ Тарафлар томонидан пул маблағлари иштирокисиз бевосита товарга товар айирбошлаш ҳақида расмий равишда тушулувчи, қабул қилинувчи аҳднома, шартнома, контракт.

БЕКОР ҚИЛИШ Ишдан бўшатиш, озод қилиш ёки амалдан қўйиш қолдириш. *Мансабидан бекор қилиш. Қарорни бекор қилиш.*

БЕЛГИЛАНГАН ҚИЙМАТ Олдиндан тайин қилиб қўйилган нарх, баҳо.

БЕТАРАФ [бе. + тараф] Ҳеч қайси томонга, гуруҳга ён босмайдиган, қушилмайдиган; ҳолис. *Бетараф мамлакатлар.*

БЕГАРАЗ ЁРДАМ Ўз манфаати кўзланмаган, ҳолис ёрдам.

БИЗНЕС [ингл. business – иш, машғулот] Даромад келтирадиган, фойда олиш мақсадлари кўзланган ва қонунларга ҳилоф бўлмаган ҳар қандай ташкилий, ҳужалик фаолияти; тижорат; ишбилармонлик.

БИЗНЕС РЕЖА Аниқ танланган тадбиркорлик ишнинг барча босқичлари тавсифланган ва тахминий ҳисоб-китоб қилинган лойиҳа.

БИЗНЕСМЕН [ингл. businessman – бизнес билан шуғулланувчи шахс] *айн. ишбилармон.*

БИЛДИРГИ *айн. рапорт.*

БИЛДИРИШ Қўпчилиққа етказиш, маълум қилиш учун тайёрланган ёзма ёки босма хабар, эълон; билдиришнома.

БИЛДИРИШНОМА Муайян муассаса раҳбарига хизмат фаолияти билан алоқадор муҳим масалалар юзасидан ёки нуқори идора, мансабдор шахсга бирон-бир воқеа ва ҳодиса ҳақида хабар етказиш зарурати тутилганда тақдим этиладиган муфассал ёзма ахборот.

БИОГРАФИЯ [юн. bios – ҳаёт + grapho – ёзма] Бирор кишининг ҳаёт йўли ва унинг тавсифи, баёни; *айн. таржимаи ҳол.*

БИР ГАЛЛИК ИШОНЧНОМА Аниқ бир ишни амалга ошириш, вазифани бажариш учун берилган ишончнома.

БИРЖА [юн. bursa – ҳамён, ҳалта] Қимматбаҳо қоғозлар ва ҳар хил моллар билан савдо-сотик қиладиган йирик савдо муассасаси; бозорни уюштиришнинг ташкилий шакли.

БИРЖА БОЖИ Биржа қўмитаси томонидан биржа аъзолари ва ҳаридор қатнашчиларидан биржа савдосида иштирок этиш ҳуқуқи учун олинадиган пул йиғими.

БИРЖА КУРСИ Фонд биржасида муомалада бўлган қимматбаҳо қоғоз (акция, облигация)нинг сотилиш нархи.

БИРЖАЧИ Биржа ҳаракат (операция)лари билан шуғулланувчи шахс, биржа корчалони.

БИРЛАШГАН Бир турдаги нарсалар ёки тенг ҳуқуқли кишилардан, ташкилотлардан, давлатлардан ва ш. к. дан ташкил топган; муштарак. *Бирлашган ҳужалик. Бирлашган қасаба уюшмалари қўмитаси. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти.*

БИРЛАШМА Маълум асосда ёки маълум мақсадларни кузда тутиб уюшиш натижасида вужудга келган ташкилот, уюшма. *Сиёсий бирлашмалар.*

БИР ОВОЗДАН Барча иштирокчиларнинг розилиги билан, юз фоз билан; бир оғиздан. *Қарор бир овоздан қабул қилинди.*

БИРХИЛЛАШТИРИШ Бирор нарсани бир хил нормага, умумий бир шаклга келтириш, унификация.

БИТИК *эск. кт. 1 айн. ёзув.*

2 Ҳат, мактуб, асар.

БИТИКЧИ *тар.* Урта асрларда хон ва маҳаллий ҳокимларнинг барча ёзув ишларини олиб боровчи шахс; котиб.

БИТИМ 1 ҳуқ. Тарафлар томонидан расмий равишда тузилувчи, қабул қилинувчи аҳднома, шартнома, контракт. *Битим тузмоқ.*

2 Фуқаролар ва юридик шахсларнинг фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини белгилаш, ўзгартириш ва бекор қилишга қаратилган ҳаракати. *Масъулят битими.*

БИТИМ ТУЗМОҚ Фуқаролар ва юридик шахсларнинг фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини белгилаш, ўзгартириш ва бекор қилиш ҳақида ҳужжат расмийлаштирмоқ.

БИТИРУВЧИ Бирор иш-ҳаракат, фаолиятни, мас., ўқишни тугаллаш ирафасида турган. *Битирувчи курс.*

БИТИШМОҚ Сулҳга, муросага келмоқ, ярашмоқ.

БИЧИМ Шакл, ўлчам. *Китоб бичими 84 x 108 булган қозоғга бо-
лиши.*

БЛАНК, бланка [фр. blanc – оқ] Графалари тўлдирилмаган, фақат шрифт реквизитлар (ҳужжатларнинг зарурий белгилари)гина акс эттириш, очик, бўш қолган ўринлари керакли вақтда тўлдириш учун мўлжаллаб босмаҳонада нашр этилган тайёр варақа, иш юритиш қўғоқлари. *Хатлар бланкаси. Телеграмма бланкаси.*

БОЖ [ф. “бож” – ўлпон, бож, солиқ] **1 тар. эск.** Урта асрларда Шарк мамлакатларида савдогарлар, ҳунармандлар ва бошқалардан олинадиган солиқ.

2 Чегдан келтирилган мол учун олинадиган, расмий равишда белгиланган ҳақ. *Бож тўламоқ*

БОЖГИР [ф. “божгир” – бож олувчи, солиқ тўловчи] *тар.* Бож олувчи, йиғувчи; бож ундириш лавозимига эга шахс; божхона ходими; божмон.

БОЖМОН [ф. “божмон” – божхона ходими] *тар. айн. божгир.*

БОЖХОНА [бож + хона] Бож олинадиган жой, идора, пост.

БОЖХОНА ДЕКЛАРАЦИЯСИ Чегара орқали ўтадиган юк (экспорт товарлари, кишиларга тегишли юклар, қўлдаги анжомлар, валюта, қимматбаҳо буюмлар)лар ҳақидаги асосий маълумотлар қайд этилади-ган, миллий қонунчилик талабларига мувофиқ расмийлаштириладиган ҳужжат.

БОЖХОНА ТАРИФИ Давлат чегараси орқали ўтадиган товарлардан ундириладиган бож ставкалари мажмуи.

БОЗОР Сотувчилар билан харидорлар ўртасидаги товар айирбошлаш муносабатлари. *Жаҳон бозори. Ташқи бозор. Ички бозор. Бозор ислохотлари.*

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ Товар-пул муносабатларига асосланган, турли мулкчиликка ҳамда иқтисодий эркинликка таянган ва рақобат асосида тартибга солиб туриладиган демократик иқтисодиёт.

БОНУС [лот. bonus – яхши, марҳаматли] **БҚ** Турли хил муносабат билан қўшимча ҳақ (мукофот, қўшимча дивиденд ва б.) тўлаш.

БОСМА ТАБОҚ Нашрнинг ҳақиқий (амалдаги) ҳажм ўлчов бирлиги бўлиб, бичими 60 x 90 см булган қоғоз варағининг бир томонидаги нусхани ташкил этади.

БОСҚИЧ Узаро боғланган қуйи ва юқори идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. нинг ҳар бир поғонаси, ҳалқаси; инстанция. *Биринчи босқич суд. Биринчи босқич мактаб.*

БОШ Мансаб жиҳатдан катта, юқори турувчи, асосий. *Бош врач. Бош агроном.*

БОШ БОШҚАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармоқ ёки хўжалик соҳасида юқори (олий) ёки ўрта бўғиндаги идора, ташкилот.

БОШ БУХГАЛТЕР Барча ҳисоб-китоб ишларини бошқарувчи; бухгалтерлар раҳбари.

БОШ ДИРЕКТОР Мансаб жиҳатдан юқори турувчи директор.

БОШБОШДОҚ Ҳеч кимга ва ҳеч қандай қонун-қоидага, тартиб-интизомга буйсунмайдиган; ўзбошимча, тартибсиз, бебош.

БОШБОШДОҚЛИК Ҳеч қандай тартиб-интизом бўлмаган, ҳар қандай қонунга иш тутадиган бир ҳол; ўзбошимчалик, бебошлик; анархизм.

БОШЛИК Идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. га раҳбарлик қилувчи шахс; раҳбир.

БОШҚАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармоқ ёки хўжалик соҳасида юқори (олий) ёки ўрта бўғиндаги идора, ташкилот. *Ободонлаштириш бошқармаси. Марказий банкнинг вилоят бошқармаси.*

БОШҚАРМА БОШЛИҒИ Бошқарма раҳбари.

БОШҚАРМОҚ Корхона, муассаса, ташкилот ва ш. к. ишини идора қилмоқ, йўлга солиб турмоқ. *Заводни бошқармоқ.*

БОШҚАРУВЧИ Бошқарма ва умуман корхона, муассаса, ташкилот ва ш. к. бошлиғи, раҳбари.

БОҚИМОНДА [а. “боқи” – давомли, абадий + ф. “монда” – қолган, қолганда қолган] 1 Қолдик қарз, ундирилмаган, тўланмай қолган солиқ ва ш. к. 2 Ёки, аввалдан йиғилиб қолган.

БРИФИНГ [ингл. briefing – йўл-йўриқ < brief – қисқа; қисқача хулоса] Расмий шахсларнинг оммавий ахборот воситалари вакиллари билан расмий нуқтаи назар билдириш ёки расмий хулосаларни қисқача билдириш мақсадидаги учрашуви.

БРОКЕР [ингл. broker – ўртада туриб воситачилик қилувчи, далолатчи, маклер] Товар, валюта, савдо биржаларида олди-сотди битимлари қилишда воситачилик (даллоллик) қиладиган айрим шахс ёки фирма.

БРОНЬ [нем.] Махсус ажратилган ёки имтиёз берилган нарсалардан фойдаланиш ҳуқуқини берадиган ҳужжат. *Билетни бронь қилмоқ.*

БУЙРУҚ Ташкилот, муассаса, корхона, ҳарбий қисм ва ш.к. бошлиғи, раҳбарининг уз тасарруфидаги ташкилот, муассаса, корхона буйича чиқарадиган расмий фармойиши, амри ва шундай фармойиш матни ёзилган қоғоз; расмий ҳужжат. *Директор буйруғи. Олий Бош Қўмондон буйруғи. Ишга тайинлаш ҳақидаги буйруқ. Буйруқ билан расмийлаштирмоқ.*

БУЙРУҚБОЗ Буйруқбозликни, буйруқ беришни яхши кўрадиган одам.

БУЙРУҚБОЗЛИК Булар-булмасга, ўринли-ўринсиз буйруқ беравериш, ҳамма ишни фақат буйруқ бериш йўли билан олиб бориш.

БУЙРУҚЛАР ДАФТАРИ Муассасада буйруқлар қайд этиб бориладиган махсус дафтар.

БУЙРУҚНОМА Буйруқ матни ёзилган қоғоз, ҳужжат.

БУРОМАД [ф. “буромад” – чиқиш; харажат, чиқим] Чиқим; сарф харажат; *зид. даромад. Даромадга қараб буромад.* Мақол.

БУХГАЛТЕР [нем. Buch – китоб + halter – олиб юривчи, тутиб турувчи] *айн. ҳисобчи.*

БУХГАЛТЕРИЯ Идора, муассаса, корхона ва ш. к. нинг барча молиявий, ҳисоб-китоб ишларини олиб боровчи бўлими ва у жойлашган хона; ҳисобхона. *Бухгалтерия ходимлари. Институт бухгалтерияси.*

БУХГАЛТЕРИЯ БАЛАНСИ Бухгалтерия ҳисоботини аниқ ҳисобот санасида яқунловчи, маблағларнинг сарфланиши, манбаи ва мақсадини таърифловчи, жамловчи, умумлаштирилган жадвалда пул ҳисобида акс эттирувчи ҳужжат.

БУЮРТМА 1 от Бир нарса ясаб, тайёрлаб, ишлаб бериш ҳақидаги топширик, талаб. *Буюртма бермоқ. Буюртмалар қабул қилмоқ.*

2 сфт. Топширик асосида тайёрланадиган; буюртирилган. *Буюртма туфли.*

БУЮРТМАНОМА Бирор нарсани ясаб, тайёрлаб ёки ишлаб бериш ҳақидаги талаб (таклиф, илтимос) ёзилган расмий ҳужжат, хат.

БУЮРТМАЧИ Буюртма берган шахс ёки ташкилот.

БЮДЖЕТ [ингл. budget – ҳамён, маблағ] *иқт.* Муайян вақт (йил, йиллик вақт) учун ишлаб чиқилган, меъёрлаштирилган ва қонуний тарзда тасдиқланган даромадлар ва харажатлар йиғиндиси. *Бюджет йили. Бюджет тизими. Давлат бюджети.*

БЮДЖЕТ ЙИЛИ Қонуний равишда тасдиқланган давлат бюджетининг режиссининг бажарилиши белгиланган муайян давр, муддат (тулик бир йилни ўз ичига олади).

БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТИ Аксарият ёки бутунлай давлат ёки маҳаллий бюджет воситаларидан маблағ билан таъминланадиган ташкилотлар.

БЮДЖЕТ ТИЗИМИ Давлат, маъмурий ҳудуд, баъзи (мустақил бюджетли) муассасалар бюджетларининг иқтисодий муносабатлар ва кўриқли меъёрларга асосланган мажмуи.

БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ ЖАМҒАРМАЛАР Давлатнинг давлат бюджетига киритмайдиган ва аниқ мақсадларга мўлжалланган пул маблағлари.

БЮЛЛЕТЕНЬ [фр. bulletin < итал. bulletino – кичик хат, варақа] 1 Бирор муассасанинг вақт-вақти билан чиқариб туриладиган босма наشري номи; ахборотнома. *Олий аттестация комиссиясининг бюллетени.*

2 Иқтимоий аҳамиятга эга бўлган бирор муҳим воқеанинг бориши ҳақида ёллон қилиб туриладиган ахборот. *Валюталар курси ҳақидаги бюллетень.*

3 Миялум шаклдаги сайлов (овоз бериш) варақаси. *Сайлов бюллетени. Бюллетенни сайлов қутисига ташламоқ.*

4 *с. т.* Касаллик туфайли ишчи ёки хизматчининг меҳнатга вақтинча қарқисининг ҳақида тиббиёт муассасалари томонидан бериладиган ҳужжат, касаллик варақаси. *Бюллетень олмоқ. Бюллетень буйича пул тушмоқ.*

БЮРО [фр. bureau – девонхона, идора; ёзув столи] Баъзи бир муассаса, ташкилот ёки улардаги бўлимлар номи. *Маълумотномалар бюроси. Конструкторлик бюроси.*

БҮЙСУНМОҚ Қарамоғида, раҳбарлиги остида булмоқ; итоат қилмоқ. *Юқори идораларга бўйсунмоқ.*

БҮЛИМ Идора ва турли ишхоналарнинг маълум иш билан шуғулланадиган ҳар бир қисми; муайян идорага қарашли қуйи идора, шўъба. *Вазирликнинг кадрлар бўлими. Институтнинг бўлимлари. Шаҳар молия бўлими.*

БҮНАК 1 тар. Бирор иш юзасидан иш берувчиларнинг иш бажарувчиларга олдиндан берадиган қарзи.

2 бух. Маош ҳисобидан ой охирида ҳисоб-китоб қилиш шарти билан олдиндан бериладиган пул; аванс.

БҮНАҚДОР Бунак олган, бунак олиб қарздор бўлган шахс; дебитор

БҮНАКЧИ тар. 1 Бунак бериб, одам ишлатувчи шахс.

2 Бунак олган шахс, қарздор.

БҮШ 1 Банд бўлмаган, ишғол этилмаган, бекор. *Буш урин. Буш ер.*

2 Иш билан банд бўлмаган, ишдан холи; бекор, беиш, ишсиз. *Буш кун. Буш вақт.*

БҮШ ҲРИН Банд бўлмаган иш ўрни; вакант ўрин.

БҮШАМОҚ Ишдан, амалдан, мансабдан кутулмоқ, озод бўлмоқ.

БҮШАТМОҚ Ишдан, вазифасидан озод қилмоқ; рухсат бермоқ. *Ишдан бўшатмоқ. Лавозимидан бўшатмоқ.*

В

ВАЗИР [а. “вазир” – вазир, министр] Мамлакатда муайян тармок фаолиятини бошқарувчи шахс. *Созлиқни сақлаш вазири. Молия вазири. Халқ таълими вазири.*

НАШРИЛАР МАҲКАМАСИ Баъзи мамлакатлар, жумладан
Ўзбекистонда, ҳукуматнинг номи.

НАШРИИК Ўзбекистон Республикасида давлатнинг марказий
нашарловчи органи, давлат маҳкамасининг муҳим қисми.

НАЗИФА [а. “назифа” – амал, лавозим; хизмат, топширик; иш ҳақи]
1 Ўзғариш учун берилган, топширилган иш; топширик.
2 Ҳомият лавозими, мансаб, амал доирасида бажариладиган ишлар
маммури *Директорлик вазифаси.*

ВАКАНСИЯ [лот. vacans – кераксиз, ортиқча; бўш, эгалланмаган]
1 Иш ўрни, бунд қилинмаган лавозим (идора, муассаса ва ш. к.). *Вакан-
сия билан.* *Вакансияни эгалламоқ.*

ВАКАНТ [лот. vacantis – бўш, эгалланмаган] Ҳеч ким эгаллама-
ган, бўш (идора, муассаса ва ш. к. штатидаги лавозим, хизмат ўрни
ўринида)

ВАКИЛ [а. “вакил” – ишончли, ваколатли шахс] 1 Бирор киши, му-
ассаса, ташкилот ва ш. к. номидан иш кўришга ваколати булган, унинг
манфаатларини кўзловчи ва ҳимоя қилувчи шахс.

2 Бирор давлат ёки ташкилотнинг ваколати билан ўзга элларда унинг
номидан иш кўрувчи, унинг манфаатларини ҳимоя қилувчи лавозимли
киши, элчи *Дипломатик вакил. Мухтор вакил.*

3 Бирор соҳа, ижтимоий гуруҳ, жамият ва ш. к. га мансуб киши; на-
саванда *Соҳа вакили.*

ВАКИЛЛИК Бирор шахс (вакил)нинг иккинчи шахс (ваколат берув-
чи) номидан ишонч қоғози ёки маъмурий ҳужжатга асосан қиладиган
қонун ҳаракатлари.

ВАКОЛАТ [а. “ваколат” – вакиллик; ҳуқуқдорлик] Бирор шахс, му-
ассаса, ташкилот, давлат ва ш. к. номидан иш қилиш учун берилган
ҳуқуқ – вакиллик ҳуқуқи. *Кенг ваколат.*

ВАКОЛАТ МУҲЛАТИ Бирор шахс, муассаса, ташкилот, давлат ва
ш. к. номидан иш қилиш учун берилган ҳуқуқ, вакиллик ҳуқуқи амал
қилиши мuddат.

ВАКОЛАТНОМА Ташкилот ва фуқароларнинг вакиллик қилиши учун берилган ёзма ҳужжат; ишончнома, ишонч қоғози. *Яна қ. ишонч нома.*

ВАКОЛАТХОНА Бирор давлат томонидан узга мамлакатда таъсис этилган ва унинг манфаатларини кўзлаб иш кўрадиган муассаса.

ВАЛЮТА [*итал.* valuta – қиймат, баҳо < *лот.* valere – кучли бўлмоқ, қадрланмоқ, баҳоланмоқ] 1 Муайян давлатнинг пул бирлиги (сум, танга, доллар ва бошқалар).

2 Пул тизимининг тури (олтин, кумуш ёки қоғоз валюта).

3 Хорижий давлатларнинг пуллари, халқаро ҳисоб-китобларда қўлланадиган хорижий пул бирлигидаги кредит ва тўлов ҳужжатлари (векселлар, чеклар ва ҳ.к.).

ВАЛЮТА БОЗОРИ Чет эл валюталари ва чет эл валюталари ҳисобидаги тўлов ҳужжатларининг олди-сотдиси буйича барқарор иқтисодий ва ташкилий муносабатлар тизими.

ВАЛЮТА КУРСИ Мамлакат пул бирлигининг бошқа мамлакат пул бирлигида ифодаланган баҳоси, қиймати.

ВАЛЮТА ТИЗИМИ Валюта ҳаракати билан боғлиқ бўлган иқтисодий ва ҳуқуқий муносабатлар тизими.

ВАРАҚА [*а.* “варақа” – барг, япроқ; қоғоз, ҳужжат] 1 Муҳим битта гап, матн босилган ва оммага тарқатиш учун мўлжалланган қоғоз; ижтимоий-сиёсий ташвиқот воситаларидан бири. *Ташвиқот варақаси.*

2 Маълум бир нарсалар ҳақида маълумот ёзиш учун белгиланган расмий қоғоз, бланка. *Касаллик варақаси. Муқофот варақаси.*

ВАСИЙ [*а.* “васий” – ҳомий; васиятни бажарувчи] Вояга етмаган етим болаларга ғамхўрлик қилишни ва уларга мерос қолган мол-мулкка (болалар вояга етгунча) қараб туришни ўз устига олган (васия қилинган) шахс; маънавий ота.

ВАСИЙЛИК Вояга етмаган болаларнинг, руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги туфайли суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган шахсларнинг ҳуқуқ ҳамда манфаатларининг давлат томонидан ҳимоя қилиниши. *Васийлик мажбуриятлари.*

ВАСИЯТ [а. “васият” – улим олдидан айтиб қолдириладиган гап-сўз, улим олдидаги охирги сўз] Мархумнинг ўз яқинларига айтиб ёки қолдириш тоқшириғи, истағи, насиҳати.

ВАСИЯТ ҚИЛУВЧИ Ўзига тегишли мол-мулки ёки бу мол-мулкка бағлан ҳуқуқи, у нафот этган тақдирда, қандай тасарруф этилишига хоҳиш-иродасини ифодаловчи шахс, васиятчи.

ВАСИЯТНОМА [васият + нома] Ёзма васият; муайян шахснинг (васиятчининг), у нафот қилган тақдирда, ўзига қарашли бўлган мол-мулкнинг тасарруф этилиши буйича хоҳиш-иродаси баён қилинган ҳужжат. *Васиятнома қолдирмоқ.*

ВАСИҚА [а. “васиқа” – ҳужжат, шаҳодат] 1 Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида (жумладан, Туркистонда) ер-мулк олди-сотдиси тўғрисида ушбу наом расмий ҳужжат.

2 Шахсий гувоҳнома, ҳужжат.

3 *Маъно* Ҳужжат, далил ўрнидаги нарса.

ВАФОТ ЭТГАН ДЕБ ЭЪЛОН ҚИЛИШ Қонунда белгиланган вақт мобайнида фуқаронинг қаерда турганлиғи ҳақида доимий яшаш ўрнида ҳеч қандай маълумот бўлмаган тақдирда унинг суд томонидан вафот этган, деб тан олинishi.

ВАҚТБАЙ ИШ ҲАҚИ Вақтга қараб туланадиган, белгиланадиган иш.

ВАҚТИНЧА ВАЗИФАСИНИ БАЖАРМОҚ Масъул лавозимни вақт давомида бажариб туриш ваколатини олиш.

ВАҚТИНЧАЛИК ИШ Доимий бўлмаган, маълум вақт давомида қилинадиган, амалиёти маълум вақт билан чегараланган иш.

ВАҚТИНЧА МЕХНАТГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК Ходимнинг вақтинчалик ишга қобилиятининг туфайли нисбатан қисқа муддат давомида ишни бажариш имконияти.

ВАҚФ [а. “вақф” – хайрия мақсадларида васият қилинган мулк, диний мулк] *тар.* Мулкдор шахслар ёки давлат томонидан диний му-

ассаса ихтиёрига даромадидан фойдаланиб туриш, аммо узини сотмаслик шарт билан ўтказилган ёки васият қилиб қолдирилган мулк (ер-сув, мактаб, шифохона, уй-жой, дукон ва ш. к).

ВАҚФНОМА [вақф + нома] *тар.* Ер-сув, хўжалик бинолари ва д. ромад келтирадиган бошқа мулкларни диний эҳтиёж ёки хайрия ишлари учун диний муассасалар ҳамда айрим рухонийлар тасарруфини ихтиёрий суратда ўтказганлик туғрисидаги ҳужжат.

ВЕДОМОСТЬ [*р.* ведомый – “таниш, таникли” сузидан] 1 Бирор турдаги маълумотлар йиғиндиси; кайднома. *Мас., иш ҳақи ведомости*
2 *эск.* Ахборот, ахборотнома (баъзи даврий нашрларнинг номи).

ВЕКСЕЛЬ [*нем.* Wechsel – узгариш; алмаштириш] Қонун билан қатъий белгиланган шаклдаги ёзма қарз мажбурияти: қарз олувчи томонидан кредиторга берилиб, кредиторга белгиланган муддатдан сўнги қарздордан векселда кўрсатилган пул суммасини тулашни талаб қилиш ҳуқуқини беради.

ВЕРБАЛ НОТА [*лот.* verbalis – оғзаки] Ҳукуматларга муҳим давлат аҳамиятига молик масалалар ва суровлар юзасидан маълумот бериш, элчихона ва ваколатхоналардаги узгаришлар юзасидан хабар бериш, виза бериш ёки унинг муддатини чўзиш, бирор жойга делегация жўнатиш каби турли масалалар ёритилган, ташқи ишлар вазирликлари, элчихоналар, ваколатхоналар томонидан давлатлараро ташқи алоқаларда қўлланувчи, оғзаки аризага тенглаштириладиган имзоси ёзма ҳужжат.

ВЕРДИКТ [*лот.* vere dictum – тўғри айтилган] Суд маслаҳатчиларининг судланувчини айбдор ёки айбдор эмас деб чиқарган қарори.

ВЕТО [*лот.* veto – рухсат бермайман, ман қиламан] *ҳуқ.* 1 Ривожланган давлатларда биронта орган, ташкилот қонуни ёки қарорининг кучга киришини тўхтатиш ёки кучга киришига йўл қўймаслик ҳуқуқи
2 Бирор қарорнинг қабул қилинишига тўсқинлик қилувчи бирдамликнинг йўқлиги.

ВЗНОС [*р.* “взносить”, “внести” сузидан – тулаш, тулов] *қ.* Бадал
Аъзолик взноси.

ВИГОВОР [р. “выговорить” сўзидан – танбех бериш] қ. хайфсан.
виговор бермоқ Виговор эълон қилмоқ.

ВИЗА [лот. visum – кўрилган] 1 Бирор хорижий мамлакатга бо-
ши учди яшаш ва унинг ҳудудидан ўтиш учун тегишли маъмурий
ҳужжатлар томонидан паспортга қўйиладиган махсус рухсат белгиси.
2 Мансабдор шахс томонидан бирор ҳужжатга унинг тўғрилигини
таъкидлаб қўйиладиган ёки унга ҳуқуқий куч берувчи имзо, белги.

ВИЗИТ [фр. visite – ташриф < лот. visere – кўрмоқ; ташриф
қилмоқ] Расмий суратда бирор элда, бирор шахс ҳузурда қисқа фур-
қат бўлиш, ташриф буюриш, ташриф.

ВИЗИТКА [«р. “визитная карточка” (ташриф варақаси) бирикма-
ган] Расмий мансабдор шахснинг исми, фамилияси, унвони, турар
оқиб кўрсатишган, шу шахс томонидан бирон-бир ташриф, учрашув,
таълимий ишгида бошқаларга бериладиган кичикроқ қалин варақча;
ташриф қоғози.

ВИРТУАЛ ҚАБУЛХОНА [ингл. virtual – ҳақиқий, чин, далилга
эришилган] Мурожаат қилиш, халқ билан мулоқот қилишнинг электрон
шакли.

ВОРИС [а. “ворис” – меросхўр, мерос қилиб олувчи] Мерос олиш
қўқниши билан бўлган шахс, мерос эгаси, меросхўр.

ВОРИСЛИК Вафот этган шахс (мерос қолдирувчи) ҳуқуқ ва маж-
буриятларнинг уз меросхурларига ўтиши.

ВОСИТА [а. “восита” – чора, тадбир, усул; ўрта, ўртадаги] Бирор
мақсадни эришиш ёки бирор ишни амалга ошириш учун дастак бўлиб
қолган қилидиган нарса, қурол. *Ахборот воситалари. Техника восита-
лари. Транспорт воситалари. Ишлаб чиқариш воситалари.*

ВОСИТАЧИ Бирор ишнинг амалга оширилишида восита ролини
оинчи кимса ёки нарса; айн. даллол.

ГАРОВ [ф. “гаров” – кафолат] 1 Ваъданинг бажарилишига ишонтириш учун қолдириладиган омонат нарса.

2 Бирор нарса ёки ҳодиса ҳақида бахslashувчи икки киши (томон) уртасидаги шарт.

ГАРОВГА ҚЎЙИБ ПУЛ ОЛИШ Қарз олувчининг қайтариб бериш кафолати учун бирор нарса, мулкни бериб пул олиш.

ГАРОВХОНА Аҳолидан нарсаларни гаровга олиб, қарз берадиган жой, муассаса; ломбард.

ГЕРБ [пол. herb < нем. Erbe – мерос] Давлат, шаҳар, табақа, уруғ ва ш. к. нинг байроқ, пул, муҳр кабиларда тасвирланган алоҳида фарқли белгиси. *Ўзбекистоннинг давлат герби.*

ГЕРБЛИ МУҲР Давлат герби тасвири бўлган юмалоқ шаклдаги муҳр.

ГОНОРАР [юн. honorarium – хизмат ҳақи, мукофот] Ёзувчилар, рассомлар, олимлар ва ш. к. га шартнома бўйича бажарилган иши учун туланадиган пул; қалам ҳақи. *Гонорар олмоқ. Муаллифлик гонорари.*

ГРАНТ [ингл. grant – ҳадя; кўмак, ёрдам; стипендия] Бирор илмий тадқиқот, тажриба-конструкторлик ишларини бажариш учун ёки бошқа мақсадларда айрим шахслар, жамоалар, ташкилотларга бериладиган мақсадли урин ёки пул маблағи. *«Умид» гранти.*

ГРАФА [юн. graphē – чизиқ] 1 Жадвалларда тик чизиклар орасидаги, турли маълумотлар ёзиладиган устун, оралик. *Жадвалнинг биринчи графаси.*

2 Матн, қонун ва ш. к. нинг бир банди, бўлими.

ГРАФИК [юн. graphikos – чизилган] Бирор-бир ишнинг ҳажми, бажарилиш муддатлари аниқ белгилаб тузилган режа. *Кунлик экиш графиги.*

ГРАФОЛОГИЯ [юн. grapho – ёзаман + logos – таълимот] Дастхатларни, улар воситасида эса ёзган кишининг хислатлари ва руҳий ҳолатини урганадиган фан.

ГРИФ [фр. griffe] Бирор кимса имзоси, ташкилот, муассаса ва ш. к. томонидан берилган муҳр, штемпель ва уларнинг ҳужжат устига босилган ушбу шаклда «Гриф» навириётининг грифи.

ГУВОҲ [ф. “гувоҳ” – шоҳид] 1 Булиб ўтган воқеа-ҳодисаларни ёддан ёки қурган ёки уларнинг ҳақиқатан ҳам бўлганлигини тасдиқлаш учун шу иш булган жойга махсус чакирилган киши; шоҳид.

2 *Дарс.* Суд ёки терговдаги иш юзасидан ўз билганларини айтиб бериш учун судга чакирилган киши. *Судга гувоҳларни чақирмоқ.*

ГУВОҲЛИК 1 Шоҳидлик, кўрган ёки билганлик; гувоҳ бўлишлик.

2 *Дарс.* Гувоҳ томонидан берилган маълумот, гувоҳнинг айтганлари. *Гувоҳлик бермоқ.*

ГУВОҲНОМА [ф. “гувоҳ + нома” – ёзма гувоҳлик; гувоҳнома] Муайян шаклда тугилиш, хизмат ва бошқа ҳолатларини, шунингдек, бирор нарса (масалан, тафтиш ўтказишга) ваколатини кўрсатувчи ҳужжат. *Гувоҳнома ҳақида гувоҳнома. Талабалик гувоҳномаси.*

ГУРУҲ 1 Мақсад, маслак, фаолият ва ш. к. лар умумийлиги асосида шаклланишган расмий ёки норасмий жамоа. *Тегишсиз гуруҳлар гуруҳи.*

2 *Дарс.* Мингулот ўтказиш мақсадида бирлаштирилган кишилар, ташкилотлар бўлинимаси, тўпи. *Ҳуқуқий билимларни ўрганувчилар гуруҳи.*

3 Табақа, топфа; даража. *Иккинчи гуруҳ ногирони.*

Д

ДАВЛАТ [а. “давлат” – мамлакат] Ўз фуқароларининг ижтимоий-ҳуқуқий ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи, бунга қарши турувчи кучларнинг фаолиятини синдирувчи ҳокимият органлари ва сиёсий ташкилотларнинг умумий эга булган мустақил мамлакат. *Ўзбекистон давлати. Ўзбекистоннинг давлати. Давлат аппарати.*

ДАВЛАТ БАЙРОҒИ Давлатнинг асосий рамзларидан бири: расмий бошқа давлатлардан фарқловчи белгиси, эмблемаси.

ДАВЛАТ БОЖИ Давлатнинг махсус ваколатли идоралари (суд, милиция, фуқаролик ҳолатини қайд этиш бюроси, хўжалик судлари, нотариал идоралар, суғурта агентликлари ва б.) томонидан фуқаролар корхоналар, ташкилот ва муассасалар манфаатлари йўлида хизмат кўрсатганлик ҳамда юридик аҳамиятга молик ҳужжатлар (паспорт турли гувоҳномалар, сертификат, лицензия ва б.) берганлик учун ундириладиган пул йиғимлари.

ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ Давлатнинг муайян вақт (одатда бир йил) учун мўлжалланган пул даромадлари ва харажатлари мажмуи.

ДАВЛАТ МУЛКИ Мулкчилик шаклларида бири: давлатга қарашли ва унинг ўз вазифаларини бажариши учун зарур барча мол-мулклар ва мулкый ҳуқуқлар.

ДАВЛАТ ТИЛИ Муайян мамлакатда қонун чикариш, ижроия суд ҳокимиятларида иш юритиш учун расмий белгиланган тил. *Конституциямизнинг 4-моддасига мувофиқ, Ўзбекистонда давлат тили ўзбек тилидир.*

ДАВЛАТ ҲУҚУҚИ Давлатнинг ижтимоий тузуми, давлат тузилиши асослари ва давлат ҳокимияти органларининг ташкил этилишини таъининсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчларини ҳамда сайлов тизимини белгиловчи ва тартибга солиб турувчи ҳуқуқий меъёрлар йиғиндиси.

ДАВЛАТЛАРАРО Бир қанча давлат ўртасида бўлган ёки бўладиган, бир қанча давлатга тегишли. *Давлатлараро битим. Давлатлараро хўжалик бирлашмалари.*

ДАВЛАТЧИЛИК Давлат тузуми; давлат сифатида уюштиришнинг сўбсий, иқтисодий, мафкуравий асос ва тамойиллари. *Ўзбекистон давлатчилигининг таркиб топши.*

ДАВОЛАШ МУАССАСАСИ Касални муолажа қилиб, дори-дармон билан соғайтирувчи, белгили штат ва маъмуриятига эга бўлган тиббий муассаса.

ДАВОМАТ [а. “давомаат” – ишда булиш вақти] Муайян иш-ҳаракат, амалларга (машғулот, ўқиш, тугарак ва ш. к. га) доимий иштирок этиш катташи. *Ўқувчиларнинг давомати.*

ДАВР [а. “давр” – айланиш, айлана; алмашилиш, навбат] Бирор иш-ҳаракат, гадбир бажариладиган муайян вақт. *Ҳисобот даври.*

ДАВРИЙ НАШР Мунтазам такрорланадиган нашр.

ДАЛИЛ [а. “далил” – белги, из; исбот; сабаб] Фикр, мулоҳаза ва амални тасдиқловчи, улар ҳақида далолат берувчи нарса; исбот, факт. *Далил дасти.*

ДАЛЛОЛ [а. “даллол” – жарчи; воситачи] Савдо-сотикда олувчи ва берувчи Ургасида воситачилик қилувчи, молга нарх қўйиб, уларнинг иштирокчи киши (брокер, воситачи, дилер, маклер).

ДАЛЛОЛБОШИ Даллолларнинг бошлиғи, оқсоқоли, бош даллол.

ДАЛОЛАТ [а. “далолат” – курсатма; исбот, далил] 1 Хабар, дарак; аломат. *Далил; далиллар; белги, аломат.*

ДАЛОЛАТНОМА [далолат + нома] Муассаса ёки айрим шахснинг олд халти-ҳаракат (воқеа, ҳодиса) ёки ҳолатни тасдиқлаш, унга қўшилган берилш мақсадида, бирдан ортиқ киши томонидан тузилиб олинган расмий ҳужжат. *Аксар ҳолларда далолатнома олдиндан тасдиқланган қондавий намуна асосида тузилади. «Иш юритиш».*

ДАРОМАД [ф. “даромад” – кирим; фойда; бошланиш, ибтидо] Соғинаш, меҳнат, ишлаб чиқариш соҳаларидан давлат ёки айрим шахснинг ҳисобига келиб тушадиган соф пул ва бошқа хил тушумлар; даромад. *Даромад кўнлик даромад. Давлат даромади.*

ДАРОМАД ДЕКЛАРАЦИЯСИ Молия ёки календарь йилида даромад (жисмоний шахслар) томонидан солиққа тортиладиган даромадлари курсатилган ва давлат органларига тақдим этиладиган хабарнома.

ДАРОМАД СОЛИҒИ Ҳамма турдаги даромаддан олинадиган давлат солиғи.

ДАРОМАДЛИ Харажатлардан ортиб, фойда, моддий тушум келтирадиган.

ДАРОМАДСИЗ Харажатлардан ортиб, фойда, моддий тушум келтирмайдиган.

ДАСТУР [ф. “дастур” – йўл-йўрик, кўрсатма, тартиб-қоида] 1 Муайян мақсад, иш-ҳаракат ёки тадбирнинг олдиндан белгилаб чиқилган йўл-йўриғи, уни амалга оширишнинг тартиби, қонун-қондаси; программа. *Соглом авлод дастури. Давлат тилини амалга ошириш дастури*

2 Бажариладиган тадбирлар тартиби, қилинадиган ишлар рўйхати *Анжуман дастури.*

ДАСТХАТ [ф. + а. “дастхат” – кул билан битилган] Шахснинг уқули билан ёзган хати; автограф.

ДАЪВАТНОМА [а. “даъват” – чақиритиш, ундаш + ф. нома] Бирор иш-ҳаракатга ёки бирор ғоявий-маънавий маслаққа ва ш. к. га даъват этишчи, ундавчи хат, варақа.

ДАЪВО [а. “даъво” – арыз, шикоят, илдоо] Бузилган ҳақ-ҳуқуқнинг талаб қилиш ёки уни ҳимоя этиш ҳақида ҳуқуқни ҳимояловчи ташкилотларга қилинадиган мурожаат, арыз. *Пул даъвоси. Мерос даъвоси.*

ДАЪВО АРИЗАСИ Фуқароларнинг амалдаги қонунчиликда белгилаб қўйилган ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини ҳимоя қилишни ёки уларнинг ижро қилинишини талаб этиб ёзган даъво, илтимос, шикоят мазмуниндаги аризалари.

ДАЪВО ХАТИ Маълум бир муассасанинг бошқа бир идора ёки транспорт ташкилотларига нисбатан талаб ва эътирозлари баён қилинган хатлар.

ДАЪВОГАР [а. даъво + ф. -гар – даъво қилувчи] 1 ҳўқ. Ўз ҳақ ҳуқуқини ҳимоя этиш ҳақида тегишли жойларга расмий ёки ғайирасмий арыз қилган, талаб қуйган фуқаро ёки юридик шахс.

2 Мусобақа, танлов, спорт ўйинларида юқори ўрин учун курашувчи. *Футбол жамоамиз биринчи ўрин учун даъвогардир.*

ДАҲА [ф. “даҳа” – қишлоқ] Қишлоқ жойларида бир неча қишлоқдан, йирик шаҳарларда эса бир қанча маҳалла, мавзедан иборат бўлган маъмурий-худудий бирлик.

ДАҲАБОШИ *тар.* Бухоро хонлигида: даҳани бошқариш учун сайланган маъмур, амин.

ДАҲБОШИ *тар.* 1 Ўнбоши, унта сипоҳнинг бошчиси, даҳа саркардаси
2 *аниқ* даҳабوشي.

ДЕБИТ [лот. *debet* – у қарздор] *бухг.* Кирим-чиқим дафтарининг қарздор томони ундирилган қарз, даромад ёзиб бориладиган чап томони; қарздор.

ДЕБИТОР [лот. *debitor* – қарздор] *бухг.* Бирор идора, ташкилот ва муассасадан қарздор бўлган шахс ёки ташкилот; *зид.* кредитор. *Дебитор бўлмақ.*

ДЕВОН [ф. “девои” – давлат идораси; суд маҳкамаси] 2018 йилгача Ўзбекистонда Президент томонидан тузилиб раҳбарлик қилинадиган, давлатнинг самарали фаолият юритишини таъминлайдиган ижро қилиш ҳокимияти идораси.

ДЕВОНХОНА Корхона, муассасаларда ҳужжатлар билан ишлаш учун булим.

ДЕКЛАРАЦИЯ [лот. *declaratio* – маълум қилиш, билдириш, эълон қилиш] 1 Халқаро ҳуқуқда ва сиёсат соҳасида томонлар (бир неча давлатлар, сиёсий партиялар, халқаро ташкилотлар ва ш. к.) тарафидан маълумланган дастурий ҳужжат, муҳим халқаро воқеа, қонун ва қарорнинг умум эътиборига етказиладиган баёнот. *Инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги декларацияси. Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик декларацияси.*

2 Сопиққа тортиладиган фуқаронинг муайян даврда олган даромад-дораси турли миқдори ҳақидаги маълумотнома.

3 Почта орқали хорижга юбориладиган пул ва қимматбаҳо буюм-товарларнинг уқрининг қиймати ва хил-хусусиятини кўрсатган ҳолда қўшиб юбориладиган почта ҳужжати.

4 Чегара орқали олиб утилаётган нарсалар, қимматбаҳо буюмлар ва уларнинг миқдори ҳақида божхонага тақдим этиладиган маълумотнома.

ДЕКРЕТ [лат. decretum – қарор; тўхтам; ажрим] Олий ҳокимият органларининг, ҳукуматнинг қонун кучига эга бўлган муҳим қарори, фармони.

ДЕКРЕТ ТАЪТИЛИ Ҳомиладорлик таътили.

ДЕЛО [р.делать – “қилмоқ”, “бажармоқ” сузидан] Бирор масала ёки шахсга оид расмий ва норасмий ҳужжатлар гуطلاми ва шундай ҳужжатларни сақлаш учун ясалган махсус папка; ҳужжатлар йиғмажилди.

ДЕПОЗИТ [лат. depositum – сақлашга қўйилган буюм; омонат] Кредит муассасалари (банк, омонат касса ва ҳ.к.)га сақлаш ва фойдаланиш учун вақтинча қўйилган пул ёки қимматбаҳо қоғозлар.

ДЕПОЗИТАРИЙ [фр. depositaire] 1 Депозитларга эгалик қилувчи жисмоний ёки юридик шахс.

2 Халқаро шартноманинг асл нусхасини, унинг тасдиқланган ҳақидаги ҳужжатларни сақловчи давлат ёки халқаро ташкилот.

ДЕПОНЕНТ [лат. deponens, deponentis – жойлаштирувчи, сақлашга қўювчи] 1 Сақлаш учун давлат муассасасига қимматбаҳо буюм ёки маблағ қўйган шахс ёки ташкилот.

2 Бирор сабабга кўра корхона ёки муассасадан ўзига тегишли бўлган пулни ёки туловни уз вақтида олмаган жисмоний ёки юридик шахс воқолинмаган ана шундай маблағ.

ДЕПУТАТ [лат. deputatus – вакил қилинган, юборилган] Ваколатли давлат органига сайланган киши, вакил. *Олий Мажлис депутаты* *Халқ депутати*.

ДЕПУТАТЛИК ГУВОҲНОМАСИ Бирор шахснинг ваколатли давлат органига сайланганлигини тасдиқловчи расмий ҳужжат.

ДЕФИНИЦИЯ [лат. definitio – таъриф; аниқ курсатиш] Бирор тushунчанинг нарса ва ҳодисаларга хос энг муҳим белгиларни ақс эттирувчи қисқача илмий изоҳи; таъриф.

ДЕРЖАТЕЛЬ [игол. dealer – биржа даллоли] 1 Махсулотни улгуржи (сотиб олиб, уни чакана йул билан ёки кичик партияларда фойдаланувчи) бизнес иштирокчиси, жисмоний ёки юридик шахс.
2 Коммитбаҳо қоғозлар, валюталар, қимматбаҳо металллар олди-сотилган шугулланувчи, уз номидан ва уз маблағи ҳисобидан ҳаракат қилувчи фонд биржаси аъзоси, жисмоний ёки юридик шахс.

ДИВИЗИОН [лот. divisio – булиш, ажратиш] Сузнинг сатр охирига қўйиб қолган буғинини иккинчи йулга кўчирганда ишлатиладиган, масалан, жуфт ва такрорий сузлар қисмлари орасига қўйиладиган қўшимча (-).

ДИПЛОМ [фр. diplomе < юн. diploma – икки букланган варақ, ҳужжат] 1 Бирор ўқув масканини битирганлик ёки бирор илмий ун-в.нинг шрижа берилганлигини тасдиқловчи расмий ҳужжат; масалан, *Илтиёзли диплом*.

2 Бирор ҳуқуқ ёки мукофот берилганлигини тасдиқловчи гувоҳнома. *Мукофоти лауреати дипломи. Қишлоқ хўжалик кўргазмасининг дипломи*.

ДИПЛОМАТ [фр. diplomate < юн. diploma – икки букланган варақ, ҳужжат] Чет мамлакатлар билан расмий алоқа қилиш ёки музокаралар олиб бориш учун махсус тайёргарлик кўрган ва шундай ишлар учун ҳуқуқий томонидан вакил қилиб тайин этилган лавозимли киши. *Чет мамлакат дипломати. Дипломат бўлиб ишламоқ.*

ДИПЛОМАТИЯ [фр. diplomatic < юн. diploma – икки букланган варақ, ҳужжат] Давлатнинг ташқи халқаро сиёсатни амалга ошириш, чет мамлакатлар билан алоқа қилиш соҳасидаги фаолияти.

ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАР Давлатнинг чет мамлакатлар билан бўладиган расмий муносабатлари.

ДИРЕКТИВА [фр. directive < лот. dirigere – йўлламоқ, йўналтирмақ] Раҳбар органлар томонидан берилган ва бажарилиши мажбурий бўладиган расмий йул-йуриқ, дастур, кўрсатма. *Директива олмоқ.*

ДИРЕКТОР [лот. director < dirigere – йўналтирмақ, йул кўрсатмоқ] Шахс, мунесаса еки ўқув даргоҳининг раҳбари; мудир. *Завод директори. Мақтаб директори. Бош директор.*

ДИРЕКТОР ХОНАСИ Корхона, муассаса ёки ўқув даргоҳининг раҳбари фаолият юритадиган хона.

ДИРЕКТОРЛАР КЕНГАШИ Йирик корхоналар, акциядорлик жамиятларининг сайланадиган раҳбар ижроия органи.

ДИРЕКЦИЯ [лот. directio – йўналтириш, йўл кўрсатиш] 1 Корхона, муассаса, ўқув даргоҳларининг директор бошчилигидаги раҳбарлик аппарати. *Дирекция таркиби. Дирекциянинг қарори.*

2 Шу аппарат ўрнашган хона, бино. *Дирекцияга кирмоқ. Дирекцияга чақирилмоқ.*

ДОГОВОР [р. договор – келишув, битим] эск. *айн. шартнома.*

ДОИМИЙ Ҳамма вақт мавжуд бўлиб, узлуксиз давом этиб турадиган, муттасил. *Доимий гамхўрлик.*

ДОКЛАДНОМА Бирор хабар, воқеа-ходиса туғрисида раҳбар оралиқларга ёки бошлиққа ёзма равишда топшириладиган расмий маълумот, ахборот. *Яна қ. билдиришнома. Докладнома ёзмоқ. Докладном топширмоқ.*

ДУБЛИКАТ [лот. duplicates – иккиланган] Бирор ёзма ҳужжатнинг асл нусхаси билан баб-баравар расмий, юридик кучга эга бўлган бошқа нусхаси, копияси.

ДУКОН [а. “дукон” – магазинча; чодир, устахона] Бирор нарса сотиш учун махсус жиҳозланган савдо-сотик хонаси; магазинча. *Китми дукони. Дукон мудури.*

Е

ЕТАКЧИ МУТАХАССИС Асосий, бош мутахассис; бирор соҳадаги махсус билим ва тажрибага эга бўлган киши, ихтисос эгаси.

ЕТАРЛИ АСОСГА ЭГА БЎЛМАГАН Содир бўлган ёки қилинган иш-ҳаракат, айтилган фикр ва ш.к. ни далилловчи нарсанинг биринчи эҳтиёж ёки мақсад учун кифоя қилмаслиги.

УТАРТИ АСОСЛАР Бирор эhtiёж ёки мақсад учун кифоя шартларни таъин қилиш.

УТКАЗИБ БЕРИШ ШАРТНОМАСИ Амалиётда етказиб берувчи корхонанинг истеъмолчи корхона билан маҳсулот етказиб бериш шартларини ўзаро муносабатларини расмийлаштирувчи ҳужжат.

Ё

ЁШИМА Ўшро ёзилган хатлар, ёзма алоқа. *Идоралар ўртасидаги ёшима*

ЁШИМА СИРЛИГИ Почта ва телеграф орқали барча жўнатмалар (хатлар, телеграммалар, посылкалар, ўтказмалар), телефонда сузлашув ва телеграф хабарларининг дахлсизлиги; ёшима ва хат-хабарларни очиб бериш ва улар маъмулини ошкор этишнинг тақиқланиши.

ЁМА БУЙРУК Хат, ҳужжат воситасида ифодаланган буйруқ.

ЁЗУВ-ЧИЗУВ Умуман, ёзув билан буладиган, ёзув ва чизувга асосланган ишлар. *Ёзув-чизув ишлари.*

ЁН ОН ХАБАР БЕРИШ Ҳақиқатга зид, нотўғри маълумот бериш ва хабарларни бузиб курсатиш.

ЁН ДАФТАР Чунтақда олиб юриладиган кичик дафтар.

ЁНҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ Акциялари фақат ўзининг аъзоларини ёки олдидан белгилаб қўйилган бошқа шахслар ўртасида тақдир қилинган жамият.

ЁНҚ МАЖЛИС Маълум шахсларнинг иштироки билангина таъин қилинган мажлис.

ЁНҚ ОВОЗ БЕРИШ Сайловда бюллетень ташлаш йули билан ўз овозини билдириш.

ЁНҚ ТАНЛОВ Бюллетень ташлаш йули билан ўтказиладиган

ЁРДАМ ПУЛИ Кам таъминланган оилаларга бериладиган моддий кўмак; пул, маблағ.

ЁРДАМЧИ Тегишли муассаса ва ташкилотларда биринчи даражали раҳбарга қабул, иш юритиш ва бошқа ишларда кўмак берувчи шахс. *Раис ёрдамчиси. Ректор ёрдамчиси.*

ЁРДАМЧИ ХЎЖАЛИК Корхона ва ташкилотларнинг асосий фаолиятига бевосита боғлиқ бўлмаган, лекин уларнинг ички ишларни чиқариш имкониятларини кенгайтириш мақсадида ташкил этиладиган кўшимча таркибий хўжалик юритиш бўлинмаси.

ЁРЛИҚ Бирор саноат маҳсулотига унинг номи, миқдори, ишловчи чиқарилган жойи ва ш. к. маълумотлар ёзиб, бириктириб, ёпиштирилган қўйилган қоғоз парчаси. *Фабрика ёрлиги.*

ЁШ МУТАХАССИС Етарли тажрибага эга бўлмаган, ҳали тажриба билан мутахассис.

Ж

ЖАВОБ [а. “жавоб” – сўроққа қайтарилган] 1 Сўроққа, мурожаатга қайтариладиган гап; хат. *Қатъий жавоб. Қониқарли жавоб.*

2 Рухсат, изн. *Жавоб олмоқ.*

ЖАВОБ ХАТ Сўроққа, мурожаатга қайтариладиган хат тури.

ЖАВОБГАР [жавоб + -гар – ишловчи, иш қилувчи] 1 Масъулият буйнига олган, зиммасига масъулият юкланган, масъул.

2 ҳуқ. Қилмиши, хатти-ҳаракати учун жавоб берувчи; айбдор, гуноҳкор.

ЖАВОБГАР ШАХС Масъулиятни буйнига олган, зиммасига масъулият юкланган шахс.

ЖАВОБГАРЛИК 1 ҳуқ. Хатти-ҳаракати, қилмиши учун шахснинг бирон-бир масъулиятга ёки жазога тортишни талаб қиладиган ҳоли. *Моддий жавобгарлик. Жавобгарликка тортмоқ.*

2 Ўз зиммасидаги вазифанинг бажарилиши учун масъулиятли ҳоли. *Маънавий жавобгарлик.*

ЖАДВАЛ [а. “жадвал” – графаларга бўлиш; рўйхаг; чизма] 1 Маълумотлар, иш, ҳаракат, тадбир-чора ва ш.к.нинг ўрни ва пай-пайи ҳисобланган график. *Дарс жадвали. Поездларнинг ҳаракатлини жадвали. Жадвал асосида иш олиб бормоқ.*

ЖАЗО [а. “жазо” – мукофот; сазо; жарима] Айби ёки жинояти учун берилган қорал. *Оғир жазо. Жазо бермоқ.*

ЖАМЪИ [а. “жамъи” – барчаси, йиғиндиси] Йиғилган, тупланган; йиғин.

ЖАМОА [а. “жамоа” – бирлашма; уюшма; гуруҳ] Муайян, бир хил мақсадларни қилувчи кишилар гуруҳи.

ЖАМОА ШАРТНОМАСИ Муайян касб, тармоқ, ҳудуд ходимлари ўртаси маълум шартлари, иш билан таъминлаш ва ижтимоий кафолатлар беришнинг боришидаги мажбуриятларни ўз ичига оладиган меъёрий ҳужжат.

ЖАМОАТ МУЛКИ Купчиликка, оммага қарашли, тегишли мулк.

ЖАМОАТЧИ 1 Жамоат ишларида жонбозлик курсатувчи; фаол. 2 Бирор ишда, ташкилотга аъзо эмас, кўнгилли. *Жамоатчи мухбир.*

ЖАМЪАРМА 1 Харажатлардан, чиқимдан орттириб, тежаб-тергаб қўйилган пул, маблағ. *Меҳнат жамғармаси.*

2 Маълум бир фаолият (илмий изланиш, ўқиш-ўқитиш ва ш. к.) тушириш мақсадида муайян ижтимоий гуруҳига ёрдам бериш мақсадида ташкил қилинган ташкилот; фонд. *Ижтимоий жамғармалар. Халқаро жамғарма.*

ЖАРИМА [а. “жарима” – жиноят, гуноҳ] Қонун-қонидани бузганлик учун қонун қоидага хилоф хатти-ҳаракат ёки етказилган моддий зарарни қопқотиладиган, туланадиган пул. *Жарима олмоқ. Жарима солмоқ.*

ЖИЛД [а. “жилд” – мукова] Куп қисмли бадий ёки илмий асарнинг ҳар бир нашр қилинган қисми; том.

ЖИНОЙ ЖАВОБГАРЛИК Айбдорга нисбатан жазолаш шакли даги давлат мажбурлов чорасини қўллашдан иборат юридик жавобгарлик турларидан бири.

ЖИСМОНИЙ ШАХС Ҳуқукий муносабатларнинг иштирокчиси бўлган (чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган) алоҳида фуқаро алоҳида шахс.

ЖОРИЙ [а. “жорий” – югураётган; ўтаётган, бораётган] Ҳозирги кунда, пайтда содир бўлаётган, давом этаётган, олиб борилаётган амалдаги, кундалик. *Жорий йил. Жорий таъмир(лаш).*

ЖОРИЙ ЭТМОҚ Амалга оширмақ, кучга киргизмоқ. *Ишлаб чиқаришга жорий қилмоқ.*

ЖУРНАЛ [фр. journal – газета; кундалик дафтар] Кундалик иш воқеа, ҳодиса ва ш.к. ёзиб бориладиган қайд дафтари. *Кирган, чиққан хатлар журнали.*

ЖУНАТМА ХУЖЖАТЛАР Бошқа ташкилотларга жунатиладиган хужжатлар.

3

ЗАКАЛАТ [р. заклад – олдиндан берилган ҳақ; гаров] с.т. Сотилган ёки буюртма орқали олиннадиган нарса, бажариладиган иш учун олдиндан берилладиган (туланидиган) ҳақ. *Закалат бермоқ. Закалат олмақ.*

ЗАКОТ [а. “закот” – поклик, покланиш; садақа] тар. Ўрта Осиё хонликларида: чорва ва мол-мулкнинг қирқдан бир улуши миқдоридан ҳар йили хазина фойдасига олинган солиқ.

ЗАРАР [а. “зарар” – шикаст, зиён; йўқотиш] Савдо-сотикда кўрилган зиён; умуман, моддий ютқизик.

ЗАРАРКУНАНДА [а. “зарар” – шикаст, зиён; йўқотиш + ф. “кунанда” – қилувчи] Жамиятга зарар келтирувчи кимса; жиноятчи.

ЗАРАРКУНАНДАЛИК Зарар етказишлик, зарар келтиришлик, зўркорлик.

ЗАХИРА [а. “захира” – хазина; эҳтиёт учун сақланган нарса] 1 Келишмовчи фойдаланиш учун сақлаб, ғамлаб қуйилган нарса.

2 *Ҳуриб* 3 Ҳуриб пайтда чақириб, сафарбар қилиш учун махсус руйхатга киритилган ҳарбийлар тоифаси. *Захирадаги офицер.*

ЗИДДИЯТ [а. “зиддият” – душманлик, қарши чиқиш] Бир-бирига қаршилик, фикрий қарама-қаршилик, келишмовчилик.

ЗИММА [а. “зимма” – таъминлаш, ҳимоя, қарз; виждон; масъулият] Кимсанинг гарданидаги, буйнидаги иш, вазифа, масъулият, бурч.

ЗИММАСИГА ОЛМОҚ Гарданига олмоқ, буйнига олмоқ.

ЗИММАСИГА ЮКЛАМОҚ Гарданига юкламоқ, буйнига юкламоқ.

И

ИДОРА [а. “идора” – бошқарув, маъмурият; муассаса] 1 Белгили бўлган бошқариб, йулга солиб бориш; бошқариш. *Идора усули.*

2 Маълум бир ижтимоий, давлат, хужалик, савдо ва ш. к. тармоқларни бошқариш учун штатли ходимлари ва маъмурияти бўлган ташкилот, идора, бошқарма ва улар урнашган бино. *Бошқарув идоралари. Муассаса идораси.*

ИДОРАВИЙ ҲУЖЖАТЛАР Бошқарув ишлари билан боғлиқ бўлган ҳужжатлар; фармойиш берадиган ҳужжатлар.

ИЖАРА [а. “ижара” – бирор нарсани фойда, ҳақ эвазига бериш] 1 Бирор кимса ёки ташкилотга тегишли нарсдан маълум муддатга, шартинча фойдаланиш. *Ижара хужжалиги. Уй ижараси. Ерни ижарага олмоқ.*

2 Шартинча фойдаланиш учун олинган нарса эвазига туланадиган ҳужжати. *Ижарани вақтида туламоқ.*

ИЖАРА ШАРТНОМАСИ Бир томонга қарашли мол-мулкдан иккинчи томоннинг вақтинча фойдаланиши юзасидан келишув ва ўзаро шартномага расмийлаштирилган ҳужжат.

ИЖАРАЧИ 1 Уй-жойини, ерини ёки нарсаларини ижарага берувчи (куювчи) киши; ижарадор.

2 Бировнинг уйида ижарага ўтирувчи.

ИЖОЗАТНОМА Ижозат этилганлиги, рухсат берилганлиги ҳақидаги ҳужжат.

ИЖРО ВАРАҚАСИ ҳуқ. Суд ҳукмини мажбурий амалга ошириш учун ёзилган ҳужжат.

ИЖРОЧИ Амалга оширувчи, ижро этувчи; бажарувчи (шахс ёки ташкилот).

ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ Кексайган, меҳнатга лаёқатсиз бўлиши ва боқувчисини йўқотган фуқароларга моддий, тиббий ва ижтимоий ёрдам курсатиш бўйича давлат томонидан белгиланган ижтимоий иқтисодий тадбирлар тизими.

ИЗОҲ ВА ҚУШИМЧАЛАР [а. “изоҳ” – тушунтириш, шарҳ] Суз, ибора ёки воқеа-ҳодиса ва ш. к. га берилган шарҳ; тушунтириш. *Китоб изоҳ ва шарҳлар билан таъминланган.*

2 Матннинг айрим ерига киритилган ёки айрим масалага берилган қушимча маълумот, тушунтириш, эслатма, уқтириш.

ИЗОҲЛАМОҚ Суз, ибора, воқеа-ҳодиса ва ш. к. маъносини мазмунини тушунтирмоқ; изоҳ бермоқ, шарҳламоқ. *Суз маъносини изоҳламоқ. Қонуннинг айрим моддаларини изоҳламоқ.*

ИККИ ЁҚЛАМА Икки томоннинг хоҳишини ҳисобга олган ҳолда *Икки ёқлама битим тузмоқ.*

ИККИ ТОМОНЛАМА БИТИМ Икки томоннинг хоҳишини ҳисобга олган ҳолда тузилган битим.

ИККИ ФУҚАРОЛИК Айни бир вақтда икки ва ундан ортиқ давлат фуқаролигига мансублик.

ИККИНЧИ НУСХА Асл нусха йўқолган ҳолларда бериладиган асл нусха билан бир хил ҳуқуқий кучга эга бўлган ҳужжат нусхаси

ИЛМИЙ 1 Уқиб-ўқитиш, илмий-ташкилий ишлар билан боғлиқ. *Илмий кенгаш. Илмий бўлим.*

ИЛМИЙ ФАН Билим боғлиқ муаммоларни ўрганувчи, илмий-тадқиқот ишлари билан шуғулланувчи. *Илмий марказ. Илмий муассаса.*

ИЛМИЙ ДАРАЖА Муайян фан соҳасидаги мутахассиснинг илмий даражаси.

ИЛМИЙ УНВОН Олий уқув юртлари ўқитувчилари ва илмий-техника институтлари илмий ходимларига бериладиган унвон.

ИЛМИЙ ХОДИМ Илмий-тадқиқот муассасалари ёки олий уқув юртлари фаннинг бирор соҳаси бўйича тадқиқотлар олиб боровчи ходим.

ИЛОВА [a "илова" – қўшилган, тиркалган нарса] Хужжатга қўшилган тиркалган маълумот. *Диплом иловаси. Қарорнинг илова.*

ИЛТИМОС ХАТ Хатни қабул қилиб олувчиларни жўнатилаётган хатнинг асосида ёзма хабардор қилиш учун қўлланувчи қисқача хат.

ИЛТИМОС ХАТ Муассасаларнинг маълум ишни амалга ошириш мақсадида бошқа муассасаларга илтимос мазмунида берилган расмий хати.

ИЛТИМОСНОМА [a.+ф. "илтимос + нома"] Илтимос хати.

ИМЗО [a "имзо" – қўл қўйиш; тасдиқлаш] 1 Шахснинг ўз қўли билан ёзилган ёзув-чизув (шакл)да ифода этилган ва унинг ўзи эканини аниқловчи белги; қўл.

2 Хужжатни имзолаётган шахснинг амалдаги лавозими номи, унинг қўли имзоси ва имзонинг ёйилмаси кўрсатиладиган хужжат рекви-зитлари.

ИМЗОЛАШ Имзо қўйиш, имзоси билан тасдиқлаш. *Буйруқни им-золаш.*

ИМЗОСИЗ ХАТ Имзо қўйилмаган, муаллифи номаълум хат; ним хат, юмалоқ хат.

ИМПОРТ [*ингл. import < лот. importare – киритмоқ; олиб кирмоқ*] Ички бозорда сотиш ёки учинчи бир давлатга транзит қилиш учун мамлакатга чет эллардан товарлар, хизматлар, қимматли қоғозлар олиб кириш; *зид. экспорт.*

ИМТИЁЗ [*а. “имтиёз” – ортикча ҳуқуқ; енгиллик; тафону фарқ(лаш)*] Муайян сабабларга кўра айрим шахслар ёки ташкилотларга бериладиган алоҳида, ортикча ҳақ-ҳуқуқ, шароит, енгиллик. *Имтиёз бермоқ.*

ИМТИЁЗЛИ ДИПЛОМ Олий ва урта махсус ўқув юртларини аяқига баҳолар билан битирганларга бериладиган диплом.

ИМТИЁЗЛИ НАФАҚА Муайян сабабларга кўра жисмоний шахсларга бериладиган юқори нафақа.

ИМТИҲОН [*а. “имтиҳон” – синов; тажриба*] Ўқув муассасалари талабаларнинг ўқув дастурларида белгиланган билимларни қанчалик ўзлаштирганлигини текшириш, сўраб, синаб куриш ва баҳолаш. *Имтиҳон тутга кириш имтиҳони. Имтиҳон комиссияси.*

ИНАУГУРАЦИЯ [*лот. inauguro – бағишлайман*] Давлат бошлиқларининг шу олий лавозимни бажаришга киришиши муносабати билан ўтказиладиган тантанали маросим.

ИНВЕНТАРЛАШ [*нем. inventarization < лот. inventarium – рўйхат*] Рўйхатга олиш] Корхона, муассаса, хўжалик ва ш. к. нинг баланси, турган ашёларнинг мавжудлигини, қандай сақланаётганлигини, шунингдек, омбор хўжалиги бўйича маълумотларни даврий равишда текширишдан ўтказиш, йўқлама қилиш.

ИНВЕНТАРЬ [*фр. inventaire < лот. inventarium – рўйхат, рўйхатга олиш*] 1 Хўжалик юритиш ва ишлаб чиқаришга оид турли ашёлар маълумоти. *Қишлоқ хўжалик инвентари. Тиббиёт инвентарлари.*

2 Шу хилдаги мол-мулкнинг тула рўйхати. *Инвентарь тузмоқ. Инвентарга олмақ.*

0000000000000000 [лат. Investition < лат. investire – кийинтирмоқ, кийинтирүү] Мамлекеттик ишкарисыда ёки чет элда, фойда куриш мақсатында, бирор корхонага, иктисодиётнинг муайян тармоғига капитални киргизиш ва шундай капиталнинг узи. *Хорижий инвестиция.*

0000000000000000 [лат. investor < лат. investire – кийинтирмоқ] Инвестиция киргизүүчү адамга охирувчи шахс, ташкилот ёки давлат.

0000100000 [лат. index – курсаткич; сарлавха] Бирор нарсанинг ном, саны ва б. б. бирликтери, рунхати. *Товарлар индекси.*

0000100000000000 Инфляция Инфляция товарлари ва хизматлар нархининг ўсиб кетиши маънасида давлат томонидан фуқароларнинг пул даромадлари ва сарфларини, инфляциядан химоя қилиш мақсатыда бери.

0000000000000000 [лат. innovation – киритилган янгилик, ихтиро] 1 Ўзгариш ва технологиянинг янги турлари (авлодлари)ни жорий қилиш мақсатыда иктисодиётга сарфланган маблағлар.

2 Ўзгариш техника ва технология, бошқариш ва б. соҳалардаги янгиликлар ва асбобнинг турли соҳаларда қўлланиши.

0000100000000000 [лат. inspectio – кузатиш, назорат] Муайян соҳада мамлекеттик органлар ва шахслар фаолиятининг туғрилигини назорат қилиш ва текширувчи тизим. *Қишлоқ хужалик инспекцияси.*

0000100000000000 [лат. instantia – айни шу вақт; бевосита яқинлик; муносибатлик] Бир-бирига тобе давлат органлари (суд ва маъмурий иш-хизмат қилиш чикишида), шунингдек, партия ва касаба уюшмаси органлари тизимидан босқич, звено.

0000100000000000 [лат. institutum – ўрнатиш, тузиш, таъсис этиш] 1 Ўзгариш Укув юрти ва илмий-текшириш муассасаларининг номи.

2 Муайян доирадаги ижтимоий муносабатлар, ҳуқуқ нормалари тизими.

0000100000000000 [лат. instructio – насихат; йўл-йўриқ] 1 Йўл-йўриқ бер, курсатмалар бериш ва йўл-йўриқ кўрсатиш.

2 Ўзи (рихбарий) қўлланма, инструкция.

ИНСТРУКТОР [лот. instructor – ташкилотчи, ташкил қилувчи] Қўл остидаги муассаса, ижтимоий ташкилот ва шахсларга йўл-йўриқ кўрсатувчи, бирон-бир ишни тўғри йўлга қўйишни ўргатувчи шахс йўриқчи. *Инструктор лавозими.*

2 Маълум бир мутахассисликка ўргатувчи, малака берувчи шахс

ИНСТРУКЦИЯ [лот. instructio – насиҳат; йўл-йўриқ; қўлланма] Бирор ишни амалга ошириш, асбоб-ускунадан фойдаланиш тартиби ва усуллари ҳақидаги кўрсатма; йўриқнома. *Сайловларни ўтказиш тартиби ҳақидаги инструкция. Лугат тузувчилар учун инструкция.*

2 Муайян фаолиятни бажариш, амалга ошириш қоидаларини белгилаб берувчи қонуний ҳужжат; йўриқнома.

ИНТЕРВЬЮ [ингл. interview – учрашув, юзма-юз суҳбат] Журналистикдаги маълумот олишнинг бирор шахс билан ўтказган суҳбати ва шу суҳбатнинг маълумоти. *Конференция қатнашчиларидан олинган интервью.*

ИНТИЗОМ [а. “интизом” – тартиб, тартибли тузилиш; изчиллик] Жамиятнинг ёки маълум жамоа аъзоларининг амал қилиши, бўйсунуши лозим бўлган қатъий тартиб, қоида. *Меҳнат интизими.*

ИНТИЗОМИЙ ЖАВОБГАРЛИК Ўз меҳнат бурчларини қонуни мувофиқ равишда ёки лозим даражада бажармаганлик учун айбон бўлган ходимга таъсир кўрсатиш воситаси.

ИНТИЗОМИЙ ЖАЗО Интизомнинг бузилиши билан боғлиқ жазо тури.

ИНТИЗОМСИЗЛИК Интизоми йўқ ҳолат, интизомни бузиш.

ИНФЛЯЦИЯ [лот. inflatio – шишиш, кўтарилиш; шиш, бўрттириш] Муомаладаги қоғоз пуллар массасининг таклиф қилинаётган реал маҳсулотлар ҳажмига нисбатан ҳаддан ташқари ортиб кетиши ва пулнинг қадрсизланиши, бунинг натижасида товар ва хизматлар баҳосининг кўтарилиши, пулнинг харид қилиш қувватининг пасайиши. *Инфляцияни камайтириши.*

ИФРАТУЗИЛМА Ишлаб чиқариш ва товар муомаласига хизмат
берган ва инсон (жамият) ҳаёт фаолияти учун зарур бўлган меъёрий
таъминлашга хизмат қиладиган турли-туман ёрдамчи хиз-
мат кўрсатувчи соҳалар мажмуи. *Банкнинг инфратузилмаси.*

ИПОТЕКА [юн. hypotheca – гаров] Кўчмас мулкни гаровга қўйиш
шарти билан бериладиган узоқ муддатли қарз; ушбу қарзни таъминлашга
қўйилган гаров.

ИПОТЕКА БАНКИ Ер-сув ва кўчмас мулкни гаровга қўйиш шар-
ти билан узоқ муддатли қарз беришга ихтисослашган банк.

ИСОБИ [а. “исбот” – далил, ҳужжат билан аниқлаш] Фикр, даъво,
қарз ва ш. к.нинг туғрилигини ёки юз берган ҳодисанинг чинлигини
таъминловчи факт, далил.

ИСЛОҲОТ [а. “ислоҳ” с. купл.] Ижтимоий ҳаётнинг бирон-бир то-
монида қиллиниш узи артиш; ислоҳ. *Иқтисодий-сиёсий ислоҳот.*

ИСТЕЪМОЛ [а. “истеъмол” – ишлатиш, фойдаланиш; амалиёт,
использование] Иқтисодий-маиший эҳтиёжлар учун ишлатиш; қўллаш, фойда-
дан олиш. *Кели истеъмол моллари. Истеъмолдаги сўзлар.*

ИСТЕЪМОЛ КИЛИШ Истеъмол қилиш; қабул қилиш. *Гушт истеъмол қилмоқ. Дори истеъ-
мол қилиш.*

ИСТЕЪМОЛ КРЕДИТИ Истеъмол эҳтиёжларини қондириш учун
қарз олиш шарт билан аҳолига бериладиган пул маблағлари ёки
қарз олиш иборат кредит.

ИСТЕЪМОЛЧИ Истеъмол қилувчи, ишлатувчи, фойдаланувчи;
клиент.

ИСТЕЪФО [а. “истеъфо” – кечириш ҳақида илтимос қилиш; ва-
зирлик кечириниш, бушашни иташ] 1 Ҳарбий хизматчиларни ёши
таъминоти, касаллиги ва бошқа сабаблар туфайли ҳарбий хизматдан
қайтариш.

2 Ҳукуматнинг, унинг бошлиғи ёки алоҳида вазирларнинг
қарорига ишончсизлик билдириши, ҳукуматдаги ички ихтилофлар
туфайли ўз мансаби ёки хизматидан кетиши, воз кечиши; ўз ваколатла-
ридан шикоятдан соқит қилиши.

ИСТИСНО [а. “истисно” – нарсалар тупламидан бирортасин ажратиш; мустасно килиш] Қонун-қоидадан, умумий тартибдан қатордан, ҳисобдан ташқари; мустасно.

ИСТИСНОСИЗ Истисно қилмасдан; мустасносиз, беистисно.

ИСТИҚБОЛ [а. “истиқбол” – бирор кимса ёки нарсани қари олиш, кутиб олиш: келажак замон] 1 Келгуси замон, келгусидаги ҳолат ҳаёт; келажак. *На ҳозирги ҳолати, на истиқболи унга ҳеч нарса ватан қилмас эди.*

2 Келгусига оид, келажак билан боғлиқ нарса, иш ва ш. к. *Яқун истиқболлар.*

ИСТИҚБОЛЛИ Истиқболи порлоқ, келажакдан яхши умид қилган буладиган. *Истиқболли ёш олим. Истиқболли иш.*

ИЌҚОТ [а. “иққот” – олиб ташлаш; йўқ қилиш, соқит қилиш] Муайян нарса-буюмнинг нархидан ёки оғирлигидан кам миқдорни белгилаш, камайтириш; ана шу камайтирилган нарх ёки оғирлик; чегирма сийлов.

ИХТИЛОФ [а. “ихтилоф” – ҳархиллик, тафовут; ўзгарувчанлик қарама-қаршилик, келишмовчилик] Қарама-қарши ҳолат; келишмовчилик, зиддият, низо.

ИХТИРО [а. “ихтиро” – янгилик; янгилик яратиш, уйлаб чиқариш] Фан-техника соҳасида кашф этилган, ижобий самара берадиган янгилик, кашфиёт. *Буюк ихтиро.*

ИХТИРОЧИ Ихтиро қилувчи; кашфиётчи. *Ёш ихтирочилар.*

ИХТИСОСЛАШМОҚ Бирор ихтисосга, мутахассисликка, касбига мансуб бўлмоқ; унга мослашмоқ. *Ихтисослашган sanoat тармоқлари.*

ИХТИСОСЛИК [а. “ихтисос” – иш-вазифа доираси; чуқур билимлардан хабардорлик; ўзига хос хусусият + лик] *айн. мутахассислик*

ИЧКИ БИЛДИРИШНОМА Ходим томонидан раҳбар шахс ёки булим мудирини номига ёзилган билдиришнома.

0000 БОЮР Муайян мамлакат доирасида товарлар ва хизматлар
санадланган бозор.

0000 МЕХНАТ ТАРТИБОТИ ҚОИДАЛАРИ Муассаса ёки
ташкилотда ишнинг тартиб-таъминоти, ходимлар билан маъмурият ўртасидаги
муносабатлар, таътилла бериш, ходимларни хизмат сафарига
тартиблари, умуман, ички тартиб акс этадиган ҳужжат.

0000 ХУЖАЛИК ҲИСОБИ Муайян бир корхона ёки ташкилот
ишларида ҳужалик юритиш усули.

0000 ХУЖЖАТЛАР Айни муассасанинг ўзида тузиладиган
муносабатларда фойдаланиладиган ҳужжатлар. *Қиёс. ташқи
ҳужжатлар*

0000 БОРУВЧИ Ходимни ишга олиш ҳуқуқи булган юридик ёки
ташкилот шахслар.

0000 ВАҚТ Ходимнинг ижтимоий ташкил этилган меҳнатда иш-
лаб бериш вақти ва меъёрининг қонун асосида белгиланиши.

0000 ВАҚТ Иш, хизмат учун белгиланган маълум муддатли вақт.

0000 ЮРИТИШ Муассаса, ташкилот ва ш. к. га оид иш-ҳужжатларни
юрисдикцияда юрийтиш. *“Давлат тилида иш юритиши ва ҳужжатчилик”*

0000 ЮРИТУВЧИ Иш юритишни олиб борувчи шахс.

0000 ҲАҚ Муайян касбдаги бир ходимнинг меҳнат вазифаларини
таъминоти учун мослаштирилган ва ишни бажариш учун ишлаб
чиқариш воситалари, меҳнат қуроллари билан жиҳозланган жой.

0000 ҲАҚИ Меҳнатга пул шаклида туланидиган ҳақ, маош.

0000 ҲАҚ ТУЛАШ Бажарилган ишга қараб, иш ўлчовида ҳақ
тулаш усули.

ИШБИЛАРМОН Ишнинг кузини биладиган, куп ишга ақли суюқ
уддалайдиган; корчалон, бизнесмен. *Ишбилармон ходим.*

ИШБИЛАРМОНЛИК Ишбилармонга хос хусусият, хатти-ҳаракати
корчалонлик, бизнес.

ИШБОШИ Бирор ишнинг боришини кузатиб, раҳбарлик қилиб
рувчи шахс; саркор.

ИШ БОШҚАРУВЧИ Идора, бошқарма ва ш. к. да расмий ёзишма
ишларини олиб борувчи ходим.

ИШГА ВАҚТИНЧА ЛАЁҚАТСИЗЛИК Ходимнинг носоғлиги ва
файли маълум муддатга иш-фаолият билан шуғулланишга яроқсизлиги.

ИШГА ЖОЙЛАШТИРИШ Ўзбекистон Республикасида меҳнат
яроқли аҳолини иш билан таъминлашга қаратилган ташкилий, ҳуқуқий ва
иқтисодий тусдаги давлат тадбирлари тизими.

ИШГА ТИКЛАШ Меҳнат шартномаси ғайриқонуний равишда
кор қилинган ёки ходим қонунга ҳилоф тарзда бошқа ишга ўтказилган
ҳолларда унинг қонуний асосларда аввалги ишга тикланиши.

ИШДАН БУШАТИШ Меҳнат шартномасининг меҳнат
қонунчилигида кўрсатилган асослар бўйича бекор бўлиши (қилиниши).

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ГРАФИГИ Корхонада муайян давр (кун,
чорак, йил) давомида маҳсулот ишлаб чиқаришнинг календарь режими.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ МУНОСАБАТЛАРИ Ижтимоий иш
чиқариш жараёнида кишилар ўртасида бажариладиган вазифаларни
боғлиқ ҳолда (бойликларни ишлаб чиқариш, айирбошлаш, тақсимот
истеъмол жараёнида) шаклландирган муносабатлар.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАЪЛИМИ Асосий вазифаси – келгусу
да малакали мутахассис бўлиб етишадиган укувчиларни муайян к
соҳасида бевосита фаолият кўрсатишга тайёрлаш, яъни билимлар
амалиётга татбиқ этишга ўргатиш, зарур касб кўникмалари ва ма
каларини шакллантиришдан иборат бўлган малакали мутахассис

жараёни, ўрта махсус ва касб-хунар таълимнинг таркибий

00000000 ЧИҚАРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ Меҳнат жараёнида
чиқариш ресурслари ва меҳнат қуролиларидан оқилона фойда-
ланишни таъминлаш мақсадида бажариш ва юқори самарадорликка эри-
шишни таъминлаш чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш.

00000000 Ишонч ҳисси, туйғуси. *Ишонч билан гапирмоқ. Ишонч*

00000000 Ишончлик Бирор шахснинг муайян мамлакатда элчи ёки
ишончлик сифатида тайинланганлигини тасдиқловчи расмий
ҳужжат.

00000000 Ишончлик вакили Ўзбекистон Республикасида Олий Мажлис де-
путатлари вакили ёки Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгаши
депутатлари номинининг вакили.

00000000 Ишонччи Муайян муассаса ёки айрим шахс ўз номидан иш
билдирадиган бир шахсга ишонч билдирадиган ёзма ваколатли
шахс. *Маърағий ва шахсий ишончномалар.*

00000000 Иш, қилма билан таъминланмаган.

00000000 Ишсиз ҳолат, иш билан таъминланмаганлик;
ишсизлик ҳолатида яроқли аҳолидан бир қисмининг ўзига лойиқ иш
билдирадиган қисми. *Ишсизлик нафақаси.*

00000000 Ишсизлик нафақаси Ишидан, ишидаги даромадидан
қўлини олиб қолган фуқароларга қонунда кўзда тутилган тартибда
қўлини олиб қолган даврий равишда бериладиган пуллик ёрдам; ишсиз шахс-
нинг қўлини олиб қолган моддий қамқолатларнинг асосий тури.

00000000 Ишсизлик нафақаси [а “иктибос” – қисқартириш, торайтириш; қўлга кири-
ш, кўчирма олиш, кучирма, далил келтириш] *эск. кт.* Кўчириб олин-
ган бирор маъбадақ олинган нарсани, маълумот.

00000000 Ишсизлик нафақаси [а “иктисодиёт” – ҳужалик масалалари;
ишсизлик нафақаси] Ишончнинг тузумнинг базиси.

2 Халқ хўжалиги ишлаб чиқариш кучларининг ҳолатига мувофиқ келувчи ишлаб чиқариш муносабатлари. *Республиканинг иқтисодий*

ИҚТИСОДИЙ ФАОЛ АҲОЛИ Аҳолининг даромад келтирадиган ижтимоий фойдали меҳнат билан банд бўлган қисми.

ИҚТИСОДИЙ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАР Инсоннинг иқтисодий соҳадаги юридик имкониятларини белгиловчи конституциявий ҳуқуқлар мажмуи.

ИҚТИСОДЧИ Иқтисодиёт фанлари ва иқтисодий масалалар буйича мутахассис.

Й

ЙИЛ ЧОРАГИ, йилчорак Йилнинг тўртдан бир қисми.

ЙИЛБАЙ Йилига байлашилган, йиллик қилиб шартлашилган, йил давомида ёки бир йилда бир марта ҳақ тўланадиган. *Йилбай қилиш*
Йилбай ҳақ.

ЙИЛЛИК РЕЖА Бир йилга мўлжалланган, бир йил ичида амалга ошириладиган ишлар режаси.

ЙИРИК КОРХОНА Катта куч-қудрат ва имкониятларга эга бўлган кўлами кенг, катта корхона.

ЙИҒМАЖИЛД Ходим ҳақида мумкин қадар батафсил маълум берадиган ҳужжатлар мажмуи.

ЙЎЛЛАНМА Бирор жойга (ишга, ўқишга, даволаниш ва ш. к. л. га) юборилувчи кишига бериладиган расмий гувоҳнома, ҳужжат.

ЙЎРИҚНОМА Қонун ёки бошқа меъёрий ҳужжатларни тушунириш мақсадида чиқариладиган ҳуқуқий ҳужжат. *Лавозим йуриқноми*

ЙЎҚЛАМА ҚИЛИШ Кишиларнинг бор ёки йўқлигини билиш учун рўйхат буйича уларнинг исм ва фамилиясини айтиб чақириш

ЙЎҚЛАМА ДАФТАРИ Йўқлама қайд этиб бориладиган дафтар

КАДАСТР [*фр.* cadastre < *юн.* katastichon – варақ, рўйхат] 1 Муайян тартибдаги аниқ ва тартиблаштирилган ахборотлар мажмуи, маъно. *Ер кадастри. Сув кадастри.*

2 Ўш бошига солиққа тортиладиган шахслар рўйхати.

3 Ўш солиқларининг баҳоси ва ўрғача даромади ҳақидаги, солиққа тортиладиган фонди тиниладиган маълумотлар.

КАДР [*фр.* cadres – шахсий таркиб] Корхона, муассаса ва ш. к. нинг шахсий таркибига эга бўлган хизматчи, ишчи ва ходимлари. *Кадр таркиби. Кадр тайёрламоқ. Кадр тайёрламоқ.*

КАДРЛАР Б.ЎЛИМИ Корхона ёки муассасанинг ишга қабул қилиниши ва ш. к. ишларни бошқарувчи бўлими.

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ Таълим тартиб-тўғри ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий тартиб-тўғри тўлиқ ҳилос этиш, юқори малақали кадрлар тайёрлаш тартиб-тўғри демократик давлатлар даражасидаги, юксак маънавий тартиб-тўғрига жавоб берувчи миллий тизимини яратишга қаратилган дастур.

КАДРЛАРНИНГ ШАХСИЙ ТАРКИБИГА ОИД БУЙРУҚ Бир қатор ишга қабул қилинганда ёки бўшатиладиганда, бошқа бўлимга ўтказилганда, муқофотланганда, меҳнат таътилига чиққанда бериладиган қарор.

КАЛЕНДАРЬ [*лот.* calendarium – қарз дафтарчаси ёки Calendae – биринчи куни] 1 Йилнинг барча ой-кунлари тартиби билан таътил, бошқа маълумотлар ҳам берилган жадвал ёки китобча; маъно. *Шарқий календарь.*

2 Ўшнинг иш ёки машғулотларнинг бажарилиш муддатлари (тартиби) кўрсатилган маълумот, жадвал. *Машғулот календарии. Календарь режа.*

КАЛЕНДАРЬ ИИЛ Бухгалтерия ҳисоботида ўн икки ойлик давр (январь – 31 декабрь).

КАМПАНИЯ [фр. campagne – (ҳарбий) сафар < итал. campagna жанг майдони] Муҳим ижтимоий, сиёсий ёки ҳужалик аҳамияти эълон қилинган бирор вазифани бажариш учун маълум бир даврда сафарбарлик қилиш йўли билан ўтказиладиган ишлар, кўриладиган тadbир-чоралар тизими. *Сайлов кампанияси. Кўзилатиш кампанияси. Кучат экиш кампанияси.*

КАМПАНИЯБОЗЛИК салб. Ҳар қандай, ҳатто арзимас, иккинчи даражали ишлар учун бутун кучни сафарбар қилиш; режасиз, тартибсиз, ноизчил иш олиб бориш.

КАРТОТЕКА [юн. kartis – папирус барги + theke – омбор; кутубхона] Маълум бир нарсага, соҳага оид маълумотлар ёзилган ва тартибга келтирилган карточкалар мажмуи. *Кутубхона картотекаси. Луғат картотекаси.*

КАСАБА УЮШМАСИ [а. “касаба” – “косиб” с. купл. майда с. доғар] Ишчи ва хизматчиларни меҳнат соҳалари (касблари) бўйича бирлаштирувчи ва улар манфаатини ҳимоя қилувчи оммавий ташкилот.

КАСАЛЛИК ВАРАҚАСИ Ишчи ёки хизматчи вақтинча меҳнат қобилиятсиз бўлганда ишламай туриб нафақа олиш ҳуқуқини берадиган ҳужжат; бюллетень.

КАСАЛЛИК ТАРИХИ Даволаш-профилактика муассасаларида ҳар бир бемордаги касалликни аниқлаш ва даволаш учун зарур маълумотлар, беморни кузатиш даврида унинг аҳволида рўй берган ўзгаришлар, беморга тавсия этилган маслаҳатлар қайд этиладиган асосий тиббий ҳужжат.

КАСАНА [ф. “касана” – бирор кимсага тегишли, бировники] Ёзилган хунарманд – косиб томонидан маълум корхоналар буюртмаси асосида уйда тайёрланадиган нарса ва шу тартибда ишлаш.

КАСАНАЧИ Уйда ишловчи; иш берувчилар билан тузилган меҳнат шартномаси асосида уз меҳнат вазифаларини уйларида бажарувчи меҳнатчилар тоифаси.

КАСАНАЧИЛИК Хунармандларнинг меҳнат шартномалари асосида

КАСАНАЧИЛИК Ус ушунда ишлани, янаш жойида ишлаб чиқариши ёки
басма тартибидеги ишларнинг маддату. *Касаначиликни ривожлантириш.*
КАСАНАЧИЛИК [касана] – бирор нарсени ўрганиш, эгаллаш, фойда; хунар,
маданият. Шо фойдаланиши маълум гажриба, тайёргарлик талаб эта-
ди. *Касаначилик, соҳаси, хунар. Ҳунарувчилик касби.*

КАСБ-ХУНАР КОЛЛЕЖИ Умумий таълим мактаблари (9-синф)
таълим ва уқувчилар қабул қилиниб, ўрта махсус, касб-хунар таъли-
ми берилган. Уқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва
маданиятини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар
маданияти ва маданиятисиник ва 2-3 ишчи-касб малака куникmalarини
таълим ва уқувчиларнинг ўрта махсус, касб-хунар уқув юрти.

КАСА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш;
таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет
қабул қилиш билан шугулланувчи булими.
КАСАНИ ТЕКИШИРМОҚ [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАСАГА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАСАГА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАСАГА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАСАГА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАСАГА [касана] – бирор нарса сақланадиган идиш; таълим ва уқувчиларнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет қабул қилиш билан шугулланувчи булими.

КАФОЛАТ [а. “кафолат” – кафиллик; таъминлаш, гаров] Кафи бўлувчи нарса, шахс.

КАФОЛАТ БЕРМОҚ Кафил бўлмоқ, кафиллигини олмоқ.

КАФОЛАТ ХАТИ айн. кафолатнома.

КАФОЛАТНОМА Муайян бир шарт ёки ваъдани тасдиқлаш мақсадида тузиладиган расмий ҳужжат; кафолат хати.

КВАРТАЛ [нем. Quartal < лот. quartus – туртинчи] Йилнинг тўртдан бир қисми, чораги (уч ой). *Туртинчи квартал ҳисоботи. Иккинчи квартал режаси.*

КВИТАНЦИЯ [итал. quitanza < лот. quitantia < quitare – тинчлантирмоқ; мажбуриятдан озод қилмоқ] Пул, қимматбаҳо нарса ва ш. к. ни қабул қилиб олганлик ёки тулаганлик ҳақидаги расмий ҳужжат. *Почта қвитанцияси. Қвитанция олмоқ.*

КВОРУМ [лот. quorum (praesentia sufficit) – шуларнинг (қатнашаётганлари етарли)] Бирор-бир йиғилиш ёки мажлисда иштирокчи мажлис қарорларини қонуний деб топиш ёки мажлисни очиш учун қанча иштирокчи шарт бўлган ва қонунда ёки жамоат ташкилоти номувофиқ зомиди белгилаб қўйилган иштирокчилар сони. *Мажлисни очиш учун кворум бор.*

КВОТА [лот. quota – ҳар бир кишига тўғри келадиган қисм, ҳисса < quotus – қанча] 1 Бирор-бир нарсанинг йўл қўйилиши мумкин бўлган қисми, улуши, меъёри.

2 Ишлаб чиқариш бирлашмасининг ҳар бир иштирокчиси учун шартнома асосида белгилаб қўйилган ишлаб чиқариш, сотиш, экспорт қилиш ёки импорт ҳиссаси; улуш, қисм, пай.

КЕЛИШМОВЧИЛИК Фикр, тушуниш, дунёқараш ва ш. к. да бирига мос эмаслик, қарам-қаршилик. *Оиладаги келишмовчилик сабаблари.*

КЕЛИШУВ Узаро маслаҳатлашиб баён этилган фикр, ҳуқуқ қарор; битим, шартнома. *Оғзаки келишув. Келишув тузмоқ. Келишув эришмоқ.*

00000000 УСТХАТИ Имзоловчининг шахсий имзоси ва им-
... санодини уз ичига олган виза билан расмийлаштириладиган
... реквизити.

00000001 Узаро, биргаликдаги муҳокама; шундай муҳокама
... ишлилиш. *Ишлаб чиқариш кенгаши.*
... бирор корхона, муассаса, жамиятнинг фармойиш ёки маслаҳат
... органи. *Оқсоқоллар кенгаши.*

00000002 ҳуқ. Афв этишнинг хусусий шакли; давлат бошлиғи то-
... жоний жазонинг бекор қилиниши ёки юмшатилишидан ибо-
... афв.

00000003 ВА ЧИҚИМ Ҳисобга олинадиган ёки ҳисобдан
... пул ва моддий бойликлар. *Кирим-чиқимни ҳисобга*

00000004 [ингл. clearing – ҳисоб-китоб қилиш] Мамлакатлар, ком-
... корхоналар ўртасидаги узаро талаб ва мажбуриятлар асоси-
... ҳисоб-китоб тизими.

00000005 [лот. codex – китоб; қонунлар, қарорлар туплами] Иж-
... муносибатларнинг бирор ухшаш соҳасига (мас., ҳуқуққа) оид
... қонунлар туплами. *Жиноят кодекси. Фуқаролик ко-
... Мажлис тўғрисидаги қонунлар кодекси.*

00000006 [лот. collegium – ширкат, уюшма < collega – хизмат-
... ўрток] 1 Бирон раҳбарлик қилувчи, маслаҳат (кенгаш) берувчи,
... органи ташкил қиладиган шахслар гуруҳи. *Вазирлик кол-
...*
2 Бирим касб ахллариининг ихтиёрий уюшмаси. *Адвокатлар колле-*

00000007 ИАЛЛИК Бошқарувнинг раҳбарий ваколатли шахслар
... (коллегия) томонидан амалга ошириладиган усули; коллегиал
... ҳамжиҳатлик билан иш тутиш. *Коллегиаллик принципига амал*

00000008 [ингл., фр. college – ўрток, биродар; ўқув юрти] Ўрта
... касб хунар ўқув юрти. **Касб-хунар коллежи** – Давлат таъ-

лим стандартлари асосида ўқувчиларга ўрта махсус, касб-хунар таълимини берувчи, ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллигини, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини яратувчи умумий таълим муассасаси.

КОЛЛОКВИУМ [лот. colloquium – узаро суҳбат] 1 Таълим тизимида ўқувчиларнинг, талабаларнинг билим даражасини аниқлаш ва ошириш мақсадида ўқитувчининг улар билан ўтказадиган суҳбат ва имтиҳоннинг бир тури.

2 Маъруза юзасидан баҳс-мунозара ўтказиладиган илмий мажлис йиғилиш.

КОМИССИЯ [лот. commissio – топшириш; топширик, юмуш] Бирор аниқ вазифани бажариш ёки алоҳида махсус чора-тадбирлар ўтказиш учун ташкил этилган орган; шундай ишларга ваколати бўлган шахслар гуруҳи. *Тафтиш комиссияси. Саноқ (ҳисоб) комиссияси. Кўлебай комиссияси. Қабул комиссияси. Сайлов комиссияси.*

2 Бир томон (комиссионер)нинг бошқа томон (комитент)нинг топшириғига кўра маълум ҳақ эвазига учинчи шахс билан ўз номида лекин комитент ҳисобидан унинг манфаати йўлида тузган шартнома.

3 Шундай битим тузганлик учун туланадиган ҳақ (тузилган битим суммасининг аввалдан белгиланган фоизи миқдориди).

КОМИТЕТ [фр. comite < лот. committo – топшираман, юклайман] 1 Махсус, алоҳида чора-тадбирлар ўтказиш ёки бирор соҳа-тармоқнинг раҳбарлик қилиш учун ташкил этиладиган давлат органи. *Янги кўмир кўмига. Гидрология ва минерал ресурслар давлат комитети.*

2 Сиёсий партиялар ва жамоат ташкилотларида сайлаб қўйиладиган коллегиал раҳбарий орган. *ХДП Марказий комитети.*

КОММЕРСАНТ [фр. commercant < лот. commercans, commercans – сотиб олувчи] Тижорат, савдо-сотик билан шуғулланувчи шахс; кўмир билармон, тадбиркор, тижоратчи.

КОММЮНИКЕ [фр. communiquer < лот. communicare – хабар қилмоқ] Халқаро музокаралар, давлатлар ўртасида тузилган битимлар, мамлакат ички ҳаётидаги муҳим воқеалар, ҳарбий ҳаракатлар бошқалар ҳақида ҳукуматнинг расмий хабари.

КОМПАНИЯ [фр. compagnie < лот. compages – бирлаштириш; бирлашма, атоқа] Савдо, саноат ёки транспорт соҳасида иктисодий мақсад билан бирлаштирилган юридик ва жисмоний шахслар, ишбилармонлар ташкили. *Савдо компанияси. Акциядорлар компанияси.*

КОМПЕНСАЦИЯ [лот. compensate – тенглаштириш; урнини қоплатиш] 1 Бирор нарса бадалига ҳақ тулаш, мукофот бериш. 2 Меҳнат қонунчилигида қонунда белгиланган ҳолларда меҳнат қонунчилигининг бажаришдаги қўшимча харажатлар учун ишчи ва қўшимча меҳнат бериладиган тулов; товон пули.

КОМПЕТЕНЦИЯ [лот. competere – лаёқатли, муносиб бўлмоқ] 1 Бирор нарса ёки мансабдор шахснинг расмий ҳужжатларда белгиланган қўрсатиқлари доираси; ваколат. 2 Бирор нарсага бирор-бир соҳадан хабардорлик, шу соҳани билиш да-
волати.

КОНВЕНЦИЯ [лот. conventio – шартнома, битим] Бирор-бир мах-
суслар орасида халқаро шартнома, битим.

КОНВЕРСИЯ [лот. conversio – айлантириш; ўзгартириш] Ал-
таштан, ўзгартириш, қайта ҳисоб-китоб қилиш; олдинги йилларда
қўрилган эвонинг эвонларини янгиси билан алмаштириш.

КОНВЕРТ [фр. convert] Ичига хат, ҳужжат ва ш. к. солиб, бирор
қўрсатиқ учун ишлатиладиган, тўртбурчак шаклида ясалган
қўрсатиқ, қўрсатиқ.

КОНГРЕСС [лот. congressus – учрашиш, кўришиш; тўқнашув] 1
Илмий, илмий ва б. масалалар юзасидан утказиладиган халқаро
қўрсатиқ, кенгаш. *Тинчлик тарафдорларининг жаҳон конгресси.*

КОНСУЛТИНГ [ингл. consulting – маслаҳат бериш, маслаҳатлашиш] 1
Бирор масаланинг ишчиларнинг бизнесменлар – ишлаб чиқарувчилар, сотув-
чи ва сўрашчиларнинг ташкилий, техникавий, молиявий, иктисодий маса-
ла ва масалаларни ҳал қилишда маслаҳат беришдан иборат фаолияти.

КОНСУЛИУМ [лот. consilium – маслаҳат; кенгаш, муҳокама] Ай-
вақтдаги касаллик хусусиятини, беморнинг аҳволини аниқлаш
ва шифо қилиш йўллари белгилаш учун чақириладиган врачлар
группаси. *Консилиум утказмоқ.*

КОНСТИТУЦИЯ, асосий қонун [лот. *constitutio* – тузилиш, тузилиш] Давлатнинг юксак юридик кучга эга бўлган асосий қонуни; баъзи амалдаги қонунларнинг асоси.

КОНСТИТУЦИЯВИЙ Конституцияга оид, конституцияга илҳамланган. *Конституциявий тузум.*

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ Давлатнинг ижтимоий-иқтисодий сиёсий ва ҳудудий тузилиши, унинг фуқаролик жамияти институти билан муносабатлари тартибини, фуқаро ва шахс ҳуқуқ ҳамда қўриққичликлари амалга оширилишининг асосий тамойилларини, давлат ҳокимияти органлари тизимини белгилайдиган асосий ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар йиғиндиси, ҳуқуқ тизимининг етакчи соҳаси.

КОНСУЛ [лот. *consul* — маслаҳатчи] Бирор давлат томонидан бошқа давлат шаҳарларидан бирида доимий вакил этиб тайинланган ва ўз давлати ва унинг фуқаролари манфаатларини ҳимоя қиладиган лавозимли шахс.

КОНСУЛЛИК 1 Консулга оид; консулнинг лавозими, иши, вазифаси. *Консуллик вазифаси. Консуллик қилмоқ.*

2 Бир давлатнинг бошқа давлат ҳудудидаги, консул томонидан бошқариладиган ваколатхонаси.

КОНСУЛЬТАНТ [лот. *consultary, consultantis* – маслаҳат берувчи] Ўз ихтисоси бўйича кенгаш, маслаҳат, консультация берувчи, мутахассис йуриқ кўрсатувчи мутахассис.

КОНСУЛЬТАТИВ Кенгаш, маслаҳат берадиган, маслаҳат берувчи ҳуқуқига эга бўлган. *Консултатив курс.*

КОНСУЛЬТАЦИЯ [лот. *consultatio* – маслаҳат] **1** Мутахассиснинг ёки билимдон, омил кишининг бирор масала бўйича маслаҳати. *Консултация бюроси.*

2 Мутахассислар маслаҳати орқали аҳолига ёрдам кўрсатувчи маълумот саса. *Юридик консультация. Болалар консультацияси.*

КОНТРАГЕНТ [лот. *contrahens, contrahentis* – шартлашувчи] Шартнома билан ўз зиммасига бирор мажбурият олган шахс ёки ташкилот шартнома тузувчи томонларнинг ҳар бири.

КОНТРАКТ [лат. contractus – бай, битим, келишув] Томонларнинг бир-бирини мажбуриятлари курсатилган ҳолда тузилган икки ёки кўпрок томонли шартнома, битим.

КОНФЕРЕНЦИЯ [лат. conferentia – бир жойга тўпланиш; мулоқот] Бирор мисалани муҳокама қилиш, ҳал этиш учун ҳукумат, ташкилотлар ва ш. к. ташкилотлар вакилларининг муайян мавзуда муҳокамаси ва ечимига бағишланган мажлиси, йиғилиши. *Тарифдорларнинг халқаро конференцияси. Уқитувчилар конференцияси.*

КООРДАЦИЯ [лат. cooptatio – қўшимча сайланиш, қўшимча сайлов] Сайлов қўшилидиган органлар таркибига, қўшимча сайловлар қўшилиб туриб, янги аъзолар ёки номзодлар киритиш.

КООРДИНАЦИЯ [лат. coordinate – узаро келишув < со – билан, ordinatio – тартибга солиш; жойлаштириш] Иш, фаолият ва ш. к. бир-бирини мувофиқлаштириш, уйғунлаштириш. *Координация қўраш.*

КОРРАЦИЯ [лат. coria – бойлик; қўплик, миқдор; захира] Аниқ нусха, қўрашнинг аниқ, айти такорланган акси, тасвири.

КОРРОПАЦИЯ [лат. corporatio – бирлашма, ҳамжамият] 1 Касб-ҳунарни манфаатлари умумийлиги асосида бирлашган кишиларнинг жамияти, иттифоқи.
2 Бир иктисодиети ривожланган мамлакатларда (мас., АҚШ, Канада) иккидорлик жамияти шакли.

КОРРЕКТОР [лат. corrector – тузатувчи] Корректурга ўқиш ва тузатишни бажарувчи босмахона ёки нашриёт ходими; мусахҳих.

КОРРУПЦИЯ [лат. corruptio – бузиш, йулдан оздириш; сотиб олиш] Бир шахсларнинг узларига ишониб топширилган ҳуқуқлари ва мансабидан шахсий бойлик орттириш мақсадида фойдаланиш (бузуқчилик, порахўрлик, мансабни суийестемол қилиш ва бошқа шунга оид ҳаракатларни уз ичига олади). *Коррупцияга қарши кураш.*

КОРХОНА [ф. “корхона” – ишхона] Юридик шахс ҳуқуқи билан таъин қилинган мустақил ҳужалик юритувчи субъект. *Давлат корхоналари. Савдо корхонаси. Хусусий корхона. Саноат корхоналари.*

КОТИБ [а. “котиб” – (хат) ёзувчи, (китоб) кўчирувчи] 1 Идора ва муассасаларда, лавозимли кишилар, ёзувчилар ва ш. к. шахслар ҳузуринда ёзув-чизув ишлари ва ёзишмаларни олиб боровчи ходим, шахс.

2 Идора, муассаса ва ш. к. лар котибиятига раҳбарлик қилувчи, котибият ишларига масъул ходим. *Фанлар академиясининг бош илмий котиби. Институтнинг илмий котиби.*

3 Махсус кенгаш, йиғинларнинг баённома ва ш. к. ёзув-чизув ишларини олиб боровчи шахс. *Диссертация ҳимоялари буйича илмий кенгаш котиби. Мажлис котиби.*

КОТИБА Котиб аёл.

КОТИБИЯТ Муассаса ва ташкилотларда, анжуман ва ш. к. кўчма йиғинларда жорий ишларга раҳбарлик қилувчи ёки ташкилий-техник вазифаларни бажарувчи, сайлаб қўйилган орган ёки маъмурий бўлинма. *Вазирлар Маҳкамаси котибияти.*

КОЭФФИЦИЕНТ [лот. coefficientis – ёрдам берувчи] Қанча энгизилган фойдали ишга айланишини курсатадиган миқдор.

КРЕДИТ [лот. credit – у ишонади] бухг. Кирим-чиқим дафтари бўлиб келадиган чикимлар, унадиган пуллар ёзиладиган ўнг томони; зид. дебитит

КРЕДИТ [лот. creditum – қарз < credere – ишонмоқ] Пул маблағларнинг товар ва хизматларни келишилган устама тўлаб қайтариб бериш шарти билан маълум муддатларга қарзга бериш.

КРЕДИТ БИЛЕТЛАРИ Кредит муомалаларида олтин ёки қўнғин пуллар ўрнида ишлатиладиган тўлов воситалари (банкнот, чек, вексел ва ш. к.)

КРЕДИТ КАРТОЧКАСИ аин. пластик карточка.

КРЕДИТОР [лот. creditor – қарз берувчи] Мол ёки пулни насийлаб қарзга берган муассаса ёки шахс; зид. дебититор.

К С Е Р О К О П И Я [ксерокс + копия] Ксерокс ёрдамида олинадиган тасвир, нусха.

К С Е Р О Г Р А Ф И К [лат. xeros – қуруқ; хўл бўлмаган] 1 Ксерографик электро-аппарат. 2 Шу аппарат ёрдамида олинган тасвир, нусха; ксерокопия.

К У Я Л Д А Р Т И Б И Мажлис муҳокамасига қўйиладиган масалаларнинг тартиби.

К У Я Л Д А Ш И К Ҳодисалар, кузатишлар ва ш. к. ёзиб бориладиган кўрсаткичлар. *Экспедиция кундалиги.*

К У Я Л Д И Ш [фр. coupon < couper – қирқмоқ, кесиб олмоқ] Қимматбаҳо қарзининг фоиз (процент)ини тўлашда кесиб олинадиган қисми, таълим вақтинчи купони.

К У Р А Т О Р [лат. curator – ҳомий, тарбиячи] Бирор иш устидан назорат қилиш туриш вазифаси юклатилган, топширилган шахс.

К У Р С I [лот. cursus – югуриш, пойга; ҳаракат, йўл, йўналиш < cursus югурмоқ, тез ҳаракат қилмоқ] 1 Маълум соҳалар буйича тутилган, ихтисос берадиган махсус ўқув муассасаси. *Бухгалтерлар курси.*

2 Ўзининг ўрта махсус ўқув муассасаларининг ҳар бир йили, бир курс бўлиши, поғонаси.

К У Р С II I Акция, облигация, вексель каби қимматли қоғозлар соҳасидаги харид қилинадиган баҳо; нарх.
• Бир мамлакат пул бирлиги баҳосининг бошқа мамлакат пул бирлигига нисбатиди.

К У Р С И В [лот. cursiva (littera) – тез ёзув] *полигр.* Ёзма ҳарфга баҳо берилган ётиқ босма ҳарф; шундай ҳарфлар билан ёзиш, ажратиш. *Курсив билан ажратмоқ. Курсив ҳарфлар.*

К У Р С И В [фр. courtier < лот. curere – югурмоқ; шошилмоқ] 1 Ҳаётнинг турли тоқшириқларни тарқатувчи, дипломатик хат-хабар ва алоқаларнинг ўтказиб бериувчи мансабдор шахс.
2 Ҳаётнинг турли расмий иш қоғозларини тегишли жойга тарқатувчи, алоқаларнинг бериувчи ходим.

КЎЗБЎЯМАЧИ Ўз фойдаси учун маълумотларни, булган воқеа-ҳодисаларни бузиб, ногўри кўрсатувчи, бошқаларни алдовчи, алдоқчи.

КЎЗБЎЯМАЧИЛИК Кўзбўямачига хос иш, хатти-ҳаракат.

КЎЗДА ТУТМОҚ Мўлжал қилмоқ, назарда тутмоқ.

КЎРГАЗМА 1 Кўриш, томоша қилиш учун қўйилган нарсаларни шу нарсалар қўйилган жой.

2 Инсоннинг моддий ва маънавий фаолияти соҳаларидаги ютуқларни оммавий намойиш этиш.

КЎРСАТКИЧ Бирор нарсанинг ривожини, даражасини, ишнинг бора-борлигини, бажарилишини ва ш. к. ни билдирувчи белги ёки нарса, натижа. *Худудий ҳужжалиги тараққиётининг кўрсаткичлари. Талабалар имтиҳонлари юқори кўрсаткичларга эришдилар.*

КЎРСАТМА 1 Идораларда ахборот-методик тусдаги масалаларни шунингдек, буйруқлар, йуриқномалар ва бошқа ҳужжатларнинг ижросини билан боғлиқ ташкилий масалалар юзасидан чиқариладиган ҳуқуқий ҳужжат.

2 ~~ҳужжат~~ Тергов-суд жараёнларида бирор аҳамиятли ҳолат ҳақида шартнома (гувоҳ ва б.)нинг берган маълумоти; далил. *Гувоҳларнинг кўрсатмалари.*

КЎЧИРМА Муайян ҳужжатнинг асосий зарурий қисмларини аниқлаштириб кўчирилган ҳужжат. *Баённомадан кўчирма.*

Л

ЛАБОРАНТ [лот. laborans, laborantis – ишловчи] **1** Лабораторияда ишловчи ёки илмий муассасада илмий-техник ишларни бажарувчи ходим.

2 Лаборатория машғулоти вақтида профессор ёки ўқитувчи билан керакли асбоб, препарат ва ш. к. ни тайёрлаб берувчи ёрдамчи ходим. *Кимё кафедрасининг лаборанти.*

ЛАБОРАТОРИЯ [лот. laboratorium < laborare – ишламоқ] Илмий тадқиқотлар, тажрибалар, амалий машғулотлар ўтказиш учун керакли аппарат ва асбоблар билан жиҳозланган илмий муассаса ёки унинг бўлими ва улар жойлашган бино. *Кимё лабораторияси. Физика лабораторияси.*

ЛАВОЗИМ [и "лавозим" – керакли, зарурий нарсалар] Муассаса, ташкилот ва ш. к. да бирор расмий хизматни бажариш билан боғлиқ урин, назифа ўрни; амал, мансаб. *Раислик лавозими. Президентлик лавозими.*

ЛАВҲА [и "лавҳа" – ёйиқ нарса, тахта; ёзув тахтаси] эск. Китобни кўйиб ўқиш учун ясалган махсус мослама.

ЛАВҲА [и "лавҳа" – тахта; устига бирор нарса ёзилган тахтача; лавҳа] 1 Хотира ёки қисқача тарихий маълумот ёзиб, бирор жойга кўйилган тош ёки металл тахта ва унга ёзилган матн, хат. *Хотира ва хотиракисса урнатилган лавҳа.*

2 Ҳодиса, ҳодиса ва ш. к. ҳақидаги кичик асар ёки парча. *Кино лавҳа. Ҳодиса лавҳа.*

ЛИЗИНГ [и *lease, leasing* – ижара; ижара шартномаси; ижарага асосий ишлаб чиқариш воситалари (машиналар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоотлари) ва бошқа товарни ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун қарзни аста-секин бериш билан узоқ муддатли ижарага бериш ёки олиш. *Лизинг шартномаси.*

ШАРТНОМАСИ Асосий ишлаб чиқариш воситалари (асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоотлари) ва бошқа товарларни ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун аста-секин олиш шarti билан узоқ муддатли ижарага берилган шартномаси.

ЛИМИТ [лот. *limes, limitis* – чек, чегара] Бирор нарсанинг чекланган фойдаланиш учун белгиланган чегаравий, чекли миқдор; чегара. *Кредит лимити. Кредит лимити. Лимит белгиламоқ.*

ЛИЦЕНЗИЯ [лот. *licentia* – ижозат, рухсат] 1 Амалдаги қонунларга асосланган фиолиятни амалга ошириш (мас., четга мол чиқариш ёки импорт олиб келиш) учун давлат органлари томонидан бериладиган махсус лицензия.

2 Муайян шихсларга мавжуд, расмий тан олинган ихтиро, техноло- гия ва асбоб чиқариш сирлари ва бошқалардан фойдаланиш ҳуқуқини

ЛИЦЕНЗИЯЛАШ Лицензия бериш билан боғлиқ бўлган куламли тадбирлар – муайян фаолият тури билан шуғулланиш урнатилган талаб ва шароитларга амал қилган ҳолда (лицензия талари ва шартлари) махсус рухсат олиш.

ЛОЙИҲА [а. “лойиҳа” – руйхат; низом, қоида; режа, дастур] Бино, иншоот, машина ва ш. к. ни қуриш ёки тиклаш учун ишланган таяёрланган ҳужжатлар (чизма, ҳисоб-китоб, андоза, нусха ва ш. мажмуи. *Бинонинг лойиҳаси. Лойиҳа тузмоқ.*

2 Қарор, фармон, қонун ва ш. к. ҳужжатларнинг дастлабки ҳолати. *Қарорнинг лойиҳаси.*

ЛОЙИҲАЛАШ Мулжалланган объектлар (асбоб ва жиҳозлар, бино ва иншоотлар, турли машина ва аппаратлар, кийим-бош ва меъморлик)нинг янги хил ва намуналарини қуриш ва яратиш учун уларнинг лойиҳаларини тузиш ва чизиш.

ЛОТЕРЕЯ [фр. loterie < lot – куръа] 1 Махсус билетлар (лотерея билетлари) сотиш орқали аҳоли маблағларини ихтиёрий равишда йиғиштириш шакли (Йиғилган маблағнинг маълум қисми пулли ёки буюмлар ютуқ сифатида ўйинга киритилади). *Лотерея ўйнамоқ. Пул-буюм лотереяси.*

2 Шу ўйин учун чиқарилган билетнинг узи. *Лотерея сотиб олиш.*

М

МАБЛАҒЛАР [а. “маблағ” – нақдина, гайёр пул; улчам; дароҳад чегара] Бирор нарса яратиш, қуриш, ўтказиш ва ш. к. учун сарфланган, ишлатиладиган маълум миқдордаги пул ва б. нарсалар.

МАВЗЕ [а. “мавзе” – жой, ўрин; вазият, мавқе] Шаҳар ва шаҳар атрофидаги аҳоли яшайдиган жойларнинг кичик худуди, маҳалла. *Тошкентнинг Рақат мавзеи.*

МАВЗУ [а. “мавзу” – жойлаштирилган; тўқиб чиқарилган; тасвир сюжет] Илмий тадқиқот, бадиий асар, фикр-мулоҳаза юритиш, суҳбат маъруза ва ш.к. учун танлаб олинган объект. *Илмий мақола мавзуси.*

МАВСУМИЙ ИШ Маълум мавсумда буладиган, мавсумга оид иш.

МАГАЗИН [фр. magasin < а. “махзан” – катта магазин] Турли буюмлар сотиладиган чакана савдо дўкони ва унинг биноси. *Озиқ-овқат магазини. Китоб магазини. Аттюрлик магазини.*

МАГИСТР [лот. *magister* – бошлиқ; мураббий, устоз] Университетнинг таълим ташкил этирилган олий укув юртини тугатган, бакалавр даражасига эришган бўлиб, 1–2 йил давомида магистратурада ўқиб, тегишли соҳанинг докторни топширган ва диссертация ҳимоя қилган шахсларга берилган даражаси ва шу даража эгаси.

МАГИСТРАНТ [лот. *magistrans, magistrantis* – магистр бўлишга ҳаракат қилган] Магистр даражаси учун имтиҳон топширган, лекин диссертация ҳимоя қилмаган шахс.

МАГИСТРАТУРА [лот. *magistratus* – давлат мансаби, амали; мансаб даражаси] Муайян ихтисослик бўйича назарий ва амалий билим берувчи ёқолавирият негизида таълим муддати 2 йил давом этадиган таълим шакли. *Магистратурага кирмоқ.*

МАЖЛИС [а. “мажлис” – мақтов кўшиғи; қасида] Тантанали равишда ўқилиб ўқи снесий синф бирлигининг аломати булган тантанали равишда мусикий асар.

МАЖБУРИЯТ [а. “мажбурият” – мажбурлик; ноиложлик; бурч] Ўқувчи ва ўқитувчининг бирор ишни бажариш учун берган қатъий вазда.

МАЖЛИС [а. “мажлис” – ўтириш жойи; йиғилиш; уюшма, кенгаш] Ўқувчи ва ўқитувчининг ўқи идора аъзоларининг бирор масала муҳокамасига қаратилган йиғилиши ва унинг иштирокчилари. *Очиқ мажлис. Ёпиқ мажлис. Мажлис ўтказмоқ.*

МАЖЛИС БАЁННОМАСИ Мажлиснинг бориши, қатнашчилари, иштирокчилари ва улар қабул қилган қарорларни аниқ, сиқик холда таърифловчи расмий ҳужжат.

МАЖЛИСБОЪ Мажлис ўтказишни яхши кўрадиган, мажлисбозлик билан берилган одим.

МАЖЛИСХОНА Турли йиғилиш, кенгаш ва бошқа тур анжуманларнинг ўтказилиши хона.

МАЖМУА [а. “мажмуа” – туплам; туплаш; бир бутун нарса; тур.] Мислун партида тупланган матнлар, маълумот ва ш. к. йиғиндиси; таълим адолатининг мажмуаси.

МАИШИЙ ХИЗМАТ [а. “маиший” – ҳаётий, ҳаёт, турмушга оид] Маишатга, тирикчиликка оид хизмат тури.

МАКЛЕР [нем. Makler – воситачи, даллол] Фонд, товар ва валюта биржаларида тузиладиган келишувларда даллол; пулли воситачи хизматларини амалга оширувчи ишбилармон; қ. **брокер**.

МАКТАБ [а. “мактаб” – ўқиш жойи; ёзув столи; булим, илм] Ўқитувчи раҳбарлигида ёш авлодга савод ўргатиб, уни маълумон қилувчи таълим-тарбия муассасаси. *Бошланғич мактаб. Интернат мактаб. Урта мактаб. Болани мактабга бермоқ.*

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ Мактабгача ёшда болаларнинг ижтимоий тарбия муассасалари.

МАЛАКА [а. “малака” – қобилият, истеъдод; хусусият, одат] Касбни, ишни яхши ўзлаштириш натижасида орттирилган тажриб қўникмалар; маҳорат. *Малака ҳосил қилиш. Малака ошириш.*

МАЛАКА ДАРАЖАСИ Муайян касб, ишни яхши ўзлаштириш натижасида орттирилган маҳорат савияси.

МАЛАКА КОМИССИЯСИ Ходимларнинг муайян бир иш тури бажараётгандаги шахсий билимлари ва маҳоратини разряд, категория ёки диплом билан тасдиқловчи гуруҳ.

МАЛАКА ОШИРИШ Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш – узлуксиз таълим тизими турларидан бири, хўжалигининг барча соҳасида ишловчи мутахассислар ва раҳбар ходимларнинг касбий билим ва қўникмаларини янгилаш ҳам чуқурлаштириш жараёни.

МАЛАКАЛИ Малакага, тажрибага эга бўлган, катта малака орттирилган. *Малакали кадрлар. Урта малакали ишчи. Юқори малакали мутахассис.*

МАНДАТ [лот. mandatum – топшириқ] Бирор шахснинг ваколатидан, муайян фаолият ёки нарсага ҳуқуқини тасдиқловчи расмий ҳужжат. *Депутатлик мандати. Қўлга мандат бермоқ.*

МАНИЛ [а. “манзил” – маскан; тураржой; уй, хонадон] Тураржой, хонадон, истиқоматгоҳ.

МАНИФЕСТ [лат. manifestum – чақирик, даъват < manifestus – рақиб, рақибидин] 1 Ҳукуматнинг жуда муҳим сиёсий воқеа муносабати билан халққа қилган ёзма мурожаати.

2 Бирор партия ёки ижтимоий ташкилотнинг дастур тарзидаги ёзма ҳужжатини *Пинчлик манифести*.

МАНСАБ [а. “мансаб” – иш, амал; аҳвол, ҳолат] Масъул вазифа; ҳолати билан. *Ўз мансабидан фойдаланмоқ. Мансабдан тушмоқ.*

МАНСАБДОР ШАХС Давлат органларида, маҳаллий узини ҳисобга олиш органларида ҳокимият вакили вазифаларини доимий, вақтинча ёки махсус ваколат бўйича амалга оширувчи ёхуд ташкилий-ҳуқуқийлик, маъмурий-ҳужалик вазифаларини бажарувчи шахс.

МАНСАБПАРАСТ Мансабга интиладиган, мансабни яхши ҳисоблаган. *Мансабпараст одам.*

МАНСАБПАРАСТЛИК Мансабни яхши қуриш, мансабга инти-

МАНФААТДОРЛИК Бирор ишдан манфаати бор бўлиш(лик).

МАОШ [а. “маош” – турмуш, тирикчилик; тирикчилик учун зарур бўладиган иш ҳақи] Ҳизмат, иш учун муассаса томонидан белгиланадиган берилдиган пул; иш ҳақи, ойлик. *Маош олмоқ. Маош бермоқ. Маош танинчалоқ.*

МАРКА [нем. Mark, фин. markka] 1 Почта ҳақи ва бошқа хил давлат маъмури гуланганини курсатувчи, турлича кийматта эга бўлган, бирор тасвир туширилган кичикроқ туртбурчак қоғозча. *Почта марка. Сербия марка. Беш сўмлик марка. Марка йиғмоқ.*

2 Маод, товарга, маҳсулотга унинг тайёрловчисини аниқ курсатиш мақсадида қўйилган фабрика тамғаси, фирма белгиси.

3 Товар, маҳсулотнинг нави, хили. *Пўлатнинг янги маркаси.*

МАРКЕТИНГ [ингл. marketing < market – бозор; сотиш, пуллим*о* иқт. 1 Иқтисодиётнинг маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш (талаб ва истеъмол, маҳсулотга нарх белгилаш, уларни тарғиб қилиш, сотиш) билан алоқадор бўлиб келган товарлар ҳажмини кўпайтириш воситалари каби) муаммолар билан шуғулланувчи соҳаси. *Маркетинг курслари. Маркетинг бўйича китоблар кўргазмаси.*

2 Бозор эҳтиёжи талабларидан келиб чиққан ҳолда корхонанинг янги хил маҳсулотлар ишланмаларини тайёрлаш, товарлар ишлаб чиқариш ва сотиш ёки турли хил хизматлар кўрсатиш бўйича фаолиятини бошқариш ва ташкил этиш тизими.

МАРТАБА [а. “мартаба” – даража; обрў; мавке, урин] Мансаб, вазифа, даража, амал. *Олий мартаба. Мартабага минмоқ.*

МАСАЛА [а. “масала” – сўроқ, савол; муаммо; илтимос] Муҳокима мунозара билан ҳал этилиши лозим бўлган нарса, иш, вазифа, муаммо. *Уй-жой масаласи. Иқтисодий масала. Масалани ҳал қилмоқ.*

МАСЛАҲАТ ОВОЗИ Сайлаб кўйиладиган органлар ёки халқнинг ташкилотларнинг ишида овоз бериш ҳуқуқисиз иштирок этиш.

МАСЛАҲАТЧИ Бирор идорада, муассасада ёки бирор лавозим шахс ҳузурда маслаҳат бериш вазифасида ишловчи ходим. *Элчи маслаҳатчиси. Ҳарбий маслаҳатчи. Суд маслаҳатчиси.*

МАСЪУЛ [а. “масъул” – жавоб берувчи, жавобгар] Масъул юклатилган, зиммасида жавобгарлиги бўлган; жавобгар. *Масъул бўлдим. Масъул муҳаррир.*

МАСЪУЛИЯТ [а. “масъулият” – жавобгарлик, ҳисоб беришлик] Бирор иш, ҳагги-ҳаракат оқибати, нагжаси учун жавобгарлик. *Масъулият юкламоқ. Масъулиятни ўз устига олмоқ.*

МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТ Аъзолари жамият мажбуриятлари бўйича фақат ўзлари қўшган улуш доирасида жамиятга ҳисса қўладиган жамият. Унинг иштирокчилари (аъзолари) сони қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрдан ошиб кетмаслиги керак.

МАСЪУЛИЯТСИЗ 1 Масъулияти йўқ, масъулият талаб қилмайдиган. *Масъулиятсиз иш.*

МАСЪУЛИЯТНИ, жавобгарликни сезмайдиган, ишга масъулият бичармайидиган; бепарво. *Масъулиятсиз киши.*

МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК Масъулиятсиз муносабат.

МАТБУОТ [а. “матбуот” – босма асарлар, нашрлар] Саноатнинг асарлар чиқарадиган тармоғи; нашриёт ва босмахона ишлари.

МАТБУОТ КОНФЕРЕНЦИЯСИ Давлат, илм-фан, маданият соҳасидаги арбобларнинг кенг оммани қизиқтирувчи масалаларни муҳофизати матбуот ходимлари билан учрашуви, суҳбати.

МАТН [а. “матн” – елка; нутқнинг ёзувдаги ифодаси, текст] Хужжатнинг асосий қисми бўлиб, унда асосий фикр лўнда, қисқа иборалар билан асосий ҳақиқатларда жадвал шаклида ифодаланади.

МАФКУРА [а. “мафкура” – фикр юргизиш; тафаккур; этиқод ва ҳақорат тиними] Жамиятдаги муайян сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний, фалсафий, илмий қарашлар, фикрлар ва ғоялар мажмуи. *Мафкура.*

МАХСУС ИШОНЧНОМА Муайян давр давомида бир қанча бир вақтда ишбиларни бажариш ваколатини берувчи ишончнома.

МАХФИЙ [а. “махфий” – яширин, бекитилган] Ўзгага, бегонага маълум бўлмайдиган, бошқалардан сир тугиладиган; хуфий, яширин. *Махфий сир. Махфий учрашув. Махфий ташиқлот.*

МАЪЛУМОТ [а. “маълумот” – ахборот, хабарлар; билим] 1 Ўқиш-оқитишнинг натижасида олинган билим кўникмаларининг ҳажми ва даражаси. *Урта маълумот. Олий маълумот. Сиёсий маълумот.*

2 Хабар, ахборот; далил бўладиган ҳужжат, рақам ва ш. к. матери-

МАЪЛУМОТНОМА [маълумот + нома] 1 Фуқароларнинг турмуш ва иш фаолиятига оид воқеа-ҳодиса ва ҳолатларни ақс эттириб ҳақиқат бериладиган ва талаб қилинган жойларга тақдим этиладиган расмий ҳужжат. *Соғлиғи ҳақида маълумотнома. Иш вақтида маълумотнома.*

2 Корхона, муассаса ва ш.к. фаолиятига доир воқеа-ходисалар расмий равишда акс эттирадиган ва тасдиқлайдиган, хилма-хил маълумотларни қамраб олувчи расмий ҳужжат.

3 Бирор соҳа ёки масала бўйича кенгроқ маълумот берадиган кини қўлланма ва ш.к. *Олий ўқув юртларидаги қирувчилар учун кимёдан маълумотнома.*

МАЪМУР [а. “маъмур” – топширик, буйруқ олувчи, тобе; ма сабдор, бошлик] Бошқариш ва ижро ҳуқуқига эга булган мансабдор бошлик, бошқарувчи.

МАЪМУРИЙ ЖАВОБГАРЛИК Фуқаро ёки мансабдор шахсни ҳуқуқни бузганлиги учун давлат (маъмурий орган) олдидаги жиноят булмаган жавобгарлиги.

МАЪМУРИЙ ЖАЗО Маъмурий ҳуқуқни бузувчи шахсларга илбатан давлат органи ёки мансабдор шахслар томонидан қўриладиган қи

МАЪМУРИЯТ [а. “маъмурият” – амал, мансаб; вазифа, топширик] 1 Бошқарув фаолиятини амалга оширувчи давлат органилари мажмуи

2 Муассаса, ташкилот, корхона ва ш. к. нинг бошқармаси. *Тез маъмурияти.*

3 Бошқарувдаги мансабдор шахслар; муассаса, корхоналардаги раҳбар ходимлар.

МАЪНАВИЙ ЗАРАР Номоддий зарар – фуқаронинг шаъни, қи қимматига доғ туширилиши ёки ишбилармонлик обрўсига путур еттирилиши.

МАЪРУЗА [а. “маъруза” – ёзма арз, ариза; хабарнома] 1 Бирор мазҳаб зуда қўпчилик олдида айтилган (сўзланган) нутқ.

2 Раҳбар органи ёки бошлиққа берилган ёзма маълумот, ахборот.

МАЪҚУЛЛАМОҚ Маъқул деб билмоқ, мақбул топмоқ; қувви қилимоқ.

МАҚБУЛ [а. “мақбул” – қабул қилинган, маъқулланган] Қи қабул қилса, маъқулласа бўладиган, маъқул келадиган. *Мақбул гап. Мақбул бўлмоқ.*

МАҚОМ [а. “мақом” – вазият, мавқе; урин, жой; даража, мартаба] Мартаба, мавқе. *Олий мақомга эришмоқ.*

МАҚСАДГА МУВОФИҚ Мақсадга, талабга жавоб берадиган, мувофиқ, ўринли.

МАҚТОВ ҚОҒОЗИ Урнак буларли ишлари, ютуқлари, хулқи учун берилган расмий хужжат.

МАҚТОВ ЁРЛИҒИ айн. мақтов қоғози.

МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТ Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари жамғармасини ташкил этувчи бир қисми.

МАҲАЛЛИЙ УЗИНИ УЗИ БОШҚАРИШ Давлатнинг айрим қисмларининг амалга ошириш воситаси, фуқароларнинг жойлар-даги ишларида иштирокини таъминлашга асосланган ҳаётнинг бир тури.

МАҲАЛЛИЙЧИЛИК Маҳаллий манфаатларнигина кўзлаб иш ту-

МАҲКАМА [а. “маҳкама” – олий суд, трибунал; судлов] 1 тар. ҳокимликчи, ҳукм чиқарувчи идора; суд. *Ҳоким маҳкамаси. Полиция*

Маҳкама, бошқарма, идора.

МАҲКАМАЧИЛИК Уз маҳкамасининг, идора ёки ташкилотининг қарорини иш кўзлаб иш тутиш.

МАҲКУМ [а. “маҳкум” – ҳукм қилинган, қораланган; улиши аниқ бўлган; бундан таъқиб қилинган муайян жиноятни содир этгани учун қўрғондан айбдор деб топилган шахс.

МАҲР [а. “маҳр” – сеп; қалин пули] тар. 1 Никоҳ вақтида қуёв то-радан қилинган ажратиладиган доимий ва шахсий мулк. *Маҳр бермоқ.* 2 Шайхоний мулкдан меросхўрларга тегадиган улуш.

МАҲСУЛОТ [а. “маҳсулот” – “маҳсул” с.кўпл.] Ишлаб чиқарилган маҳсул (пар). *Ялти маҳсулот. Саноат маҳсулоти.*

МЕҲНАТ [а. “меҳнат” – ўлчов, тарози; мувозанат; одиллик] Такқослаш учун ўлчов, андоза. *Меҳнат – киши қадр-қийматининг*

МЕМОРАНДУМ [лот. memorandum – эслашга арзийдиган, эсин учун керак бўлган нарса] Давлатларнинг бирор масала юзасидан нуқтаи назарларига мувофиқ қабул қилган қарорлари юзасидан берилган баённомаси; дипломатик ҳужжат.

МЕНЕЖЕР [ингл. manager – бошқарувчи] Корхона ва компания эгалари бўлмаган, махсус тайёргарлик қурган малакали ёлланган бошқарувчилар.

МЕНЕЖМЕНТ [ингл. management – бошқариш, мудирлик; ташкил этиш] Замоनावий ишлаб чиқаришни бошқариш (режалаш, тартибга солиш, назорат қилиш), шунингдек, ишлаб чиқаришга раҳбарлик қилишни ташкил этиш; бошқариш тўғрисидаги фан.

МЕРОС [а. “мерос” – ворис(лар)га қоладиган ёки қолган мулк] Мархумдан ворисларга қолган мулк. *Отадан қолган мерос.*

МЕРОСХУР [а. + ф. “мерос + -хур” – мерос еювчи; ворис, мерос эгаси] Мерос олишга ҳақи бўлган киши; ворис.

МЕТОД [юн. methodos – тадқиқот усули, йули] Табиат ва жамият ҳодисаларини билиш, тадқиқ қилиш усули. *Диалектик метод. Қисқартрилган метод.*

МЕТОДИК ЁРДАМ Воқеликни амалий ва назарий эгалламани ўзлаштириш, урганиш, билиш йўл-йўриқлари, усуллари мажмуи, фан сафий билимларни яратиш ва асослаш усулини ургатиш.

МЕТОДОЛОГИЯ [метод + юн. logos – таълимот] Умуман, илмий метод ҳақидаги, хусусан, айрим фанларнинг методлари ҳақидаги таълимот. *Тарих методологияси.*

МЕТРИКА [пол. metryka < лот. matricula – руйхат] с.т. Туғилганлар ҳақидаги гувоҳнома.

МЕЪЁР [а. “меъёр” – ўлчам, асосий ўлчов; андоза] 1 Расмийлаштирилган, умум томонидан қабул қилинган, ҳамма томонидан мажбурий деб ҳисобланган, қонун ҳукмига кирган тартиб-қоида. *Ҳуқуқ меъёрлари. Ахлоқ меъёрлари.*

2 Бирор нарса, иш ва ш. к. нинг миқдор, даража жиҳатдан талаб, чегра, белгили ўлчами. *Меъёрни билмоқ. Бир меъёрда ишламоқ.*

МЕЪРИЙ МЕТРИК Меъриятнинг белгиланган асос-кўрсаткичлари. *Баҳо қўйиш меъ-*

МЕЪРИЙ ҲУЖЖАТ Меъёрлар билан белгиланадиган ҳужжат.

МЕХНАТ [а. “меҳнат” – синов; машаққат, оғирчилик] Бирор мақсадга қаратилган ақлий ёки жисмоний фаолият; иш. *Ақлий меҳнат. Жисмоний меҳнат. Меҳнат интизоми.*

МЕХНАТ БИРЖАСИ Ишга ёллаш ва ёлланишда ишчи ва иш берувчи тоифада воситачилик қилувчи муассаса.

МЕХНАТ БИТИМИ Муассасалар билан уларнинг ҳисобида турган ва ёки ҳисобда турса ҳам ўз асосий вазифалари доирасига кирмаган ишчи бажариш мажбуриятини олаётган ходимлар ўртасидаги меҳнат шартномасига асосланган расмийлаштирувчи шартнома тури. *Меҳнат битими раётида ҳақ тулаш.*

МЕХНАТ ДАФТАРЧАСИ Ходимнинг меҳнат фаолияти изчил қилиниши, унинг меҳнат стажини тасдиқловчи асосий ҳужжат. ¹

МЕХНАТ ЖАМОАСИ Ўз меҳнати билан корхона фаолиятида ишловчи шартномаси асосида иштирок этаётган ходимларнинг барчаси.

МЕХНАТ ИНТИЗОМИ Меҳнат жараёнида давлат томонидан белгиланган, барчанинг амал қилиши лозим бўлган умумий тартиб.

МЕХНАТ КОДЕКСИ Меҳнат ҳақидаги қонунларнинг муайян тўпламига асосланган мажмуи.

МЕХНАТ МУҲОФАЗАСИ Инсоннинг меҳнат жараёнидаги фаолияти, сиҳат-саломатлиги ва иш қобилиятининг сақланишига қаратилган тадбирлар.

МЕХНАТ НИЗОЛАРИ Амалдаги меҳнат туғрисидаги қонунлар билан меъриий ҳужжатларни татбиқ этиш ёки янги меҳнат шартномаси битилиши ёхуд мавжуд шартларни ўзгартиришга доир масалаларни ҳал қилишга келадиган ва қонунда ўрнатилган тартибда ҳал этиладиган ҳал қилишмовчиликлар.

МЕҲНАТ СТАЖИ Ходимнинг белгиланган тартибда ҳисобланган меҳнат фаолияти даври.

МЕҲНАТ ТАҚСИМОТИ Меҳнат турларининг бир-биридан ажралиб мустақил аҳамият касб этиши; меҳнат турларининг ихтисослашув

МЕҲНАТ УНУМДОРЛИГИ Ишлаб чиқариш жараёнида кишининг меҳнатининг фойдалилиги, самарадорлиги ва маҳсулдорлиги.

МЕҲНАТ ШАРТНОМАСИ Ходим билан иш берувчи ўртасида муайян мутахассислик, малака, лавозим бўйича ишни ички меҳнат тартибига бўйсунган ҳолда тарафлар келишуви, меҳнат тўғрисидаги қонун ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан белгиланган шартлар асосида муавзазига бажариш ҳақидаги келишув.

МЕҲНАТ ҚОБИЛИЯТИ Ходимнинг соғлигидаги ҳолатидан ажралиб чиқадиган меҳнат фаолиятига, ишлашга бўлган қобилияти.

МЕҲНАТ ҚОНУНЛАРИ Меҳнат тўғрисидаги қонунлар.

МЕҲНАТГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК Меҳнат қилиш қобилиятининг йўқолиши ёки меҳнатга яроқсизлик.

МЕҲНАТНИ МЕЪЁРЛАШ Маълум ташкилий-техник шароитларда муайян иш ҳажмини бажариш ёки маҳсулот бирлигини таъинлаш учун сарфланадиган меҳнат ҳажмини, меҳнат харажатларини белгилаш.

МИЖОЗ [а. “мижоз” – рухсат этилган, гувоҳномаси бор] Сотувчига нисбатан доимий харидор ва шу харидорга нисбатан сотувчи. *Мижозингдан айрилгинг келса, насияга мол бер.* Мақол.

МИЛИЦИЯ [лот. militia – қўшин] Жамоат тартибини, фуқаро ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ижтимоий мулкни қўриқиб қолиш ва вазифаларни бажарувчи маъмурий орган; шу органнинг маҳал бўлими, бошқармаси. *Милиция органлари.*

МИЛЛАТ [а. “миллат” – халқ; дин, мазҳаб] Кишиларнинг ягона ишда сузлашиши, яхлит ҳудудда истиқомат қилиши, муштарак иқтисо

қилини, умумий маданият ва руҳиятга эга бўлиши асосида таълим ташкил топган барқарор бирлиги. *Ўзбек миллиати. Қозоқ миллиати.*

МИЛОД [а. “милод” – туғилиш] **1 дин.** Исо пайғамбарнинг туғилган кунини. *Милоддан бурун. Милоддан кейин.*

2 Милодий йил ҳисоби. *Милоднинг бешинчи асри.*

МИЛОДИЙ Милоддан бошланган (йил ҳисоби ҳақида). *Милодий йил.*

МИРЗА [а. + ф. “мирзода” < “амирзода” сўзининг қисқарган шакли] **1** сув-чизув ишларини олиб борган лавозимли киши; котиб.

МИРЗАБОШИ *тар.* Ўзбек хонликларида (асосан, Қўқон хонлиги-да) миристон (мирзалар) бошлиғи.

МИРЗАХОНА [мирза + хона] *тар.* Амир ва хонларнинг саройлари. *Мирзахоналар сув-чизув ишлари олиб борадиган хона, идора.*

МИТИНГ [ингл. meeting – йиғин, мажлис, йиғилиш] Бирор муҳим ишнинг қўшунча сиёсий масалаларни муҳокама этишга бағишлаб ўтказилган оммавий йиғин. *Тинчлик тарафдорлари митинги. Новаки митинги.*

МОДДА [а. “модда” – қонун ёки шартноманинг бир бўлими] **1** Расмий ҳужжат, мажмуа, қонун ва ш. к. нинг рақам ёки ҳарф билан ажратилган мустақил бўлими. *Қонуннинг биринчи моддаси.*

2 Бюджет ёки бирор молиявий ҳужжатнинг даромад манбаи ва харажатларини кўрсатувчи бўлими. *Даромад моддалари.*

МОДДИЙ Мол ва пулдан иборат. *Моддий бойлик. Моддий жавоб-*

МОДДИЙ ЁРДАМ Корхона ва муассасаларнинг – муҳтож ходимларнинг – муҳтож фуқароларга ёки бошқа шахсларга берилган пул шаклида кўрсатадиган ёрдами.

МОДДИЙ ЖАВОБГАРЛИК Меҳнат ҳуқуқи буйича меҳнат шарт-шароитлари (ходим ва иш берувчи)нинг бир-бирларига етказган таъсир қилишида белгиланган миқдор ва тартибда қоплаш мажбурияти.

МОДДИЙ РАҒБАТЛАНТИРИШ Маош миқдорини ошириш, иш сий пул мукофотлари, совғалар бериш, ходимлар иш шароитини яхшилаш, соғлиғини сақлаш орқали кишиларнинг ўз меҳнат натижаларини манфаатдорлигини таъминлашга, уларни меҳнатга фаол жалб этиш, иш ва маҳсулот сифатини оширишга қаратилган иқтисодий шаклларни тадбирлар тизими.

МОЛИЯ [а. “молия” – пул маблағлари] 1 *иқт.* Мақсадли пул фондаларини ҳосил этиш, жамлаш, тақсимлаш ва ишлатиш юзасидан шаклландириладиган иқтисодий муносабатлар мажмуи; пул маблағларини шакллантириш, тақсимлаш, уларни сарф қилиш, ишлатиш тизими. *Молия йили. Молия капитали. Молия тизими.*

2 Бирор шахс, оила, жамоа, муассаса, ташкилот ёки давлат тасир қилишидаги пул маблағлари. *Корхона молияси.*

МОЛИЯ ЙИЛИ Давлат бюджети амал қиладиган ёки муносиб хисоботлари муддати ҳисобланадиган 12 ойдан иборат давр. Бундан календарь йил билан мувофиқ келмаслиги мумкин.

МОЛИЯ ТИЗИМИ Молияга тааллуқли сиёсий, ташкилий муносабатларни ҳам қамраб оладиган молия амалиёти.

МОЛ-МУЛК СОЛИҒИ Юридик ва жисмоний (алоҳида) шахслардан ундириладиган маҳаллий солиқларнинг бир тури.

МОНИТОРИНГ [монитор + -ингл. ing – ҳаракат номи кўшимчи] кузатиш, назорат қилиш] 1 Бирон-бир жараённи унинг кутилган натижа ёки дастлабки тахминга мувофиқлигини аниқлаш мақсадида тизимий кузатиб бориш.

2 Маълум бир ҳодиса ёки жараённинг ҳолатини (мас., кўрсатилган қонуннинг бажарилишини) кузатиш, ҳисобга олиш, баҳолаш ва истикболини белгилаш. *Жамоатчилик фикри мониторинги. Атом энергияси мониторинги.*

МОНОГРАФИЯ [юн.monos – бир, якка, ягона + grapho – ёзма] Бир мавзу, бир масалани ҳар томонлама ёритишга бағишланган илмий асар. *Ҳамза ижоди ҳақидаги монография.*

МОРАТОРИЙ [лот. moratorius – секинлатувчи, муддатни ортиқчи сурувчи] 1 *сиёс.* Муайян мажбуриятларнинг бажарилишини да

НОМАЪЛУМ махсус ҳужжатлари воситасида номаълум муддатга бирор бир фавқулудда ҳодиса (уруш, табиий офат ва ш. к.) туга-туга баҳолаштириш, тўхтатиб туриш.

НОМАЪЛУМ Мундир ҳаракатларни давлатлараро келишув асосида ёки бир давлат ичра партибда маълум ёки номаълум муддатга тўхтатиш. *Ядро қуролларини синовчи мораторийси.*

НОЯНА |ф. “мойна” – ҳар ойдаги; ҳар ойлик (иш ҳақи, нафақа)] с.
Бир ойлик мойна. Мойна олмоқ.

МУАЛЛИФ [а. “муаллиф” – яратувчи, ижодкор, автор] Бирор асар, кўрсаткич ва ш.к. ни яратган шахс. *Роман муаллифи. Лойиҳа муаллифи.*

МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ Фан, адабиёт ва санъат асарларини яратуш, фойдаланиш ва ҳуқуқий ҳимоя қилишда вужудга келадиган ҳуқуқларни тартибга солувчи, асар муаллифига тегишли булган ҳуқуқларни мустаҳкамлаиб қўйилган шахсий ва мулкӣ ҳуқуқлар.

МУАММО [а. “муаммо” – жумбоқли, сирли, ғалати; тушунилиши қийин, бошқотирма; кўр, кўр қилинган] Ҳал қилиниши лозим булган ҳаёт, иш, масала, проблема. *Жиддий муаммо.*

МУАССАСА [а. “муассаса” – идора, корхона, ташкилот; институт] Давлат, ширкати-сотиқ ишлари ва ш.к. нинг бирор соҳасини бошқарувчи ва таълим, таълим-тарбиявий ишларни олиб борувчи, белгили штат ва маъмуриятга бўлган ташкилот. *Давлат муассасалари. Илмий муассасалар.*

МУАССИС [а. “муассис” – асос солувчи, ташкил этувчи] Таъсис қилинган асос солувчи.

МУВОФИҚ [а. “мувофиқ” – маъқулловчи, мос келувчи, қулай; мувофиқ] Мос, тўғри келадиган, муносиб, лойик. *Узига мувофиқ иш қилиш. Мувофиқ асосан, кўра. Қонунга мувофиқ. Фармонга мувофиқ. Анъанавга мувофиқ.*

МУДДАТ [а. “муддат” – давр, вақт оралиғи, муҳлат] Вақтнинг бирор иш, нарса учун белгиланган бўлаги. *Ўқиш муддати. Хизмат муддати.*

МУДДАТЛИ Муддатга эга булган, бирор вақтга, муддат мўлжалланган, вақти, муддати чекланган. *Қисқа муддатли курс. Муддатли қарз.*

МУДИР [а. “мудир” – бошқарувчи; идора қилувчи] Муассаса, ташкилот ёки унинг бирор бўлимини ёхуд бирор ишни идора қилувчи бошқарувчи шахс. *Магазин мудури. Кафедра мудури. Ферма мудури.*

МУЗОКАРА [а. “музокара” – муҳокама қилиш, суҳбат; анжуман] Шарт-шароит, томонларнинг талаблари ҳақида фикр алмашиш. *Дипломатик музокаралар.*

МУКОФОТ [а. “мукофот” – тақдирлаш, тўлов; товон пули] Бирор бир фаолият соҳасидаги алоҳида ютуқлар учун рағбатлантириш пули (қимматли буюм, пул, медаль, орден ва ш. к.). *Олий мукофот. Давлат мукофоти. Пул мукофоти. Мукофот олмақ. Мукофотга таъин этмоқ.*

МУКОФОТЛАШ Мукофот бериш, мукофот билан тақдирлаш. *Мукофотлардан билан мукофотлаш.*

МУЛК Муайян кишилар эгалигида булган ва улар томонидан ўзлаштирилган моддий ва маънавий неъматлар. *Жамоат мулки. Шайхоний мулк.*

МУЛК ИЖАРАСИ Ҳақ эвазига мол-мулкни вақтинча эгалик қилиш ва фойдаланиш учун топшириш.

МУЛК ХУҚУҚИ Мулкнинг конкрет шахсларга тегишлилиги (ўзлаштирилганлиги)ни мустаҳкамловчи, тартибга солувчи мухофаза қилувчи меъёрлар йиғиндиси; фуқаролик ҳуқуқининг асосий тартиботларидан бири.

МУЛҚДОР [а. + ф. “мулк + дор” – мулк эгаси] Мулк субъекти бўлиб, мулк объектига эгалик, фойдаланиш, тасарруф этиш ҳуқуқий таъини олишлари асосида мустаҳкамланган ҳуқуқларга эга булган жисмоний юридик шахс.

МУЛКҲИЙ ЗАРАР Жисмоний ёки юридик шахсга етказилган моддий зарар.

МУЛКНИ ХАТЛАШ Мол-мулкни рўйхатга олиш ва уни тасар-
фдор мундарижга қилиш, зарур ҳолларда эса, мол-
мулкни фойдаланиш ҳуқуқини чеклаш, уни олиб қўйиш ва сақлашга
қаратилган.

МУЛЬТИМЕДИЯ [ингл. multimedia < лот. multum – анча, куп +
medium – урта, марказ: воситалар, тадбирлар] Ахборот-инфор-
мациянинг хилма-хил воситалари (матн, овоз, жонлантирилган
сурат тасвирлар ва ш.к.)ни қамраб олувчи технология ва шундай
технологиядан фойдаланувчи дастурлар ва компьютер воситалари.

МУНДАРИЖА [а. “мундарижа” – мазмун, маъно; таркиб] Китоб
ҳужумнинг бошида ёки охирида унинг фасл ва бўлимларини,
қисмлари билан курсатувчи рўйхат. *Китобнинг мундарижаси.*

МУНИЦИПАЛИТЕТ [нем. Munizipalität < лот. municipium –
қўн бошқарувчи жамоа] Бир қанча мамлакатларда: маҳаллий
қўн бошқарув органи ва у эгаллаган, жойлашган бино.

МУНОЗАРА [а. “мунозара” – баҳс, мубоҳаса, тортишув; назорат]
қўн қилиб, сиёсий, диний ва ш. к. масалалар юзасидан тортишув;
қўн мунозара. *Қизгин мунозаралар. Мунозара олиб бормоқ.*

МУСОЛАБАТ БЕЛГИСИ айн. резолюция.

МУНШАОТ [а. “муншаот” – яратилган, қурилган нарсалар; иншо-
от] 1 Шарқ шеърлятидаги жанрлардан бири, муаллифнинг
қўн қилиб ёзилган мактублари тўплами.
2 Ҳужумнинг.

МУНШИЙ [а. “мунший” – асосчи, яратувчи; қурувчи; муаллиф,
қўн қилиб] тар. Саройда ёзув ишларини олиб борадиган котиб.

МУОВИН [а. “муовин” – ёрдамчи] Бошлик ёки раҳбарнинг
қўн қилиб. *Декан муовини.*

МУОМЛАЛА иқт. Меҳнат маҳсулотларини олди-сотди воситасида
қўн қилиб (товар хужалиги учун хос).

МУОМАЛАДАГИ ПУЛ Айни пайтда юриб, ишлатилиб, айланган турган пул.

МУРАККАБ ҲУЖЖАТЛАР Икки ёки undan ортиқ масалани ҳал қилиш учун ичига олувчи ҳужжатлар. *Қиёс. содда ҳужжатлар.*

МУРОЖААТ [а. “мурожаат” – кўриб чиқиш; таққослаш, солиштириш; бирор нарса сураш; ишни қайта кўриш] Бировга қарата айтилган гап, қилинган даъват, чақирىқ ва ш. к.

МУРОЖААТНОМА Ёзма мурожаат, мурожаат хати. *Президиум мурожаатномаси.*

МУРОСА [а. “мурозо” – бир-биридан розилик, узаро келиш] Узаро келишувли муносабат; келишув, келишувчилик. *Муроз келмоқ.*

МУРОСАСОЗЛИК Умуман, принципсизлик билан ён бери келишувчанлик.

МУСОДАРА [а. “мусодара” – мол-мулкни мажбурий равишда қайтариш; қайтариш; қайтариш] Давлатнинг ички ва ташқи ишларида тўлиқ ва қисман мулк ва ш.к. ни пул тўламай, қисман ёки батамом давлат иختисос олиш, умумлаштириш.

МУСТАСНО [а. “мустасно” – истисно қилинган] Истисно қилинган, ташқарида умумий қоидадан, одатдаги тартиб, ҳолатдан ташқари.

МУСТАҚИЛЛИК Мустақил ҳолат; боғлиқ, қарам бўлмаган ҳолат. Давлатнинг ички ва ташқи ишларида бошқа давлатга қарам бўлмай фақат ўзининг қўли билан иш қилиши. *Миллий мустақиллик. Мустақиллик эълон қилмоқ.*

МУТАХАССИС [а. “мутахассис” – бирор соҳада ихтисос олувчи] Бирор соҳада махсус билим ва тажрибага эга бўлган киши, ихтисос эгаси. *Физиология мутахассиси. Қишлоқ хўжалиги мутахассислари.*

МУТАХАССИСЛИК Инсон томонидан ҳаётнинг муайян соҳаси бўйича махсус тайёргарлик йўли билан ҳосил қилинган назарий ва амалий кўникма ва малакалар мажмуи; ихтисослик.

МУФАССАЛ [а. “муфассал” – батафсил; мукаммал; тўла] Бутун маълумотни майда-чуйдаси, икир-чикиригача қамраб олган; тўлиқ, батафсил. *Муфассал ҳисобот.*

МУХБИР [а. “мухбир” – хабарчи, хабар берувчи; айғоқчи] Журналист таркибида журналист сифатида хизмат қилувчи ходим. *Муҳбирнинг таҳририятда ишламайдиган, аммо оммавий ахборот воситасида мухтазам ижодий ҳамкорлик қилувчи шахс.*

МУҚОБИЛ [а. “муқобил” – қарши турувчи, қарши, зид; урнини қарши турувчи] Қарши боровчи, қарши турувчи, зид. *Муқобил томон.*

МУТАХАССИС [а. “муҳандис” – инженер, техник; хандаса (географик яхши билувчи, қурувчи уста)] Техниканинг бирор соҳасида яхши маълумотга эга бўлган мутахассис.

МУҲАРРИР [а. “муҳаррир” – озод этувчи; таҳрир қилувчи; ёзувчи] *Муҳаррир* ёки бошқа масъул нашрларда муайян матнни турли жиҳатдан тасвирлаб, босмага тайёрловчи ходим. *Масъул муҳаррир. Техник муҳаррир. Бош муҳаррир.*

МУҲИМ [а. “муҳим” – керакли, аҳамиятли; жиддий] Алоҳида аҳамияти булган, аҳамият жиҳатдан биринчи даражали. *Муҳим вазифа. Муҳим ши. Муҳим воқеа.*

МУҲЛАТ [а. “муҳлат” – муддатни чўзиш, вақтинча тўхтатиш] *Муҳлат* учун тайин қилинган аниқ вақт бўлаги; муддат. *Уч кунлик муҳлат. Муҳлат бермоқ.*

МУҲОКАМА [а. “муҳоқама” – судлашиш, даъволашиш; ҳукм қилиш] Бирор хулосага келиш учун кўпчиликнинг фикрини олиш, муҳокама қилиш, ҳар томонлама ўйлашиш. *Масалани муҳоқамага қўймоқ. Муҳоқама қилиш.*

МУҲР [а. “муҳр” – муҳр; тамға; шуларнинг изи] 1 Юридик ёки бошқа шаклнинг номи тўлиқ ёзилган матннинг (матн ва расмнинг) аниқ ёки ботиқ тасвири бўлган босма шакл (асбоб) (Қоғоз, сурғуч, қўғирчоқ ва бошқа материалларга нусха тушириш учун хизмат қилади). 2 Давлат герб.

НАВБАТ [*а.* “навбат” – қатор, кетма-кетлик] 1 Бирин-кетин сола-буладиган воқеа-ҳодисалар, бажариладиган ишлар тартиби; гал.

2 Қаторда ишғол этилган урин; гал. *Навбат олмоқ. Навбат кутма*

НАВБАТЧИ Бирор ишни бошқалар билан навбатлашиб бажарувчи; ўз навбати келганда, шундай ишни бажараётган шахс. *Навбат администратор.*

НАЗОРАТ [*а.* “назорат” – бошқариш, идора қилиш; вазирлик бошқарма] Бирор ишнинг, нарсанинг аҳволи, бориши, кишининг юриш-туриши ва ш. к. устидан доимо кузатиш, текшириш. *Назоратдан четда қолган иш. Техника назорати. Назорат қилмоқ.*

НАЗОРАТЧИ Назорат идораларида ишловчи; назорат қилувчи қараб, кузатиб, текшириб турувчи; нозир. *Халқ назоратчилари. Тем йул назоратчиси.*

НАМУНА [*ф.* “намуна” – андоза, нусха; урناق, ибрат] 1 Бир турдаги нарсаларнинг шу нарсалар ҳақида тасаввур бера оладиган бир намунаси, бўлаги, донаси. *Газлама намунаси. Ғалла намуналари кўргазма*

2 Урناق бўла оладиган, ибрат олса, эргашса арзийдиган шахс ёки нарса; ибрат, урناق. *У меҳнатсеварликда ҳаммага намуна. Намуна олмоқ.*

НАМУНАВИЙ ҲУЖЖАТ Бошқарувнинг муайян бир хил вазирликлари билан боғлиқ, бир-бирига ўхшаш ва кўп такрорланадиган масъулаликлар юзасидан тузиладиган ҳужжатлар.

НАРХ [*ф.* “нарх” – баҳо, қиймат] Нарсанинг, буюмнинг пул бериш билан улчанадиган қиймати; баҳо.

НАРХНОМА Харидор учун товарларнинг нархи кўрсатилган бир намуна диргич ёки маълумотнома.

НАСАБ [*а.* “насаб” – қон-қариндошлик; алоқа, муносабат] Қон қилиши, насл-насаб; бир ота-бободан тарқалган авлод.

НАСИЯ [а. “насиа” – муҳлатни чўзиш, кечиктириш; қарз, кредит] 1 Эр-хотинлик, пулини кейин тўлаш шарти билан бўлган ёки буладиган савдо муомаласи; кредит. *Молни насиёга сотмоқ.*
2 Шундай савдо муомаласига мувофиқ тўланадиган пул, қарз.

НАСИЖА [а. “нажижа” – хулоса, якун; оқибат, самара] 1 Иш-ҳаракат, ҳодисадан пировардида келиб чиққан оқибат; иш-ҳаракат, воқеадан келиб чиққан кўрсаткич.
2 *т.* Фойда, наф; самара.

НАФАҚА [а. “нафақа” – харажат; алимент] 1 Муҳтож одамларга ёрдам тариқатида бериладиган пул; ёрдам пули.
2 Ушдан булак турадиган хотин ёки эрга (етим, балоғатга етмаган қизлар учун) ёки меҳнатга яроқсиз ота-онага қонунчилик асосида тўри турадиган таъминот пули; алимент. *Нафақа бермоқ. Нафақа олимоқ.*

НАФАҚАХҲҲҲ [нафақа + *ф.* хўр – еювчи] Нафақа олувчи, нафақа таъминланган шахс.

НАШИЁТ [а. “нашриёт” – нашр ва тарғибот ишлари] 1 Босма асар тайёрлаш ва нашр этиш ишлари, ноширлик.
2 Шундай ишлар билан шуғулланувчи муассаса. «Фан» *наширёти.*
3 *т.* *Ҳуқуқ* номидаги *Адабиёт ва санъат наширёти.*

НАҚД [а. “нақд” – қўлда бор, мавжуд пул] Пулини дарҳол тўлаш шартини бўлган ёки буладиган савдо муомаласи. *Нақдга олмоқ. Нақдга сотмоқ.*

НАҚД ПУЛ Қўлда, ихтиёрда бор, фойдаланиш ёки муомалага кириш учун тайёр пул.

НИЗОМ [а. “низом” – тартиб, тизим; тузум; устав, ички тартиб қоидалари] Ташкилот ёки унинг таркибий бўлинмалари, кичик ёки катта тархона ва ш. к. нинг тузилиши, ҳуқуқи, вазифалари, бурчлари, тартиб-ахлоқ қилишлари тартиботини белгилайдиган ҳуқуқий ҳужжат.

НИЗОМНОМА [а. + *ф.* “низом + нома” – низом, устав, қоидалар] Ҳуқуқий ҳужжат, масала бўйича қонун-қоидалар, тартиблар мажмуи; ни-

НИКОҲ [а. “никоҳ” – уйланиш, эрга тегиш; эр-хотинлик; эр-хотинликни қовушиши] 1 Эр-хотинликни шариат йули билан расмий-

лаштириш маросими ва шу маросимда домудла томонидан ўқилган шартнома. *Никоҳ ўқимоқ.*

2 Эр-хотиннинг ўзаро розилиги билан ҳуқуқий жиҳатдан расмийлаштирилган оилавий иттифок; эр-хотинлик. *Никоҳ тўйи. Никоҳ тўғрисида гувоҳнома.*

НИКОҲЛИ Никоҳлаб олинган, никоҳ ўқиб расмийлаштирилган. *Никоҳли хотин.*

НИКОҲНИ БЕКОР ҚИЛИШ Ажралиш – эр-хотиннинг тирик чоғида никоҳнинг бузилиши.

НИКОҲСИЗ Никоҳ қилинмаган (ўқилмаган) эр-хотинлиги йўқлиги ўқиб расмийлаштирилмаган. *Никоҳсиз хотин. Никоҳсиз туғилган (бола).*

НИШОН [ф. “нишон” – белги, из; муҳр, тамға; аломат; мулк] Орден; медаль. *“Меҳнат шухрати” нишони.*

НИШОНЛАШ Байрам, кутлуғ кун ва ш.к. ни тантана билан ўтказиш, муносиб совғалар билан кутиб олиш.

НОГИРОН [ф. “ногирон” – таъсир қилмайдиган, таъсир ўтказмайдиган қобилияти йўқ] Жисмоний ва ақлий нуқсонлари туфайли турмуш оқибатида оқибат чекланганлиги муносабати билан ижтимоий ёрдам ва ҳимоя мухтож бўлган шахс. *Ногирон бола. Унинг бир қўли ногирон.*

НОГИРОНЛИК Ишга яроқсиз бўлиб қолишлик; туғри фикр қилинмаслик. *Жисмоний ногиронлик. Рухий ногиронлик.*

НОЗИР [а. “нозир” – кузатувчи; мудир, бошлик; назоратчи; ваъна] 1 Бажарилаётган иш-ҳаракатнинг туғрилигини, мавжуд қонун, қоида ва низомларга риоя қилиб амалга оширилишини назорат қилувчи маъмурият ходими. 2 *а. сабдор шахс, инспектор.*

2 айн. назоратчи.

НОИБ, нойиб [а. “ноиб” – ўринбосар, ёрдамчи; депутат] 1 *т. Урта асрларда мусулмон давлатларида тобе ўлка ёки вилоят ҳокими. 2 олий ҳукмдорнинг шу ердаги вакили, ўринбосари.*

2 эск. Ўринбосар, ёрдамчи.

НОМЕНКЛАТУРА [лот. nomenclatura – номлар, исмлар руйхати] Саноат ва бирор хужалик тармоғи ишлаб чиқарадиган маҳсулотларнинг

НОМЕНАТУР РҮЙХАТИ *Заводда ишлаб чиқариладиган маҳсулот номен-
клатури*

НОМОН *Бирон-бир юқори (раҳбарий) орган томонидан тайинланадиган
номиналликнадаиган мансабдор шахслар ва уларнинг рўйхати; лаво-
н рўйхати*

НОМЗОД [ф. “номзад” – куёв, келин; унаштирилган; номи
таъинланган, кандидат] 1 Давлат ёки жамоатчилик органида сайлаш,
бирон-бир лавозимга тайинлаш, бирон-бир ташкилотга қабул қилиш
ёки белгиланган, кўрсатилган шахс; кандидат. *Номзод кўрсатмоқ,
Фан номзод рўйхати.*

2 Фан ва илмий даражанинг маълум босқичи. *Фан номзоди.*

НОМИНАЛ I [лот. nominalis – номи ёзилган] Қоғоз ва танга пул-
лик билан баҳо қоғозлар, мол ва ш.к. нинг белгиланган, устига ёзил-
ган. *Номинал билан сотмоқ.*

НОМИНАЛ II Белгиланган, ёзиб кўрсатилган (нарх, баҳо, улчам
ва ш.к. вақиди). *Номинал баҳо.*

НОМИНАЛ ИШ ҲАҚИ Ишчи ва хизматларнинг соат, кун, ҳафта,
одинда ўз меҳнати эвазига оладиган, товарлар нархлари ва хиз-
мат кўрсатиш ҳақига боғлиқ бўлмаган пул шаклидаги иш ҳақи.

НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТ Давлат ҳокимият орган-
ларининг ҳуқуқ нормаларини (қонун, кодекс, қарор, йуриқнома ва
ш.к.) қабул қилиш, ўзгартириш ва бекор қилиш юзасидан амалга
оширишга қаратилган расмий ҳужжатлари булиб, ҳуқуқнинг асосий манбаларидан
биридир.

НОСТРИФИКАЦИЯ [нем. Nostrifikation < лот. nostrum – бизники,
қўшимча; узимизники; маҳаллий + facere – қилмоқ, ижро этмоқ]
Давлат томонидан чет эл дипломи, унвони, илмий даражасини
қўшимчадаги муқобил, тенг деб тан олиниши.

НОТА [лот. nota – белги; мулоҳаза, қайд этиш; хат, мактуб] Давлат-
чи дипломатик ёзишмаларнинг энг кенг тарқалган тури булиб, би-
раман мисала юзасидан ахборот берувчи олий даражадаги ҳужжат.

НОТАРИАЛ ИДОРА *айн. нотариат.*

НОТАРИАЛ ҲАРАКАТЛАР Нотариал идоралар (нотариат) томонидан ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш, шаҳодатлаш ва ҳужжат берилган борада амалга ошириладиган ишлар.

НОТАРИАТ [лот. notarius – мирза, котиб] Жисмоний ҳамда юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини қонуний назарда тутилган нотариал ҳаракатларни амалга ошириш йули билан ҳимоя қилувчи органлар тизими.

НОТАРИУС [лот. notarius – мирза, котиб] Турли хил юридик ҳужжатларни (шартнома, васиятнома, ишончнома ва ш. к.) қабул қилдириш, тасдиқлаш ишларини амалга оширувчи мансабдор шахс.

НОУТБУК, нотбук [ингл. notebook – дафтар; ёзув дафтарчи] Одатда, кичик япаски чамадончага ўхшаш портатив шахсий компьютер; имкониятлари жиҳатидан оддий шахсий компьютерларга тенглаштирилади ва уяли телефон орқали интернет билан боғланиши мумкин.

НОФАОЛ БАЛАНС айн. пассив баланс.

НОШИР [а. “ношир” – тарқатувчи, нашр этувчи] Нашр этувчи, чоп қилувчи, чиқарувчи.

НОҚОНУНИЙ [но.. + қонуний] Қонунга зид, қонуний бўлмаган. *Ноқонуний қарорлар.*

НУЛЛИФИКАЦИЯ [лот. nullificatio – йўқотиш] Бирор ҳужжатни юридик кучдан, қонунийликдан маҳрум этиш. Қимматли қоғозларга нисбатан пул белгиларига нисбатан нуллификация уларнинг давлат томонидан бекор қилинишини билдиради.

НУСХА [а. “нусха” – андоза, ўхшаш, намуна; адад, дон] 1) Турдаги нарсалар ҳақида тасаввур берадиган намуна. *Молларнинг тасвир халари.*

2) Бир хил қилиб ясаш, кўчириш учун тайёрланган буюм намуна. андоза; қолип.

3) Бирор нарсанинг аслидан олинган кўчирма. *Баённома нусха. Нусха олмоқ. Нусха кўчирмоқ.*

НУҚСОН [а. “нуқсон” – камайиш, озайиш; камчилик, нуқс] 1 Киши
ёки жониворнинг номуносиб, уни салбий жиҳатдан кўрсатадиган белги; камчи-
лиги, нуқси, қусур, айб. *Унинг бир нуқсони – ёлгончилиги.*

2 Жониворнинг ёки руҳий камчилик, иллат. *Унинг бир нуқсони бор: сал
қилди.*

3 Софит жиҳатидан етишмовчилик, камчилик, кам-куст. *Ёғочнинг
нуқси Иидаги нуқсонлар.*

НУҚТАИ НАЗАР Қарашлар системаси, воқеа ва ҳодисаларни англ-
ча *view*, концепция.

О

ОБУНА [фр. *abonnement* – имзо чекмоқ, имзоламақ; ёзилмоқ] Газета,
журнал ва ш.к. га олдиндан ҳақ тулаб ёзилиш. *Вақтли матбуотга обу-
на тўламоқ. Обуна тўпламоқ.*

ОБОТ Давлат ва жамоатчилик ташкилотларида сайлов ўтказиш ёки
бир масалани ҳал қилишда сайловчилар ёки мажлис иштирокчила-
рининг ҳар бирининг алоҳида фикри, ўз фикрини баён этиш ҳуқуқи ва
шунинг асосида қилувчи овоз.

ОБОТ БЕРИШ Бирор масаланинг ҳал этилишига, уртага қуйилган
масаланинг ёки сайлаш, сайламасликка ўз майлини билдириш.

ОБОТ БЕРИШ ҲУҚУҚИ Бирор масаланинг ҳал этилишига, уртага
қуйилган масаланинг ёки сайлаш, сайламасликка ўз майлини билдириш
ҳуқуқи.

ОБОТ ҚУЙМОҚ Бирор масалани ҳал қилиш ёки сайлашда
иштирокчиларининг шу масала ҳақидаги фикрини, розилиги-
ни ёки қаршичилигини сўраш, билиш.

ОГОҲЛАНТИРИШ 1 Маълум иш-ҳаракат ҳақида хабардор, огоҳ
қилиш.

2 Ишда камчиликка йўл қуйган, хато қилган ходимларни расмий
билан жазолаш чораси; танбеҳ. *Огоҳлантириш олмақ.*

ОИЛА [а. “оила” – бола-чақа, хонадон; уруғ, авлод] Эр-хотин, улар-
нинг бола-чақалари ва энг яқин туғишганларидан иборат бирга яшовчи
оила аъзолари; хонадон.

ОИЛА ПУДРАТИ Меҳнатни ташкил этишнинг ички ҳужжат шакли, жамоа пудрати кўринишларидан бири, бунда оила пудрати бўлиб шартнома тузади, шунингдек, қариндошлик алоқалари бўлмаган кичикроқ жамоалар (5 кишигача) ҳам ишлаши мумкин.

ОЙЛИК Бир ой мобайнида бажарилган меҳнат учун тегадиган ҳақ, маош.

ОЙЛИКБАЙ Ҳар ойда қилинган ишга ҳақ тулаш шарти билан амалдаш-ёлланиш усули.

ОЙЛИК РЕЖА Бир ойга мўлжалланган режа.

ОЛДИНДАН РЕЖАЛАШТИРИШ Бирор иш, воқеа-ҳодиса билан амалдан, рўй бермасдан илгари режа тузиш.

ОЛДИ-СОТДИ ШАРТНОМАСИ Фуқаролик ҳуқуқий муносабатларида кенг тарқалган, асосий вазифаси товар-пул алмашинуни амалга оширишдан иборат шартнома.

ОЛИЙ ҲУҚУВ ЮРТИ Малакали мутахассислар, илмий ва педагог кадрлар тайёрлаб беришга йўналтирилган ҳуқуқ муассасалари.

ОЛИНМА ҲУЖЖАТЛАР Бошқа ташкилотлардан келадиган ҳужжатлар.

ОМИЛ [а. “омил” – сабаб; таъсирчан куч] Иш-ҳаракат, воқеа-ҳодиса ва ш.к. нинг юзага чиқиши, содир бўлиши учун сабаб бўлган нарса сабаб.

ОМОНАТ [а. “омонат” – ишончлилик; тўғрилиқ, ҳалоллик; сақлаш учун берилган нарса; тўхфа; мерос] 1 Сақлаб бериш, вақтинча фойдаланиш ёки бошқа бир кишига элтиб бериш учун топширилган. *Омонат хат. Омонат пул.*

2 Мижознинг маълум бир шартлар асосида банкка қўйган пул маблағи.

ОМОНАТ ДАФТАРЧАСИ Омонат кассага пул қўйилгани ҳақидаги шахсий ҳужжат.

ОМОНАТ КАССАСИ Фуқароларнинг пулини вақтинча сақлаб туриладиган муассаса.

ОМОНАТ ШАРТНОМАСИ Бир тараф (омонат сақловчи) иккинчи тараф (сақлашга топширувчи) берган ашёни сақлаш ва бу ашёни тула қайтариш мажбуриятини оладиган шартнома турларидан бири.

ОМОНАТЧИ Омонат кассасига пул қўйган киши.

ОПЕРАТИВ 1 Топшириқни ёки ўз вазифасини тез ва амалий ҳал қилган, бажарадиган. *Оператив гуруҳ. Милиция бўлимнинг оперативчилари.*

1. Тезлик, зудлик билан амалга ошириладиган, тез қўлланадиган; 2. Оқилом, амалий. *Оператив чоралар. Оператив ишламоқ.*

ОПЕРАЦИЯ [лот. operatio – иш, ҳаракат, фаолият] Савдо, молия, транспорт, саноат, компьютер, суғурга ва б. билан боғлиқ вазифаларни баъзан қиқратилган фаолият ёки хатти-ҳаракат. *Банк операциялари.*

ОППОНЕНТ [лот. opponens, opponens – эътироз билдирувчи] Қаршилик позиция ёки маърузани танқидий баҳолай оладиган, таҳлил қила оладиган мутахассис. *Расмий оппонентлар.*

ОПЦИОН [нем. Option < лот. optio, optionis – танлаш; истак] 1. Қўшимча шартларига кура томонлардан бирига мажбуриятларни баъзан пули, шакли, ҳажми, техникасини танлаб олиш учун берилган ҳужжат.

2. Сотишчи ёки харидорга қимматбаҳо қоғозлар ёки товарларни муайян муддат давомида белгиланган нархларда сотиб олиш ёки сотиш ҳақини берадиган шартнома.

ОРГАНИК НАЗОРАТ Талабаларни режадаги машғулотлар, муайян ҳужжатларни утилгандан кейин синаш, баҳолаш усули.

ОРДЕР [нем. Order < фр. ordre – тартиб, буйруқ < лот. ordo – қатор, тартиб] 1. Бирор нарсани олиш, бериш, бирор ишни бажариш ҳақида берилган ижозат қоғози, буйруқ варақаси, расмий ҳужжат. *Квартира берилган ордери. Ордери бланкаси.*

2. Англияда: пул маблағлари ёки моддий бойликлар билан операцияларни амалга оширишга оид ҳужжат. *Тулов ордери. Касса ордери.*

ОТАЛИҚ 1 Моддий, маданий ёки бошқа хил ёрдам кўрсатиш, йул билан ташкилотлар ва кишиларни бир-бирига боғлашдан иборат ижтимоий бурч, фаолият. *Оталиққа олмоқ.*

2 Шундай ёрдам кўрсатишни ўз зиммасига олган киши ёки ташкилот.

ОФЕРТА [лот. offertus – таклиф этилган] Бир шахснинг бошқа шахсга товар етказиб бериш, бирор-бир хизмат кўрсатиш ва б. уш. шартнома тузиш истаги ва шартлари ҳақида ёзма ёки оғзаки хабар бериши.

ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ Иштирокчилари ўзлариникига қарашли акциялардан эркин фойдаланиши мумкин бўлган жамият.

ОЧИҚ ОВОЗ БЕРИШ Сайловда бюллетень ташламай (ишлатмай) оғзаки ёки қўл кўтариб ўз фикрини билдириш.

ОЧИҚ ХАТ Ҳамма уқиши учун, одатда, матбуотда нашр қилинадиган расмий хат.

ОШКОРАЛИК Ошкора хусусиятга эгалик; очик-ойдинлик. *Ошкораликнинг ошкоралиги.*

II

ПАПИРУС [лот. papyrus < юн. papyros – қоғоз] Қадимги мисрликлар ва бошқа халқлар томонидан шу усимлик пояси тилимлари билан елимлаб ёпиштириб, ўрама шаклида тайёрланган, қоғоз ўрнида фойдаланилган материал.

ПАПКА [нем. Pappe – картон] Қоғоз, хат-ҳужжатлар солиб қилинадиган, картон, чарм ва ш. к. дан ясалган жилд ёки муқова.

ПАРАГРАФ [юн. paragraphos – ёнма-ён, яқин ёзилган] Кириш мақола каби матнларнинг маъно жиҳатидан мустақилликка эга бўлиши одатда § белгиси орқали ёки тартиб сон билан кўрсатиладиган қисмнинг § белгисининг ўзи.

ПАРЛАМЕНТАР РЕСПУБЛИКА Парламент тўлиқ ҳокимиятга эга бўлиб, ҳукумат унинг олдида сиёсий жавобгар ҳисобланадиган парламент томонидан сайланган президент эса фақат давлат бошқаруви ижро этувчи ҳокимият бошлиғи саналадиган давлат бошқаруви шакли.

КАМАЙИШ 1 Камайиш, кучсизланиш, кайтиш (ходисаларнинг қайтарилиши, даражаси, миқдори ва ш.к. ҳақида).
2 Бирор амалдан пастроқ амалга тушиб қолиш.

КАСПОРТ [*фр.* passeport < *итал.* passa-porto – портга кириш ёки уриш учун рухсатнома] 1 Муайян давлат фуқароси эканлигини тасдиқловчи шахсини кўрсатувчи ва тасдиқловчи асосий ҳужжат. *Муд-дони порт. Паспорт олмоқ.*

2 Қўриқилган бино, технологик қурилма, асбоб-ускуна қисми, транс-порт воситаси ва ш.к. ҳақидаги асосий маълумотлар қайд этилган ҳужжат. *Автомобиль паспорти. Телевизор паспорти.*

КАСПОРТ ТИЗИМИ Аҳолини ҳисобга олиш ва унинг кучиб юри-ши тартибини солиш қоидалари мажмуи.

КАССИВ [*лот.* passivus – ҳаракатсиз] *бухг.* 1 Корхона ва ташкилот-ларнинг барча қарзлари ва мажбуриятлари.

2 Бухгалтерия балансининг ўнг томони: корхона ва ташкилотлар-нинг мажбуриятлари ва мақсадига кура гуруҳланган маблағларининг (ўз-қарзлари, бошқа муассасалардан олинган қарзлар) ҳосил бўлиши-ни ифодалайди; *зид.* **актив.**

КАССИВ БАЛАНС *Кирим* (даромад) чиқимдан, буромаддан кам-роқ баланс; *нофаол баланс.*

КАСИП [*лот.* patens, patentis – аниқ, очик] 1 Ихтиросига Давлат-нинг ҳуқуқи томонидан бериладиган, унинг ўз ихтиросига муал-лимнинг ва мутлақ ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат.

2 Ҳуқуқсизлик ёки бирор касб-ҳунар билан шуғулланиш учун рух-сат берилганини ҳақидаги ҳужжат.

КАТА [*ф.* “патта” – талон; рухсат, рухсатнома; чек] *с.т.* Билет;
с.т.т. *Поезд паттаси. Бозор паттаси.*

КАНАЛ [*нем.* Pennal < *лот.* penne – перо; пат] Ручка, қалам, резина-дан қилинган чўзинчоқ қутича, ғилоф.

КАСПОНЕР [*фр.* pensionnaire < *лот.* pensio, pensionis – тўлов] Ҳуқуқсизлик қилиши.

ПЕНСИЯ [лот. pensio – тулов; тулов муддати] Қариган, меъри қобилиятини йўқотган, узоқ йил хизмат қилган, боқувчисидан ажратилган булган кишиларни моддий жиҳатдан таъминлаш мақсадида уларга берилган пул томонидан доимий бериб бориладиган пул; нафақа. *Пенсия оқибатда Пенсияга чиқмоқ.*

ПЕНЯ [лот. poena – жазо] эск. Пул-тулов мажбуриятларини бажариш вақтида бажармаганлик учун туланадиган жарима.

ПЕШЛАВҲА [ф. + а. “пеш + лавҳа” – олд томонга осилган лавҳа(а)] Корхона, идора, муассаса, ўқув юрти кабилар ҳақида қилинган маълумот ихчам, аниқ маълумот ёзилган ва шуларнинг кираверишида қўрилган ҳужжат жойга ўрнатиладиган махсус тахтача.

ПЛАГИАТ [лот. plagiatus – ўғирланган] Бировнинг асарини бировнинг ишдаги фикрларни ўзиники қилиб кўрсатиш, адабий, ижодий ва илмий ишдаги ўғирлик.

ПЛАГИАТОР [лот. plagiator – ўғри] Бировнинг асарини ёзишдаги фикрларни ўзиники қилиб кўрсатувчи муаллиф; плагиат билан шуғулланувчи шахс.

ПЛАСТИК КАРТОЧКА Банк ёки кредит муассасаси томонидан ўз мижозларига бериладиган шахсий (эгасининг номи ёзилган) пул ҳисоб-китоб ҳужжати; кредит карточки.

ПОВЕСТКА [р. повестить – “хабар бермоқ, огоҳ қилмоқ, билдирмоқ”] феълдан ясалган от] эск. Чақирилганлик ҳақида қисқача ёзма хабар. Чақириқ қоғози.

ПОЛИС [фр. police < итал. polizza – тилхат, патта] Суғурта жамъияти томонидан суғурта қилинган шахс ёки муассасага бериладиган суғурта шартномаси ва унинг шартларини тасдиқлайдиган гувоҳнома.

ПОРТАЛ [нем. Portal < лот. porta – эшик, дарвоза] 1 Интернетдаги сайтнинг ўзига хос мавзу бўйича доимо тўлдирилиб, янгиланиб боровчи маълумотларни қамраб олувчи универсал тусдаги ахборот саҳифаси.
2 айн. халқ қабулхонаси.

ПОЧТА [пол. poczta, итал. posta < лот. positus – хат, хабар етказувчи] отлик чопар; бекат, станция] 1 Хат, хабар, жўнатма, газета-журнал, ҳужжат, пул ва ш.к. ни қабул қилиб, тайинланган кишига ёки жамъиятга

берилган давлат алоқа муассасаси ва шу муассаса жойлашган *Шаҳар почтаси. Дала почтаси.*

Шуниқий муассаса томонидан етказиб берилган ёки олинган нарса (дат, жўнатма ва ш.к.).

ПОЧТАМТ [нем. Postamt] Шаҳарнинг марказий почтаси, марказий почтаси.

ПОДАСТАЦИЯ [лот. praesentatio – тақдим этиш, кўрсатиш] Бир вақтда пайдо булган, яратилган нарсанинг (мас., китоб, журнал, кинофильм, теледастур, ташкилот ва ш.к. нинг) жамоатчиликка тақдим этилиши; тақдимот.

ПРЕЗИДЕНТ [лот. praesidens, praesidentis – олдинда ўтирувчи] 1) мамлакатда бошқаруви шаклидаги кўпчилик мамлакатларда маълум муддатга сайлаб қўйиладиган давлат бошлиғи. *Ўзбекистон Президенти.*

2) Ўқим илмий муассаса ёки жамиятларнинг маълум муддатга сайлаб қўйилган бошлиғи, раҳбари. *Фанлар академиясининг президенти.*

3) Ўқим, банк, компания ва ш.к. даги юқори мансабдор шахс. *Банк директори. Компания президенти.*

ПРЕЗИДЕНТЛИК 1 Президент лавозими, мансаби.

2) Республика тузумидаги мамлакатларнинг маълум муддатга сайлаб қўйилган раҳбарлиги.

ПРЕЗИДЕНТЛИК БОШҚАРУВИ Фавқулодда ҳолатлар жорий қилинган давлат бошқарувида қўлланадиган вақтинчалик бошқарув шакли.

ПРЕЗИДЕНТЛИК РЕСПУБЛИКАСИ Умумхалқ сайловида сайланган президент давлат бошлиғи ҳисобланадиган давлат бошқарув шакли (Ўзбекистонда президентлик республикаси бошқарув шакли қўрилган).

ПРЕЗИДИУМ [лот. praesidere – олдинда ўтирмак, раислик қилмак] Ўқим раис кенгаши ва ш.к. катта йиғилишларни бошқариб бориш учун қўйилган кишилар гуруҳи; ҳайъат. *Олий Мажлис президиуми. Президиум раиси.*

2 Баъзи ташкилот, жамият ёки илмий муассасанинг сайлов кўйиладиган раҳбарлик органи. *Фанлар академиясининг президиуми*

ПРОГУЛ [р. прогулять – “уйнаб юриб кечикиб қолмоқ, ишга келмай (келмай) қолмоқ” феълидан] эск. Ишга ёки уқишга сабабсиз келмай қолиш.

ПРОГУЛЧИ эск. Ишга ёки уқишга сабабсиз келмай қолган, прогул қилган киши.

ПРОПИСКА [р. прописать – “қайд қилмоқ, рўйхатдан ўтказмоқ феълидан ясалган от] Кимсанинг маълум манзилда яшаб турганини уй дафтариغا расмий суратда қайд қилиш ва шу ҳақда паспорт кўйилган белги. *Тошкентда прописка билан яшамоқ. Прописка қилиш*

ПРОЦЕНТ [нем. Prozent < лот. pro centum – юз ҳисобидан, ҳисобиға; юз(та)ликка] 1 Бирор сон ёки миқдорнинг юздан бир ҳисобланулуши; % белгиси билан ифодаланади (*яна қ. фоиз*). *Планнинг бир про центи.*

2 Қарзга олинган пулдан фойдаланганлик учун қарздор томонидан пул эгасига тўлаб туриладиган ҳақ, фойда.

ПУДРАТ [р. подрядить – «вақтинчалик ишга юбормоқ, бирор ишга олимоқ, топмоқ» феълидан] Бир томон иккинчи томон буюртмаси асосида маълум бир ишни тўлиғича (батамом) бажариб бериш миллатияринини олганлиги ҳақидаги шартнома ва шу асосда бажариладиган ишнинг узи. *Пудратни ўз вақтида бажармоқ. Бинони пудратга олиб қурилиш ташкилотчи.*

ПУДРАТЧИ [р. подрядчик] Пудрат асосида ишлайдиган киши ташкилот. *Асосий пудратчи. Пудратчи ташкилотлар.*

ПУЛ [ф. “пул” – пул, ақча; балиқ тангаси] Олди-сотди ёки тулов омалаларида нарх, баҳо, қиймат улчови булган металл ёки қоғоз баҳо ақча. *Қоғоз пул. Танга пул. Нақд пул. Пул майдаламоқ.*

ПУЛ БИРЛИГИ Мамлакатда қонун йўли билан жорий этилган пул белгиси, мамлакат пул тизимининг асосий унсурлари булган пул ҳисоб-китоб бирлиги.

ПУЛ ИСЛОҲОТИ Миллий валютани мустаҳкамлаш, пул бирлигини барқарорлаштириш ва пул муомаласини тартибга солиш мақсади

томонидан мамлакат пул тизимини тулиқ ёки қисман қайта таш-

МУОЛИҚ ХИЗМАТ Эвазига ҳақ тўланадиган иш ёки хизмат.

МУОМИЛИ ҚАДРСИЗЛАНИШИ Товар-пул мувозанатининг бузилиши натижасида муомалада ҳужалик айланмаси эҳтиёжларидан қўриқилган ҳолатда қоғоз пуллар миқдорининг кўпайиб кетиши, пул массасининг товарлар массасидан устунлиги натижасида товар билан таъминотнинг пулларнинг пайдо бўлиши.

Р

РАДИО [а. “радия” – инкор қилиш, рад жавоби] 1 Бирор хабар, хабарнинг рад этувчи, уларнинг нотўғрилигини ёки асоссизлигини тасдиқловчи расмий баёнот.

2 Рад жавоби.

РАДИОГРАММА [лот. radiare — нур чиқармоқ, тарқатмоқ + юн. grammata — ёзув] Радио орқали олинган ёки берилган хабар.

РАИС [а. “раис” – раҳбар, бошлиқ, сардор, бошқарувчи] 1 Баъзи ҳудудларда раислик, идора, жамият ва ш.к. нинг бошлиғи, раҳбари.

2 Муассисни бошқарувчи шахс. *Мажлис раиси.*

РАПОРТ [фр. rapport – олиб келиш; олиб бориш; қайтариб олиб бериш] Идора ёки муассаса бошлиғига ёки ўз раҳбарига бирор воқеани баён қилинган иш, режа, мажбурият ҳақида тақдим этилган хабар, рапорт; билдирги.

РАСМИЙ АХБОРОТ Ҳукумат, давлат органлари ёки бирор ташкилот томонидан эълон қилинган, чиқарилган, тарқатилган ахборот.

РАСМИЙ ИШОНЧНОМА Давлат муассасалари, касаба уюшма-лари ва ҳужалиги, жамоат ташкилотлари томонидан муайян лаво-зида бўлган шахснинг муайян ташкилот номидан иш юритишга вакиллик билдириш учун берилган ишончнома.

РАСМИЙ МАЪЛУМОТ айн. расмий ахборот.

РАСМИЙ УСЛУБ Давлат йўли билан олиб бориладиган муомала, хизмат ва ҳужжат тилига хос бўлган услуб.

РАСМИЙ ҚОҒОЗЛАР Хукумат, давлат органлари ёки бирор ташкилот томонидан эълон қилинган, чиқарилган, тарқатилган ҳужжатлар.

РАСМИЙ ҲУЖЖАТ Қонуний равишда тасдиқланган, расмийлаштирилган ҳужжат.

РАСМИЙЛАШТИРИШ Расмий йул билан тасдиқлаш, расмийлиги бериш.

РАСМИЯТ [а. “расмият” – расмийлик; расмий ҳужжатлар] Бирор ишни, вазифани бажариш учун ўрнатилган тартиб-қоида, ишнинг расмий томони; расмийлик.

РАСМИЯТЧИ Курук расмиятга ёки такаллуфга риоя қилувчи; гунаҳкор.

РАСМИЯТЧИЛИК Курук расмиятга ёки такаллуфга берилиб кетилиши; юзакилик, тўрачилик. *Расмиятчиликка чек қўймоқ.*

РАТИФИКАЦИЯ [лот.ratificatio < ratus – ҳал қилиниш тасдиқланган + facere – қилмоқ, бажармоқ] Халқаро шартнома ёки конвенциянинг олий давлат ҳокимияти органи томонидан тасдиқланиши (айни мамлакатларда қонуний кучга киритилиши).

РАТИФИКАЦИЯ ЁРЛИҒИ Халқаро шартномалар ва конвенцияларни тасдиқлашда расмийлаштириладиган ва олий мартабада раҳбарлар томонидан имзоланадиган расмий ҳужжат.

РАУНД [ингл.round – тўғарак, давра, доира] Халқаро муносабатларда музокаралар жараёнидаги алоҳида, мустақил босқич.

РАҚАМ [а. “рақам” – сон, миқдор; сана; номер] Бирор сон билан ифодаланган миқдор, курсаткич.

РАҚАМЛИ ҲИСОБОТ Сонлар, рақамлар билан ифодаланган ҳисобот.

РАҚИБ [а. “рақиб” – соқчиликда турувчи; назоратчи, кузатувчи; айғоқчи; нозир] Бирор нарса, кимса учун талашувчилар, курашувчилар, рақобат қилувчилар (бир-бирига нисбатан).

РАҚОБАТ [а. “рақобат” – кузатиш, назорат] Мустақил товар иш-тикарувчи (корхона)лар ўртасида товарларни қулай шароитда олиб чиқариш ва яхши фойда келтирадиган нархда сотиш, умуман, бундай усулни ўз мавқеини мустаҳкамлаш учун кураш.

РАҚОБАТБАРДОШ [рақобат + бардош] *икт.* Рақобатлаша оладиган рақобатга чидайдиган. *Рақобатбардош кадрлар.*

РАҒБАТЛАНТИРИШ Такдирлаш орқали бирор иш, фаолиятга кўтариш, рағбатини ошириш.

РАҲБАР [ф. “раҳбар” – йўлбошчи, йўл бошловчи (курсатувчи), раҳбарлик] Бирор давлат, ташкилот, гуруҳ, жамоа ва ш.к. га йўл курсатиб, раҳбарлик қилиб боровчи, раҳбарлик қилувчи; йўлбошчи, раҳнамо. *Раҳбар кўлими.*

1. Таълим-тарбия берувчи, йўл-йўриқ курсатувчи; устоз. *Муסיқа раҳбари. Илмий раҳбар.*

РАҲБАРИЯТ [ф. + а. “раҳбарият”] Раҳбарлик қилувчи гуруҳ, доира.

РАҲЛИ ИШ ҲАҚИ Моддий неъмат ва маиший хизматларда ифода-ланган, иш ҳақига сотиб олиш мумкин бўлган товарлар ва хизматлар ҳақи, истеъмолчилар ўзларининг ҳақиқий иш ҳақларига амалда бўлмаган миқдорда истеъмол неъматлари сотиб олишлари ва хизматлар-дан фойдаланишлари мумкинлигини курсатади.

РЕВИЗИЯ [лот. revisio – қайта куриш] Муайян корхона, ташкилот, ташкилотнинг мансабдор шахсининг маълум бир даврдаги иш-фаолиятига таъсир кўрсатувчи ҳисоботларни текшириш, тафтиш қилиш; тафтиш. *Ревизия далолати. Ревизия қилмоқ.*

РЕВИЗОР [“ревизия” сузидан] *эск.* Муайян бир муассаса ёки мансабдор шахс фаолиятини текшириш (тафтиш қилиш)га ваколати бўлган шахс. *Тафтишчи.*

РЕГИСТР [нем. Register < лот. registrum – рўйхат] Муайян ҳуқуқий объектларга бўлган рўйхат, ҳисобга олиш ҳужжати; кайднома. *Регистр қилиш.*

РЕГИСТРАТОР [нем. Registrator < лот. registrum – қайд этилиб ёзиб қўйилган] 1 Регистрация ишларини олиб борувчи, рўйхатга олишчи киши.

2 Идораларда хат-хужжатлар, қоғозлар солиб қўйиладиган қармақ папка; жилд.

РЕГИСТРАТУРА [нем. Registratur < лот. registrum – қайд этилиб ёзиб қўйилган] Муассаса, идора, поликлиника ва ш. к. нинг рўйхатли ўтказиш, қайд этиш бўлими.

РЕГИСТРАЦИЯ [ингл. registration < лот. registrum – қайд этилиб ёзиб қўйилган] Рўйхат қилиш, рўйхатга олиш, қайд этиш; рўйхатли ўтказиш. *Регистрация дафтари. Регистрациядан ўтмоқ.*

РЕГЛАМЕНТ [фр. reglement < лот. regula – тартиб, қоида] Ўйғилиш, мажлис, кенгаш ва ш.к. ни олиб бориш, ўтказиш тартиби. *Мажлис регламенти. Регламент белгиламоқ.*

2 Бирор давлат органи, муассаса, ташкилот ва ш.к. нинг фаолият тартибини белгиловчи низом ва қоидалар мажмуи.

РЕЖА [ф. “режа” – кир ёйиладиган ип, арқон; саф, қатор] Бирор ишни тартиби билан ва ўз вақтида бажариш учун олдиндан белгиланган аниқ ёки тахминий мўлжал.

РЕЖАЛАШ, РЕЖАЛАШТИРИШ Миллий иқтисодиётнинг турли даражаларида ижтимоий-иқтисодий жараёнларни тартибга солиш ва бошқариш шакллари мажмуи.

РЕЗОЛЮЦИЯ [лот. resolutio – қарор] 1 Ўйғилиш, мажлис, конференция ва ш.к. да бирор масала муҳокамасидан кейин қабул қилинган қарор. *Мажлис резолюцияси.*

2 Раҳбар ходимнинг расмий хужжатдаги фармойиши, якуний ҳукми. *Аризага резолюция қўймоқ.*

РЕЗЮМЕ [фр. resume < resumer – қисқача баён қилмоқ] Ўйғилиш айтилган ёки ўқилган матн мазмунининг қисқача баёни. *Автореферат резюмеси. Мақола резюмеси.*

РЕЙТИНГ [ингл. rating – баҳо, даража] 1 Ўқувчилар ва талабаларнинг билимини назорат қилиш ва баҳолаш усули ва тизими.

РЕСОНС [лат. resonant – эҳсос, маданият ва бошқа соҳалардаги таниқли арбобларнинг таъсирчилик фикрини ўрганиш йўли билан аниқланадиган машхурлик кўрсаткичи].

РЕКВИЗИТЛАР [лат. requisitum – керакли, зарур] ҳуқ. Муайян шарт ва шартларнинг юридик жиҳатдан кучга эга эканлигини курсатувчи, шунинг билан белгиланган зарурий маълумотлар; ҳужжатнинг зарурий қисмлари.

РЕКЛАМА [фр. reclame < лат. reclamare – қаттиқ кичқирмоқ] 1 *иқт.* Маълум товар ёки курсатиладиган хизмат турлари ҳақида харидорларга хабардор қилиш, уларга нисбатан талаб, эҳтиёжни юзага келтириш ва қайта келтириш мақсадида ана шу товар ва хизматлар тўғрисида берилган маълумот. *Савдо рекламаси.*

2 *Иқт.* Маълум шахс, ташкилот, нарсани оммалаштириш мақсадида уларга маълум маълумотлар тарқатиш. *Газетанинг реклама ва эълонлар тарқатиши.*

РЕПЕТИТОР [лат. repetitor – орқага қайтаришни талаб қилувчи; қайтариловчи] 1 Таълимда ўқувчининг маълум бир фан ёки курсни яхши кўриштириши учун пулли қўшимча машғулотлар ўтказувчи шахс (ўқитувчи).

2 Олий ўқув юртига кирадиган ўқувчига мактаб дастурини қайтаришига ёрдам берувчи шахс; уй ўқитувчиси.

РЕПОРТАЖ [фр. reportage < ингл. report – хабар бермоқ, хабардор қилиш] 1 *Иқт.* Ҳокса содир булган жойнинг ўзидан матбуот, радио, телевидение орқали зудлик билан хабар етказиш; шундай хабарнинг ўзи. *Шо-шолик репортаж.*

РЕСПОНДЕНТ [ингл. respond – жавоб бермоқ] Ижтимоий сўровда қатнашувчи шахс; анкета саволларига жавоб берувчи киши.

РЕСПУБЛИКА [лат. res publica – умумхалқ, жамоатчилик иши] 1 *Иқт.* – иш + publica – ижтимоий, умумхалқ] Олий давлат ҳокимияти ва ҳуқуқ муддатга сайланадиган ҳокимият органи (президент ёки парламент) билан таъин қилинган бошқарув шакли; шундай бошқарув шаклига эга бўлган давлат.

РЕФЕРАТ [лот. *referre* – билдирмоқ, хабар қилмоқ] 1 Муайян маънодаги ҳужжатга зуга бағишланган, тегишли бадий, илмий ва бошқа манбалар шарҳи ва қисқача қамраб олувчи маъруза.

2 Бирор илмий асар, китоб, мақола мазмунининг қисқача ёзма шухбати.

РЕФЕРЕНДУМ [лот. *referendum* – хабар берилиши, маълумот қилиниши зарур бўлган нарса] Давлат аҳамиятига эга бўлган муаммолар масалалар бўйича ўтказиладиган ва баъзан қонунлар қабул қилиш учун асос бўлиб хизмат қиладиган умумхалқ сўрови, овоз бериш йўли билан умумхалқ фикрини аниқлаш. *Умумхалқ референдуми.*

РЕФЕРЕНТ [лот. *referens, referentis* – хабар берувчи, маълумот берувчи] Раҳбар ходим топшириқларини бажарувчи, унга маълумот манбаълари бўйича маслаҳат берувчи, тегишли маълумотлар асосида маълумотлар залар тайёрловчи лавозимли шахс.

РОЗИЛИК БЕЛГИСИ Хужжатни тайёрлаган шахснинг ошқоқ хужжатга масъуллигини тасдиқловчи имзосини, шунингдек, мансуб раҳбар шахснинг муайян хужжатдаги фикрга (илтимос ёки талабга) розилигини англатадиган хужжат реквизити.

РУХСАТ Бирор ишни бажариш, қилиш, амалга ошириш учун ишга тааллуқли ёки жавобгар киши, орган, ташкилот ва ш. к. томонидан берилган ижозат, розилик жавоби.

РУХСАТНОМА [рухсат + нома] 1 Ёзма равишда берилган ижозат рухсат.

2 *айн. лицензия.*

РУЙҲАТ [ф. + а. “руйи + ҳат” – хат, ёзув бўйича] Нарсаларни, қарорларни маълум тартиб билан ҳисобга олиб, ёзиб чиқиш; шу жараяннинг натижаси бўлган ҳужжат.

С

САВДО [ф. “савдо” – олди-сотди, савдо-сотик; олди-сотди битими] Товарни сотиш, айирбошлаш билан боғлиқ бўлган икки томонлама муносибатга доир муомала; олди-сотди, савдо-сотик. *Савдо ходими. Садо до корхонаси. Ташиқи савдо.*

- САВОДЛИЛИК** 1 Аҳоли маданий савияси курсаткичларидан бири: кўп матиларни ўқий олиш ёки уларни ўқиш ва ёза олиш қуникмасига эришганлик.
- 2 Муайян соҳа бўйича етарли билимга эгалик.
- САВОДСИЗЛИК** Саводга эга эмаслик, саводи йўқлик.
- САЁЁР МАЖЛИС** Доимий жойидан бошқа ерга бориб ўқидиган, уюштириладиган мажлис. *Суднинг сайёр мажлиси.*
- САЁЁР ИЛМИЙ СЕССИЯ** Доимий жойидан бошқа ерга бориб ўқидиган илмий сессия.
- САЙЛАШ** Яширин ёки ошқора усулда овоз бериш йўли билан давлат ва унинг ўзи бошқариш органлари аъзолигига утказиш, тайинлаш. *Сайлашликка сайлаш.*
- САЙЛОВ** Овоз бериш орқали давлат органлари, маҳаллий ўзини бошқариш органлари ва бошқа тузилмаларни ташкил этиш воситаси. *Сайлов комиссияси. Сайлов участкаси.*
- САЙЛОВ ТИЗИМИ** Сайлов утказиш тартиблари ҳамда уларни таъинлаш ҳуқуқий нормалар мажмуи.
- САЙЛОВ ҲУҚУҚИ** Давлат бошлиғи, вакиллик органлари ва маҳаллий сайлаш тартибини белгилаб берувчи ҳуқуқий нормалар мажмуи.
- САЙЛОВЧИ** Сайловда қатнашувчи (овоз берувчи) киши, сайлов комиссиянинг, тадбир-маросимнинг иштирокчиси. *Сайловчилар билан муносабатлар.*
- САМАРА** [а. “самара” – мева, ҳосил] Натижа, ҳосила, фойда.
- САМАРАДОРЛИК** Самарали, фойдали бўлишлик; фойдалилик. *Самарадорлик. Самарадорлик.*
- САММИТ** [ингл. summit – тепа, юқори, чуққи; юксак даража (да), шартнома] Икки ёки бир неча давлат бошлиқларининг муҳим халқаро муносабатлар бўйича учрашуви; олий даражадаги кенгаш.

САНА [а. “сана” – йил] Бирор воқеа содир булган йил, ой, кун шу ҳақдаги маълумот (ёзув). *Санасини аниқламоқ.*

САНИТАРИЯ НАЗОРАТИ Умуман, аҳолини, атроф-муҳити соғломлаштиришга, тозалikka, гигиеник талаб ва меъёрларга риоя қилишни текшириш.

САНКЦИЯ [лот. *sanctio* – қатъий, ўта жиддий қарор] ҳуқ. 1 Хужжат қарор ва ш. к. нинг олий орган томонидан тасдиқланиши, шунинг тасдиқ натижасида ҳужжат, қарорнинг қонуний кучга эга бўлиши.

2 Халқаро ҳуқуқда: халқаро мажбуриятларга ёки халқаро ҳуқуқ меъёрларига риоя қилмаган, уларни бузган давлатларга нисбатан қўлланадиган (иқтисодий, молиявий ёки ҳарбий) таъсир чораси.

3 Жиноят содир этишда гумон қилинган шахсга нисбатан мажбурий чора (қамок, тинтув ва ш.к.) қўриш учун прокурор томонидан қўриладиган руҳсат.

САНОАТ [а. “саноат” – санъат, маҳорат; касб-хунар; ишлабчиқариш, индустрия] Халқ ҳужалигининг хомашёни қайта ишлаш, ерости (кўликларини казиб олиш, ишлаб чиқариш воситаларини ва кенг истеъмол молларини яратиш ва ш.к. ни қамраб олувчи тармоғи; индустрия) *Оғир саноат. Енгил саноат. Саноат маҳсулот.*

САНОҚ КОМИССИЯСИ Турли даражадаги сайловларда у ёки б. шахсга берилган асосан яширин овозларни ҳисоблаш учун белгиланган ҳақамлар гуруҳи.

САНСАЛОРЛИК Бирор иш, юмушни бажаришдан ўзини тортиқлик; бир-бирига солиб, муаммони уз вақтида ҳал қилмаслик; пайси солиб чузишлик.

САРКОР [ф. “саркор” – ишбоши; бошқарувчи; назоратчи] 1 Маълум иш ёки соҳани бошқарган лавозимли киши; йўлбошчи.

2 Умуман, раҳбар, ишбоши, бошлик.

САРКОТИБ [ф. + а. “саркотиб” – бош, асосий котиб, мирза] 1 Котиблар бошлиғи; бош котиб.

2 Умуман, котиб.

САРЛАВҲА [*ф.* + *а.* “сарлавҳа” – китобда лавҳа безак; титул бошлиги раф] Китоб, асар, мақола ва ш. к. нинг ёки уларнинг айрим айримининг номини ифодаловчи суз ёки жумла.

САРМОЯ [*ф.* “сармоя” – капитал, пул; бойлик; асос, манба, сабаб] Пул, маблағ, пул.

САРМОЯДОР [*ф.* “сармоядор” – сармоя эгаси] Катта сармоя (маблағ)

САРМУНШИЙ [*ф.* + *а.* “сармунший” – муншийлар бошлиғи; деҳқон бошлиғи] *тар.* Амир, хон саройида бош мунший, бош котиб.

САРҒ [*а.* “сарғ” – пулни майдалаш; ишдан озод қилиш; харж, харажат, чиқим] Бирор мақсад учун харж бўлган пул, маблағ; чиқим, харажат.

САҒФОРАТ [*а.* “сафорат” – воситачилик; элчилик, элчихона] *эск. кт.* Давлатнинг чет элдаги ваколатхонаси, дипломатик вакиллик.

САҒФОРАТХОНА [сафорат + хона] *эск. кт.* Муайян давлатнинг чет элдаги ваколатхонаси биноси.

САҒТОР [*лот.* sector – қирқувчи, қирқиб ажратувчи] 1 Баъзи идора ва муассисаларнинг муайян фаолиятга ихтисослашган бўлими. *Кадрлар сағтори. Луғатишунослик сағтори.*

2 Халқ хужалигининг муайян иқтисодий ва ижтимоий белгилар билан ажралиб турадиган қисми, соҳаси. *Давлат сағтори. Хусусий сағтор.*

САҒЕКТОР [*лот.* selector – саралагич, танлаб олувчи] *тех.* 1 Бир нисбатан маскан (нуқта)ларнинг марказ билан тезкор телефон алоқасини таъминлаш мақсадида бошқа аппаратлар тармоғига уланган электромагнит курилма, аппарат.

2 Турли ҳудудларда бўлиб, ўзаро онлайн алоқада ўтказиладиган алоқани тури.

САҒМЕСТР [*фр.* semestre < *лот.* semestris – олти ойлик; ярим йиллик = *се* – олти + *мensis* – ой] Олий ва ўрта махсус ўқув юртларида ўқув йилининг ярми. *Биринчи семестр. Семестр имтиҳонлари.*

СЕМИНАР [*фр. seminaire* < *лот. seminarium* – кўчатхона; *макт. semen* – уруғ] 1 Олий ёки ўрта махсус ўқув юртларида талабаларнинг ўқув режасида белгиланган мавзуларни қанчалик ўзлаштирганликларини аниқлаш, уларнинг мустақиллигини ошириш мақсадида ўқитувчи раҳбарлигида ўтказиладиган машғулот.

2 Бирор илмий муассасада, ташкилотда ходимлар малакасини ошириш, илмий ютуқлар ва тажрибани ўрганиш, айирбошлаш ва тарқатиш учун ўтказиладиган йиғилиш. *Врачлар семинари.*

СЕРВИС [*ингл. service* – хизмат] Кундалик турмушнинг хилма-хил соҳаларида – магазин, меҳмонхона, саргарошхона, ёнилғи қуйиш пункти, хобчалари ва ш.к. да аҳолига сифатли хизмат кўрсатиш ва шундай хизматнинг ўзи.

СЕРТИФИКАТ [*фр. certificat* < *лот. sertum* – аниқ, тўғри, *рос. facere* – қилмоқ] 1 Давлат органларининг молиявий қарз (заём) мажбурияти; шунингдек, курсатувчига бериладиган давлат заёмлари облигациялари ва қимматдор банк қоғозлари.

2 Омонатчининг, белгиланган муддат ўтгач, банкка қўйилган омонат суммасини ҳамда унинг фоизларини олиш ҳуқуқи ҳақидаги ёзилган ҳужжат.

3 Ташқи савдо амалиётида: тегишли ваколатли органлар томонидан бериладиган ва товарнинг сифати, оғирлиги, ишлаб чиқарилган жойи ва б. хусусиятларини тасдиқлайдиган ҳужжат. *Маҳсулот сертификати.*

4 Бирор нарса, воқеа ҳақидаги расмий ёзма гувоҳнома; диплом

СЕССИЯ [*лот. sessio* – мажлис, йиғилиш] 1 Иш, машғулоти даврий равишда амалга ошириладиган ваколатли органларнинг, суд оқибат жамиятларнинг иш, йиғилиш ўтказадиган даври. *Қонунчилик палатасининг навбатдаги сессияси. Суднинг сайёр сессияси.*

2 Биржалар фаолиятининг ташкилий шакли: кун давомида саниқ қилиш учун белгиланган қатъий вақт.

3 Олий ва ўрта махсус ўқув юртларида: белгиланган вақтларда ўқув режасида кўзда тутилган имтиҳонларни топшириш даври. *Қишки сессия.*

СИГНАЛИЗАЦИЯ [*фр. signalisation* – белгиларни масофага ўтказиш < *signum* – белги] Сигналлар системаси ва сигнал берувчи асбоблар, қурилмалар мажмуи.

СИЁСАТ [а. “сиёсат” – бошқариш; раҳбарлик қилиш, бошлаб бориш] Давлат ҳокимияти шакллари аналга ошириш ва бошқариш; ҳокимиятнинг мамлакатни бошқарувда ва халқаро муносабатларда тутилган йули; давлатни бошқариш санъати. *Ички сиёсат. Ташқи сиёсат.*

СИЁСАТБОЗЛИК Куруқ сиёсат билан иш тутиш, сиёсат суқиш, сиёсатбозлик. *Сиёсатбозлик қилиш.*

СИЁСАТЧИ Сиёсат билан шуғулланувчи, сиёсатдон, сиёсат арбоби.

СИЁСИЙ ТУЗУМ Жамиятда сиёсий ҳокимиятни аналга оширувчи тартибий муассасалар мажмуи.

СИЁСИЙ ҲУҚУҚ Фуқароларнинг асосий конституциявий ҳуқуқ-қўрағон.

СИМПОЗИУМ [лот. symposium < юн. symposion – мусиқа, шеър билан утадиган йиғин, зиёфат] Бирор илмий масала буиича ташкил қилинган халқаро илмий кенгаш; илмий анжуман. *Геологларнинг симпозиуми.*

СИНИШГА УЧРАШ (банкрот бўлиш) қ. банкротлик.

СИНОВ 1 Сифатини, чидамли-чидамсизлигини аниқлаш учун қилинадиган текшириш. *Синовдан утказмоқ. Синов муддати.*

СИНОВ 2 Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талаба ва ўқувчиларининг таълим абитуриентларнинг ўқув режасидаги фанлардан олган билими ва кўникмаларини аниқлаш ва баҳолаш усули. *Институтда синовлар қилинди.*

СИНОВ ДАФТАРЧАСИ Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талаба ва ўқувчиларининг муайян таълим муассасасида ўқишини тасдиқловчи, баҳолаш баҳолари қайд этилувчи академик ҳужжат.

СИРТҚИ ҲАМ ТАЪЛИМ Ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда иш юртига қатнамай олий ва ўрта махсус таълим олиш шакли; таълим, сирдан ўқиш.

СИСТЕМА [юн. *systema* – яхлит; қисмлардан таркиб топган] 1) Ҳаракат, турли жараён ва ш. к. ларда қисмларнинг ўзаро жойлашishi боғлиқлигидаги тартибот, тизим.

2) Қонуний тартибда жойлашган ва ўзаро узвий боғлиқ қисмлардан, элементлардан таркиб топган бутунлик. *Терминология* тема. *Қон томирлар системаси*.

3) Вазифаларига кура бир хил ёки ташкилий жиҳатдан бир бўлиб бирлашган ташкилотлар ёки муассасалар мажмуи. *Фанлар олимпиадаси системаси*. *Халқ маорифи системаси*.

СИФАТ БЕЛГИСИ Молнинг, маҳсулотнинг ёки ишнинг яроқлилик даражаси, кўйилган талабларга қанчалик жавоб бера олишини белгиловчи хусусияти.

СИФАТЛИ Сифат жиҳатидан талабга тула жавоб берадиган, сифати яхши. *Сифатли мол*. *Сифатли иш*.

СИФАТСИЗ Сифат жиҳатидан талабга тула жавоб бера олмаган, сифати ёмон, паст. *Сифатсиз маҳсулот*. *Сифатсиз иш*.

СКОТЧ [ингл. *scotch (tape)*] Идора, девонхоналарда ишлатиладиган юпка, энсиз ёпишқоқ лента, тасма.

СКРЕПКА [р. *скрепить* – “бириктирмоқ, маҳкамламоқ, қилиб қўймоқ” феълидан ясалган от] Қоғозларни, хужжатларни бир-бирига тиркаш, варақларни устма-уст қилиб бириктириб маҳкамлаш учун ишлатиладиган сим қисқич.

СОДДА ХУЖЖАТЛАР Муайян бир масаланигина ўз ичига олган ҳужжатлар. *Қиёс. мураккаб хужжатлар*.

СОЛИҚ Давлат томонидан амалдаги қонунлар асосида юридик жисмоний шахсларнинг даромади ёки мол-мулкидан ундириладиган ва бюджетга ўтказиладиган мажбурий тулов. *Даромад солиғи*. *Солиқ йиғмоқ*. *Солиқ туламоқ*.

СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИ Давлат томонидан солиқ тўловчилар берилган енгилликлар; солиқлар миқдорини камайтириш, солиқ тўлов шартини енгиллаштириш ёки солиқ тўлашдан тўла озод қилиниши деб аталган иборат.

СОЛИҚ СТАВКАСИ Пул суммаси ҳисобида солиқ объектнинг бирлигига нисбатан ундириладиган солиқ миқдори.

СОЛИҚ ТУЛОВЧИ Амалдаги қонунлар асосида даромади ёки даражасидан давлат ҳисобига мажбурий тўлов ундириладиган юридик ёки жисмоний шахс.

СОЛИҚ ТУЛОВЧИНИНГ ИДЕНТИФИКАЦИЯ РАҚАМИ (СОНР ёки ИНН) Юридик ёки жисмоний шахсга унинг мол-мулки ва бошқа маълумотлар рўйхатдан ўтказилиб, давлат статистика органи томонидан рўйхатдан ўтказувчи органлар томонидан берилган статистик рақам.

СОЛИҚЧИ Солиқ олувчи, йиғувчи, тўловчи.

СОЛНОМА [ф. “солнома” – йилнома; тақвим] 1 айн. йилнома. *Тарих солнома.*
2 айн. календарь, тақвим.

СОТИШ Пулга айирбош қилиш, белгили келишилган пул эвазига қилиш. *Қиммат сотиш. Ўз нархига сотиш.*

СОХТАЛАШТИРИШ Ҳақиқатдан йироқлаштириш, ҳақиқатни ёқиб кўрсатиш. *Тарихни сохталаштириш.*

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ Аҳоли соғлиғини муҳофаза қилишга қaratилган ижтимоий, иқтисодий ва тиббий тадбирлар тизими.

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ МУАССАСАЛАРИ Фаолияти аҳоли соғлиғини сақлашга йуналтирилган муассасалар.

ССУДА [р. ссудить – қарзга бермоқ (бериб турмоқ)] Моддий бойликнинг пул шаклида ҳисобига фоиз тўлаш ва қайтариб бериш шарти билан берилган муддатга қарзга бериладиган пул ёки моддий бойлик; узоқ муддатли қарз.

СТАВКА [р. ставить – “баҳоламоқ, санамоқ, бирор киши ёки кимсани белгиланган тарзда муомалада бўлмоқ” феълидан ясалган от] 1 Солиқ ставкаси ва бошқа турли хил тўловлар миқдори, меъёри. *Ойлик ставка.*
2 ставкаси.

3 ставка. Бир ойлик иш соати ёки куни. *Ярим ставка ишламоқ.*

СТАЖ [*фр. stage*] 1 Бирор соҳадаги иш-фаолиятнинг давомийлиги умумий муддати, вақти. *Меҳнат стажи.*

2 Янги ишга кирган кишининг бирор ишда, соҳада амалий тажриба орттириши, раҳбарият томонидан унинг қобилиятига баҳо берилиши учун белгиланган вақт.

СТАЖЁР [*фр. stagiaire*] Кейинчалик муайян лавозимда ишлагани учун синов муддатини ўтаётган ва таълим олаётган киши.

СТАЖИРОВКА [“стажёр” сўзидан] Тажриба орттириш учун белгиланган синов муддати ва шу муддат давомидаги амалий иш тажрибаси; стажёр бўлиб ишлаш, синов муддатини уташ.

СТАНДАРТ [*ингл. standard* – меъёр, намуна, ўлчам] 1 Ўзига ўхшаш бошқа объектларни таққослаш учун асос қилиб олинган намуна, андоза, эталон.

2 Стандартлаштирилаётган объектга нисбатан қўлланадиган меъёрлар, қоидалар, талаблар мажмуини белгиловчи расмий меъёрий-техник хужжат. *Давлат стандартлари.*

СТАНДАРТЛАШ Фан, техника ва амалий тажрибаларнинг умумлаштирилган ютуқларига таянган ҳолда стандартлар белгилаш ва уларни тармоқларда қўллаш жараёни.

СТАНЦИЯ [*лот. statio* – тўхташ жойи; бекаг] 1 Темир йул پوستлари ёки курукликдаги бошқа транспорт воситалари тўхтайдиган жойга шу жойга тегишли иншоот ва хизматлар мажмуи. *Темир йул станцияси. Метро станцияси.*

2 Махсус вазифа бажарувчи айрим муассасалар, корхоналар ёки муамий-текшириш иши олиб боровчи муассасалар номи. *Телефон станцияси. Метеорология станцияси.*

СТАТИСТИКА [*нем. Statistik* < *итал. stato* – давлат < *лот. status* бойлик, мол-мулк] 1 Турли хил ялпи миқдорий маълумотларни туплаш ва таҳлил қилиш методларини ишлаб чиқадиган, шу йул билан ижтимоий ҳаётнинг умумий қонунларини урганадиган ижтимоий фан тармоғи.

2 Жамият ҳаётидаги ҳодисалар ва жараёнларга доир ахборотларни йиғиш, қайта ишлаш, таҳлил ва эълон қилиш билан боғлиқ амалий фаолият соҳаси.

1 Ижтимоий ҳаётнинг бирор соҳасини тавсифловчи якуний сўзликлар йиғиндиси.

СТЕНОГРАММА [юн. stenos – тор, сиқик, киска + gramma – ёзув, белгиси] Оғзаки нутқни қоғозга сўзма-сўз ёзиб олиш; стенограф усули билан ёзиб олинган матн. *Маъруза стенограммаси.*

СТЕНОГРАФИЯ [юн. stenos – тор, сиқик, киска + grapho – ёзаман] Оғзаки нутқни турли шартли белгилар ва қисқартмалар билан тез ёзиб олиш усули ва шундай ёзувнинг ўзи. *Стенография курси. Маърузалар-стенография усулида ёзиб бормоқ.*

СТИПЕНДИЯ [лот. stipendium – тўлов] Олий ва ўрта махсус ўқув муассасаларининг кундузги бўлимлари талаба ва ўқувчиларига, аспирант ва магистрантларга, махсус курсларнинг тингловчиларига ҳар ойда бериб туриладиган нафақа, пул.

СУБСИДИЯ [лот. subsidium – ёрдам, нафақа, қўллаб-қувватлаш] Давлат бюджетли, маҳаллий бюджетлар маблағлари ёки махсус фондлардан жисмоний ва юридик шахсларга, маҳаллий органларга, бошқа ташкилотларга бериладиган пул маблағи ёки натура шаклидаги ёрдам.

СУД [қад. р. судъ – иш; ҳукм] 1 Муайян фуқаровий (айрим шахслар муассасаси ва ташкилотлар ўртасидаги, шахслар билан муассаса ва ташкилотлар ўртасидаги) низоларни ҳал қилувчи ҳамда жиноий ишларни кўриб чиқувчи – одил судловни амалга оширувчи давлат органи. *Суд суди. Суд ҳукми. Суд тизими.*

2 Шундай орган жойлашган бино, хона, жой.

3 Шундай орган ходимлари ёки судьялар ҳайъати. *Суд мажлиси.*

4 Фуқаровий ёки жиноий ишнинг шундай органда кўрилиши. *Суд ҳукми чиқмоқ.*

СУДЛАНГАНЛИК ҳуқ. Шахснинг содир этган жинояти учун ҳукм қилинганidan келиб чиқадиган ҳуқуқий ҳолат: суд ҳукми билан жиноятчиликка тортилганлик.

СУДЛАНУВЧИ ҳуқ. Судга берилган айбланувчи; судда иши кўрилган шахс.

СУДХҲҮР [ф. “судхур” – фойдахур, фойда олувчи] Пул қарз бериш фойзиди, фойдаси ҳисобига бойлик орттирувчи шахс.

СУДХҲҮРЛИК Оғир шартлар билан қарз бериб, фойда олинадиган фаолият. *Судхурлик қилмоқ.*

СУДЬЯ [“суд” сўзидан] 1 Суд органларида судга тушган ишларни қўрувчи ва шу ишлар бўйича ҳукм чиқарувчи лавозимли шахс.

2 Спорт уйинларида, мусобақаларида: уйин қоидаларига риоя қилинишини кузатиб боровчи ва юзага келган низоларни ҳал қилувчи шахс; ҳакам, арбитр.

СУҒУРТА Табиий офатлар, турли бахтсиз ҳодисалар рўй бериши натижасида кўрилган зарарни қоплаш учун мақсадли пул жамғармаларини ташкил этиш ва ундан фойдаланиш билан боғлиқ иқтисодий муносабатлар тизими. *Суғурта компанияси. Суғурта қопламаси.*

СУҒУРТА ПОЛИСИ Суғурта шартномаси юридик кучга кирган ва уни тасдиқлайдиган ҳужжат.

СУҒУРТА ШАРТНОМАСИ Суғурта тузиш бўйича мажбурликларни расмийлаштириш орқали вужудга келадиган, фуқаро ёки юридика шахс (суғурта қилдирувчи) билан суғурта ташкилоти (суғурталовчи) ўртасида тузиладиган ёзма ҳужжат.

СУЗБОШИ Кириш, дебеча, муқаддима.

СУЗМА-СУЗ ТАРЖИМА Гапнинг бутун маъносига қараб балки ундаги сўзларнинг луғавий маъноларига қараб қилинган таржима; луғавий таржима.

СҮРОВ 1 Бирор маълумот ёки тушунтириш берилиши ҳақида расмий талаб; талабнома.

2 Социологик тадқиқотларда қўлланадиган дастлабки ахборот йиғиш усули.

СҮРОВ ХАТИ Маълумотлар, ҳужжатлар ёки бошқа зарур нарсалар сўраладиган ва жавоб талаб қиладиган ҳужжат тури.

ТАҶВОҶНОМА 1 Ишга қабул қилишда тулдириладиган расмий

Тулдираётган одам ҳақида бирон-бир маълумот олиш ёки муайян тур буйича тузилган саволларга жавоб олиш учун бериладиган шакл вариқаси, анкета.

ТАҶРОҚ *таж* Шахсдан кўрсатув ва тушунтирув олиш воситаси. *Таҷромоқ. Суроқ қилмоқ.*

Т

ТАБАҚА [*а.* “табақа” – қатлам, қават; даража] Халқ ичидаги муайян синимой қатлам, гуруҳ, тоифа. *Савдогарлар табақаси.*

ТАБАҚАЛАШТИРИШ Маълум белгиларга қараб фарқлаш, дифференциция қилиш.

ТАБАҚАЛАШТИРИЛГАН ТАРИФ Ишчи ва ходимларнинг ҳисоботи, малакасини ҳисобга олган ҳолда фарқли туланидиган тулов шарҳлари тизими.

ТАБАҚАЛАШТИРИЛГАН ТАЪЛИМ Умумий ўрта таълим мактаблари юқори синф ўқувчиларининг қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда алоҳида ўқув режаси ва дастурлар асосида олиб бориладиган таълим тури.

ТАБАҚАЧЧИЛИК Жамият табакаларининг узига хос белгилари, тартиби қоидалари ва уларга асосланган ижтимоий муносабатлар.

ТАБЕЛЧИ Корхона ва муассасаларда ишга келиш-кетишни ҳисобга олиш борувчи, табель юритувчи ходим.

ТАБЕЛЬ [*нем.* Tabelle – жадвал < *лот.* tabella – кичкина юпка] 1 Ишчи ва хизматчиларнинг ишга келиш ва кетиш вақти қайд қилинадиган махсус дафтар ёки тахта.

2 Мактаб ўқувчиларининг дарсдан улгуришлари (баҳолари) қайд қилиб бориладиган варақ.

ТАБРИК [*а.* “табрик” – бахт, омад, эзгулик тилаш; кутлаш] Бирор кимга (кутлуғ) кун, сана ёки эришилган ютуқ, яхшилик муносабати билан тулдириладиган кутлов сўзлари; муборакбод.

ТАБРИКЛАМОҚ Табрик айтмоқ; муборакбод қилмоқ, қут сузларини айтмоқ.

ТАБРИКНОМА [а. “табрик” – бахт, омад, эзгулик тилаш; қут + нома] Табрик сузлари ёзилган мактуб, табрик хати. *Табрикнома йўлламоқ. Табрикномани ўқиб бермоқ.*

ТАВСИФИЙ ТАВСИЯНОМА Бирор кишига оид маълумотларнинг сифатлари қайд этилиб, бирор иш, лавозим, ўқиш ва ш.к.га лойиқ кўриб тақдим этиш мазмунидаги расмий ҳужжат.

ТАВСИФНОМА [а. “тавсиф” – муфассал таъриф, баҳо, сифатлар мақташ + нома] Маълум бир шахснинг меҳнат ва ижтимоий фаолияти ўзига хос хислат ва фазилатларини акс эттирувчи расмий ҳужжат.

ТАВСИЯНОМА [а. “тавсия” – тавсия, маслаҳат бериш, таништурувчи + нома] Бирор шахсни маълум лавозимга ёки турли ташкилотларга аъзо бўлиш учун тавсия этиш мақсадида тузиладиган расмий ҳужжат.

ТАВСИЯ ҚИЛМОҚ Маъкул (лойиқ) билиб тақдим қилмоқ; маслаҳат, кўрсатма бермоқ.

ТАДБИР [а. “тадбир” – бошқариш, идора қилиш; тежамкорлик чора, илож, йул-йуриқ; ҳаракат тарзи] 1 Амалга ошириш, рўй қўйиб чиқариш учун йул-йуриқ ва чора. *Ҳосилдорликни ошириш тадбирлари.* 2 Маълум мақсадда ташкилий равишда амалга ошириладиган (таъбир жирилади) иш, ишлар.

ТАДБИРКОРЛИК Капитал сарфлаб товар ва хизматлар ярини билан фойда топишга қаратилган иқтисодий фаолият, бизнеснинг бир тури.

ТАЖРИБА [а. “тажриба” – синов, эксперимент; малака, маҳорат бирор хислатни, иш-ҳаракатни синаб кўриш] 1 Муайян мақсадда амалга ошириладиган, билиш, аниқлаш, синаш ва ш.к.га қаратилган иш фаолият. *Тажриба ўтказмоқ. Тажриба натижалари. Тажрибада қўлдан келтириш. Таъбир жирилади.* 2 Таъбир жирилади.

2 Амалий ишда, ҳаётда ўзлаштирилган, орттирилган билим малакалар, уқувлар мажмуи. *Ҳаётий тажриба. Педагогик тажриба. Илгорларнинг тажрибасини ўрганмоқ.*

ТАНЕР МАҲСУЛОТ Ишлатиш, истеъмол ва ш.к. учун ҳозирлаб олинган маҳсулот.

ТАЙИНЛАШ Мансабга, вазифа ёки ишга қўйиш, белгилаш. *Ишга тайинлаш.*

ТАКЛИФ [а. “таклиф” – буйруқ, топшириқ, вазифа; қийнаш; бурч, суроят] Муҳокама қилиш, амалга ошириш ёки қабул қилиш учун берилган фикр, масала, маслаҳат ва ш. к. *Таклиф киритмоқ.*

ТАКЛИФНОМА [таклиф + нома] Бирор-бир тантанали тадбирга оид (мас, тўй, ва ш.к.) таклиф этиб ёзилган хат, хабар; таклиф қоғози. *Таклифнома қатнашчиларига таклифнома юбормоқ.*

ТАЛАБ [а. “талаб” – излаш, қидириш; сураш, исташ; хоҳиш] 1 Баъзан шарт, бўлиши шарт ва тақозо этиладиган нарса (нарсалар). *Олий мартабанига кириши талаблари. Низом талаби.*

2 Қарши Ҳаридор, истеъмолчининг бозорда муайян товарларни, наъзаларни сотиб олиш истаги.

ТАЛАБНОМА [талаб + нома] Бирор нарсани талаб қилиб ёзилган хат ёки жўрт. *Талабнома ёзмоқ. Талабнома билан мол олмоқ.*

ТАЛОҚ [а. “талоқ” – ажралиш, хотин билан ажралиш, қўйиш] 1 Ҳақни бузиш, бекор қилиш ҳақидаги эр томонидан айтиладиган суз; 2 Ҳақнинг айтилиши хотинни барча хотинлик мажбуриятидан тула озод қилиши.

ТАМГА 1 Нарса, мол, маҳсулот ва ш.к. ни ажратиш, ҳисобга олиш учун суратнинг кимга тегишлилигини курсатиш учун қўйиладиган, белгиланган белги. *Фабрика тамгаси.*

2 Қарши, бузиш ва ш.к. га қарши қўйиладиган белгили нарса, сургуч.

ТАНАФФУС [а. “танаффус” – нафас олиш; нафас, дам] Дарс, иш, ҳаёт ва ш. к. орасида бериладиган қисқа дам. *Уқувчилар танаффус олишди.*

ТАНБЕҲ [а. “танбеҳ” – уйғониш, жонланиш; огоҳлантириш; эслатиш] Иш-хизматдаги тартиб-қоидага биноан бериладиган расмий хат. *Танбеҳ олмоқ.*

ТАНЛОВ Ходимларни муайян лавозимларга танлаб олишнинг маъносус тартиби.

ТАНЛОВ КОМИССИЯСИ Танлов утказишда жамоа томонидан сайлаб олинган коллегиял орган.

ТАННАРХ [тан + нарх] *икт.* Корхонанинг маҳсулот ишлаб чиқариши ва уни сотиш ҳамда ишлар бажариш ёки хизмат кўрсатиш учун қилинган жами жорий харажатларининг пул шаклидаги ифодаси; маҳсулотнинг иш ҳақи ва ишлаб чиқариш харажатларидан иборат нархи.

ТАНҚИД [а. “танқид” – баҳо бериш мақсадида урганиш, таҳлил қилиш ва шу асосдаги хулоса] 1 Иш-ҳаракат, фаолият, асар, таълим ва ш.к. нинг ютуқларини қайд этиш, камчилик ва нуқсонларини белгилаш ва бартараф этиш мақсадидаги муҳокама, таҳлил.

2 Камчилик, нуқсон, хатолик ва ш.к. ни қайд этиш, қоралаш, шунингдек, уларни ҳал этиш мақсадида билдириладиган танбехли фикр мулоҳаза, гап-сўз.

ТАРАФДОР [а. + ф. “тарафдор” – тарафини олувчи, ёқловчи, ҳимоя қилувчи] 1 Бир-бирига қарши бўлган томонлардан бирига ён босувчи уни қўллаб-қувватловчи, ҳимоя қилувчи шахс.

2 Бирор ғоя ёки ҳаракатни ҳимоя қилувчи, шу ғоя, ҳаракат учун рашувчи шахс, ташкилот ва ш.к. *Тинчлик тарафдорлари.*

ТАРБИЯ [а. “тарбия” – ривожлантириш; парвариш қилиш, ўстириш ургатиш; илм бериш] 1 Таълим, ахлоқ-одоб ва ш.к. ни ўргатиб, сингдириб, инсонни вояга етказиш, улғайтириш, ўстириш. *Амакиннинг тарбиясида ўсган бола.*

2 Инсонда иш-хунар, одоб-ахлоқ ва ш.к. ни шакллантириш, ривожлантиришга, унинг жамиятда яшаши учун керак бўлган хислатларга бўлишини таъминлашга қаратилган иш-амаллар мажмуи ни ташкил қилган билан сингдирилган одоб-ахлоқ, хислат, фазилат кабиларини тарбиялаш. *Ғоявий тарбия. Мактаб тарбияси.*

ТАРБИЯЧИ Тарбия берувчи шахс, мураббий. *Боғча тарбиячи. Тарбиячи аёл.*

ТАРЖИМАИ ҲОЛ Маълум бир шахс томонидан ўз шахсий ҳоли ва фаолияти ақс эттирилган ҳужжат.

ТАРИФ [*фр.* tarif – аниқлаш; қатъий баҳолар (туловлар) тизими < „тариф“ – аниқлаш, белгилаш; бож туловлари ҳақида билдириш] Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш хизматлари учун (мас., темирчи на юк, экспорт ва импорт товарлари ташиш ва ш.к.) тулов товарлари (ҳақлари) тизими. *Имтиёзли тариф. Почта тарифи. Таърифномали. Тариф бўйича ҳақ туламоқ.*

ТАРМОҚ 1 Асосий ташкилот ёки бирлашма шохобчаси. *Алоқа тармоқлари. Маориф тармоқлари.*

1 Фин-техника, қишлоқ хўжалиги ва ш.к. га оид соҳа, соҳалар. *Ташкилотнинг муҳим тармоқлари.*

ТАРТИБ [*а.* “тартиб” – тайёрлаш, ташкил этиш; интизом; мойил-лаш бит; режа] Иш-ҳаракат, тadbир-чора ва ш.к. нинг амалга оширилиши қилинадиган маълум изчиллик, режа, қонун-қоида ва шу қонун-қодаларга жавоб берадиган ҳолат. *Пенсия белгилаш тартиби. Иш бериш тартиби.*

ТАРТИББУЗАР Қонун-қоида, тартиб-интизом талабларини бузувчи ҳолатид иш тутувчи.

ТАРҒИБОТ [*а.* “тарғибот” – “тарғиб” с. купл.] Бирор ғоя, таълим ва ш.к. ни ёйишга, кишилар онгига синдиришга қаратилган иш-тартиб ишлари.

ТАСАРРУФ [*а.* “тасарруф” – ўз ихтиёрига олиш, эгалик қилиш; ҳаракат қилиш; ўзбошимчалик] Фойдаланиш, эгалик ҳуқуқи, тартиб, эгалик, хўжайинлик. *Тасарруф қилмоқ. Хусусий тасарруф.*

ТАСДИҚ [*а.* “тасдиқ” – имон, ишонч; мустаҳкамлаш, исботлаш, таъкидлаш] 1 Туғри, ҳақиқат эканликни қайд этувчи нарса, факт; исбот. 2 Милқулланганлик ҳақидаги расмий қайд, қарор. *Лойиҳани тасдиқлаш ўтказмоқ.*

ТАСДИҚ ХАТИ Маълум бир муассаса томонидан юборилган илтимос ва суровларга жавоб тарзида ёзиладиган хат тури.

ТАСДИҚЛАМОҚ 1 Қарор билан ёки қўл қўйиб, муҳр босиб, қонуний ҳужжатни қилмоқ, тасдиқ қилмоқ. *Ҳукумат лойиҳани тасдиқлади. Котибнинг хатини тасдиқлади.*

2 Бирор иш, ҳаракат, ғоя ва ш.к. ни тўғри деб топмоқ, маъқулланиш, тасдиқ этмоқ.

ТАСДИҚЛАНГАН ИМЗО Мухр босиб, қонуний кучга киритилган, тасдиқ қилинган имзо.

ТАСДИҚЛАНГАН НУСХА Тўғрилигига далолат берилган, расмий маъқулланган нусха.

ТАСНИФ [а. “тасниф” – танлаб олиш; турларга ажратиш] Нарҳ ва ҳодисаларни уларнинг ўзига хос белги, хусусиятларига қараб туркум ва ш.к. га ажратиш.

ТАФТИШ [а. “тафтиш” – излаш, қидириш; текшириш, ниҳон қилиш] 1 Булиб ўтган иш, ҳодиса ва ш.к. юзасидан ёки ҳақиқий аҳволини аниқлаш мақсадида ўтказиладиган текширув, тергов, сўроқ. *Резерв йиллик тафтиши. Тафтиш комиссияси.*

2 Бирор муассаса ёки мансабдор шахснинг молиявий-ҳужалик ҳолатининг тўғрилиги, қонунийлигини аниқлаш мақсадидаги текширув; ревизия.

ТАФТИШ ТУРЛАРИ Тафтиш тезкор (мунтазам, даврий ўтказиладиган), ялпи (комплекс, ҳар томонлама), режали каби турлари бўлинади.

ТАФТИШЧИ Тафтиш қилувчи, текширувчи; ревизор.

ТАШАББУС [а. “ташаббус” – тиришқоқлик; барқарорлик, қатъийлик; ғайрат, ташаббус] Бирор ишга бошловчи, даъват қилувчи саъй-ҳаракат, ғайрат. *Илгорлар ташаббуси. Ташаббус курсини ишламоқ.*

ТАШАББУСКОР Бирор ишни, ташаббусни бошлаб берувчи, бошловчи; ташаббус эгаси.

ТАШАККУР [а. “ташаккур” – миннатдорчилик билдириш, раҳмат айтиш] Яхши иш, хизматни тақдирлаб билдирилган миннатдорлик билдириш. *Ташаккур билдирмоқ.*

ТАШАККУРНОМА [ташаккур + нома] Ёзма ташаккур.

ТАШКИЛИЙ ИШЛАР Ташкил этишга, уюштиришга, ташкилот-
ликни оид; тузиш, тузилиш билан боғлиқ бўлган ишлар.

ТАШКИЛИЙ ҲУЖЖАТЛАР Ташкилот, муассаса ва корхоналар-
нинг ҳуқуқий мақоми, таркибий тармоқлари ва ходимлари, бошқарув
шароитида жамоа иштирокининг қайд қилиниши, бошқа ташкилотлар
билан алоқаларнинг ҳуқуқий томонлари каби масалаларни акс этти-
рувчи ҳужжатлар. Мас., *гувоҳнома, йуриқнома, низом, устав, қоида,*
шартнома.

ТАШКИЛОТ [а. “ташкилот” – “ ташкил” с. қўпл.] Аниқ таркиб
шароитига, иш дастурига эга бўлган ижтимоий, ҳужалик бирлашма-
лик шаклидаги мамлакат муассасаси. *Ижтимоий ташкилот. Савдо ташкилоти.*

ТАШКИЛОТЧИ Бирор ташкилотни тузган ёки тузувчи; бирор иш-
ни бошлаб берган, ташкил этган, уюштирган ёки уюштирувчи
шаклидаги бошчилик қилувчи шахс ёки ижтимоий гуруҳ. *Моҳир ташки-*
лотчи. Мусобақа ташкилотчилари.

ТАШРИФ [а. “ташриф” – ҳурмат, эҳтиром; улуғлаш, шарафлаш;
таълим, марҳамат қилиб келиш] Бирор ерга, элга, хонадонга ёки би-
нага илтифат ҳузурига қисқа муддатга бориш, келиш; *яна қ. ВИЗИТ.*

ТАШРИФ ҚОҒОЗИ қ. визитка.

ТАШҚИ БИЛДИРИШНОМА Раҳбар томонидан юқори идора
таълимдор шахсга ёзиладиган билдиришнома.

ТАШҚИ САВДО Бир мамлакатнинг бошқа мамлакатлар билан
борадиган савдоси.

ТАШҚИ ҲУЖЖАТЛАР Муайян муассасага бошқа ташкилот ёки
шахслардан келадиган ҳужжатлар. *Қиёс. ички ҳужжатлар.*

ТАЪЛИМНОМА [таъзия + нома] Кимсанинг вафоти муносабати
да берилган, эълон қилинган, билдирилган ёзма таъзия.

ТАЪЛИМ [а. “таълим” – ўргатиш, уқитиш, илм бериш; маълумот]
Билим бериш, малака ва куникмалар ҳосил қилиш жараёни, кишини
иш ва меҳнатга тайёрлашнинг асосий воситаси.

2 Илм-фан ёки касб-хунар соҳалари бўйича эгалланадиган, олимадиган маълумот ва куникмалар мажмуи; билим. *Бошланғич таълим. Олий таълим.*

ТАЪЛИМОТ [а. “таълимот” – “таълим” с. кўпл.: курсатма, таълим йул-йуриқлар, фармойишлар] Фан соҳалари, ижтимоий ҳаёт, жамият ва ш.к. ҳақидаги илмий қарашлар, назарий хулосалар мажмун, фикрлария. *Фалсафий таълимотлар. Форобий таълимоти.*

ТАЪРИФ [а. “таъриф” – таништириш; тушунтириш; аниқлаш мақташ, васф этиш] Нарса, воқеа-ҳодиса, тушунча ва ш.к. нинг келиши ва аниқ ифодаси. *Терминнинг таърифи. Тушунчанинг таърифи.*

ТАЪСИР [а. “таъсир” – (хогирида) из, асар қолдириш, таъсир қилиш] Ташқи омилларнинг киши ёки нарса ҳолатини ўзгартиришга кўзғаш хусусияти ва унинг натижаси. *Ижобий таъсир. Ўзаро таъсир. Дорининг таъсири. Таъсир қилмоқ.*

ТАЪСИС ЭТИШ [а. “таъсис” – тузиш, ташкил этиш; жорий қилиш] 1 Жорий қилиш, белгилаш. *Мукофот таъсис этиш.*

2 Ташкил этиш, вужудга келтириш. *Илмий жамият таъсис этиш.*

ТАЪТИЛ [а. “таътил” – тўхташ, тўхтатиш; беркитиш, ёпиб қўриш, тарқатиш] 1 Мактаб ва бошқа ўқув юртларида дарс-машғулотларни тўхтатилиб, ўқувчи ва талабалар дам олишга чиқадиغان вақт, тўхташ фус. *Ёзги таътил.*

2 Дам олиш, даволаниш ва ш.к. учун ишдан озод қилиб берилган маълум кунлар, ишдан озод қилинадиган муддат. *Таътил охири.*

ТАЪТИЛЛАР ГРАФИГИ (жадвали) Бўлинмалар тавсия қилинган рўйхат асосида тузилган, ташкилот ходимларининг дам олиш, даволаниш ва ш.к. учун ишдан озод қилиб бериладиган маълум кунлар муддатини акс этган хужжат.

ТАҚВИМ [а. “тақвим” – тўғрилаш, тузатиш; баҳолаш; календар айн. календарь] 1. *Стол тақвими. Йиртма тақвим.*

ТАҚДИМ [а. “тақдим” – олға силжитиш; юқори лавозимга кўтариш, тавсия этиш; бир нарсани бирор кимсага бериш; бир кишига бошқа киши билан таништириш] Тавсия, таклиф. *Юқори идораларга тақдимига қура ишга тайин этиш.*

ТАҚДИМНОМА [тақдим + нома] Ёзма тақдим.

ТАҚДИМОТ [а. “тақдимот” – “тақдим” с. купл.] Бирор нарсани тасвирлаш сурагда купчиликка таништириш; презентация. *Янги китоб тақдимоти, спектакль тақдимоти.*

ТАҚДИРНОМА [тақдир + нома] Тақдирлаш хақидаги хужжат, шартнома. *Тақдирномага сазовор бўлмақ.*

ТАҚРИЗ [а. “тақриз” – рецензия ёзиш; бирор китоб (асар)ни мақташ] Илмий, бадий ва бошқа турдаги асарга танқидий нуқтаи назар билан ёзма баҳо, таҳлил.

ТАҚСИМОТ [а. “тақсимот” – “тақсим” с. купл.] Булак ва улушларни ажратиш, тақсим иши; тақсимлаш, бўлиш. *Даромад тақсимоти, даромад тақсимоти.*

ТАҚЧИЛ Кам бўладиган, кам топиладиган, етишмайдиган; камёб, кам. *Тақчил мол. Тақчил хомашё.*

ТАҚЧИЛЛИК *икт.* Илгари белгиланган, режалаштирилган ёки зарур ҳақидаги маблағ, ресурс, товарларнинг етишмаслиги, танқислиги; камчилик. *Товарлар тақчиллиги. Бюджет тақчиллиги.*

ТАҲЛИЛ [а. “таҳлил” – тарқалиш, (куртак) ёзиш; текшириш, суриштириш; ҳал қилиш, очиш] Нарса, ҳодиса ва ш.к. ларни моҳият, мазмун ва бошқа жиҳатлардан текшириш, ўрганиш иши. *Илмий таҳлил. Эстетик таҳлил.*

ТАҲРИРИЯТ [а. “таҳририят”] Нашриёт органларининг нашр ишларини охиригача бориш, қўлёзма матнларини ишлаб, нашрга тайёрлаб бериш ва нашр жараёнида терилган матнларнинг туғри-нотуғрилигини текшириш ишларини амалга оширадиган бўлими ва шундай бўлим ҳолатидаги ишчи.

ТЕЖАМКОРЛИК Тежам билан иш тутиш, шу тарздаги иқтисодий ҳаракат.

ТЕКШИРИШ Назорат учун кўздан кечириш, тафтиш, ревизия қилиш. *Қарорнинг ижросини текшириш. Кассани текшириш. Ферма ҳисобини текшириш.*

ТЕЛЕГРАММА [юн. tele – узок, олис; узокқа, олисга + gramma – ёзув] Телеграф орқали узатилган ёки қабул қилиб олинган шошилини хабар, хужжат ва шундай хабар ёзилган қоғоз. *Қутлов телеграммалари. Телеграмма юбормоқ.*

ТЕЛЕФОНОГРАММА [телефон + юн. gramma – ёзув, хат] Телефон орқали берил(ади)ган ва қабул қилиб олин(ади)ган шошилини респондентий хабар ва шундай хабарли бланк. *Телефонограмма юбормоқ.*

ТЕНГҲУҚУҚЛИЛИК Муайян давлат фуқаролари жинси, ирси, миллати, тили, ижтимоий келиб чиқиши, яшаш жойи, динга муносабати, эътиқоди, жамоат бирлашмаларига тааллуқлилиги, шунингдек бошқа ҳолатларидан қатъи назар, тенг ҳуқуқ, эркинлик ва мажбуриятга бўлиши; уларнинг давлат, қонун, суд олдидаги тенглигини респондентман эътироф этиш.

ТЕНДЕР [ингл. tender < tend – хизмат кўрсатмоқ] *иқт.* 1 У ёки (у ва унинг) ва хизматлар мажмуини бажарадиган, маълум бир лойиҳа учун ускуна, жиҳоз ва материаллар етказиб берадиган фирма ёки компанияни – сўрагачини аниқлаш мақсадида эълон қилинган танлов.

2 Очиқ турдаги ёки чекланган сонли иштирокчилар учун ёпиқ турдаги рақобатли савдо-сотик; буюртмани жойлаштиришнинг тендер шакли. *Очиқ тендер. Ёпиқ тендер.*

ТЕСТЛАШТИРИШ Тестлар ёрдамида муайян бир шахснинг қобилияти, билим ва куникмаларини аниқлаш усули.

ТИББИЁТ [а. “тиббиёт” – табобат, даволаш; медицина] Кишининг соғлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш, умрни узайтириш, касалликларнинг олдини олиш, даволаш ҳақидаги билимлар ва шу соҳадаги амалий тадбирлар мажмуи.

ТИЖОРАТ [а. “тижорат” – савдогарлик, олди-сотди иши] Савдо-сотик, савдо (савдогарлик) ишлари. *Тижорат ишлари.*

ТИЗИМ 1 Бир соҳа, муассаса ва ш.к. га оид йўналиш, иш-фаолият кабилар мажмуи. *Банк тизими. Халқ таълими тизими. Хавфсизлик тизими.*

2 Ўзаро боғлиқ қисмлардан ташкил топган тузилма, ижтимоий муносабат ёсий ва бошқа жиҳатдан тузилиш шакли. *Ижтимоий-сиёсий тизим.*

ТИКЛАШ 1 Йук булган, ишдан чикқан, хароб булган ва ш.к. нар-
сани бор килиш, асл холига келтириш. *Архитектура ёдгорликлари-
ни тиклаш. Хужаликни тиклаш.*

1 Қайта уз урнига, ишига куйиш. *Вазифасига тиклаш.*

ТИХАТ Пул, хужжат, қимматбаҳо буюмлар ёхуд бошка бирор
нрсани олишнинг тасдиқловчи расмий ёзма хужжат.

ТИТУВ 1 Ман этилган ёки яшириб куйилган нарсани топиш учун
олиш органиларнинг вакиллари томонидан ўтказиладиган расмий
қарор. *Титув ўтказиш.*

1 Юк. Жиноий иш бўйича далилларни олишга қаратилган тергов
қарори.

ТИРАЖ [*фр. triage < tirer – тортмоқ, чўзмоқ; судрамоқ*] Китоб, жур-
нал, газета ва ш.к. нинг босилиб чикқан нусхаларининг умумий сони,
сони. *Газетанинг тиражи. Китобнинг тиражи.*

ТОВАР БИРЖАСИ Ҳар хил оммавий товарлар (дон, пахта, металл)
савдо-сотиқ қиладиган йирик савдо муассасаси.

ТОВОН [*ф. “товон” – жарима, пеня, ҳақ тўлаш*] Келтирилган за-
рарни қоплаш учун тўланадиган ёки олинадиган ҳақ, бадал. *Товон
тўлатмоқ.*

ТОВОН ТўЛАШ ҳуқ. Фуқаронинг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкига
қилинган моддий зиённи ёхуд унинг ўзига етказилган маънавий за-
рарни ўрнини қоплаш.

ТОИФА [*а. “тоифа” – синф, гуруҳ; қатор; муайян миқдор*] 1 Аҳоли
қисми, гуруҳи. *Савдогарлар тоифаси. Бадавийлар тоифаси.*
1 Хил, тур.

ТРАНЗИТ [*лот. transitus – ўтиш жойи, юриб ўтиш*] Юкни
олинган жойдан то мулжалланган жойгача оралик пунктларда ту-
ривсиздан, бошқа транспорт воситаларига ортмасдан тўппа-тўғри
қилиб бериш, ўтказиш. *Юкларни транзит қилиб жунатмоқ.*

ТРАНСПОРТ [*лот. transportare – олиб бормоқ, ташимоқ, ўтказмоқ*]
Юк ва ўжалигининг юк ва пассажирлар ташиш билан шуғулланувчи

тармоғи ва унинг воситалари. *Автомобиль транспорти. Шахр транспорти. Темир йўл транспорти.*

ТРИБУНА [фр. *tribune* < лот. *tribunal*] 1 Нотик чиқиб сўзлайдиган раҳбарлар ўз ходимлари билан турадиган (ўтирадиган) баланд жой минбар. *Трибунага чиқиб сўзламоқ.*

2 қўчма Ижтимоий фаолият олиб бориш учун восита бўлган саноат жойи.

ТРИБУНАЛ [лот. *tribunal* – суд қиладиган жой] Суд ҳайъати раҳбарлигида ёки ихтисослашган суд, унда асосан ҳарбий хизматчи ва ҳарбийни ўтовчилар жинояти бўйича ишлар қўрилади (Мустақил давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатларида, жумладан Ўзбекистонда).

ТУЗУК тар. ҳуқ. Қонун-қоидалар тўплами; низом. *Амир Темур тўзуклари.*

ТУМАН Вилоят, шаҳар ҳудудида уларнинг таркибий қисми бўлган маъмурий-ҳудудий бўлинма. *Фарғона вилоятининг Олтиариқ тумани. Тошкент шаҳрининг Яккасарой тумани.*

ТУР Белгилари, хоссалари, вазифаси ва ш.к. жиҳатдан умумий бўлган, бир гуруҳ ёки бутунлик ташкил этган нарсалар, ҳодисаларнинг тартиби, нави, қўрилиши. *Пойабзал турлари. Газлама турлари. Сув турлари.*

ТУРАРЖОЙ Яшаш маскани, бошпана жой, уй-жой бинолари

ТУШУНТИРИШ ХАТИ Хизмат соҳасидаги, хизматга алоқадор нарсаларни, унинг айрим жиҳатларини ёзма изоҳловчи ва муассаса раҳбарига (ички) ёки юқори ташкилотга (ташки) йўлланувчи ҳужжатдир.

ТУҒИЛГАНЛИК ҲАҚИДА ГУВОҲНОМА Болани туғилганлиги, унинг ота-онаси ким эканлигини тасдиқловчи ҳужжат метрика.

ТУЛАМОҚ 1 Олинган, харид қилинган, фойдаланилган ва ш.к. нарсалар эвазига тегишли миқдорда пул, ҳақ бермоқ *Кира ҳақи туламоқ. Арзон туламоқ.*

ДУБИНА Олинган пулни, қарзни қайтармоқ, узмоқ; зиммасидаги пул, тулов мажбуриятини адо этмоқ. *Солиқ туламоқ. Бадал туламоқ. Жарима туламоқ.*

ДУКА Илказилган зарарнинг ўрнини тўлдирмоқ, копламоқ. *Товон тўламоқ. Хун тўламоқ.*

ДУЛДИРИЛМАГАН ОВОЗ БЕРИШ ВАРАҚАСИ Тўлдирилиши шарт бўлган бўш ўринларига тегишли маълумот ёзилмаган varaқа.

ДУЛИҚ ЖАВОБ Сўралган саволга берилган бекам-куст, мукамал жавоб.

ДУЛИҚ МАЖЛИС БАЁННОМАСИ Кун тартиби, маърузачи ва маърада қатнашувчилар фамилияси, йиғилишда сўзга чиққан барча иштирокчиларнинг баён қилган фикр ва мулоҳазаларини қамраб олган маълумот қабул қилинган қарорлар кўрсатиладиган баённома шакли.

ДУЛИҚ МОДДИЙ ЖАВОБГАРЛИК ҲАҚИДА ШАРТНОМА Моддий жавобгар шахснинг ўзи қабул қилиб олган моддий бойликнинг эриш учун тулиқ моддий жавобгарликни олиши, уларни қабул қилиши, қайтариши, тарқатиши ва ҳисобга ўтказиши юзасидан белгиланган шартларга риоя қилиш мажбуриятини расмийлаштирувчи ҳужжат.

ДУЛОВ Бирор мажбурият юзасидан ёки қарор, қонун ва ш.к. га қаршилик туланадиган пул, маблағ ёки нарса. *Биринчи тулов. Иккинчи тулов. Тулов қогози.*

ДУРТБУРЧАК МУҲР Тўрт томони тенг бўлган, чорси, квадрат муҳр.

У

УЧУКСИЗ СТАЖ Изчил равишда давом этган меҳнат фаолияти, таълим, даври.

УЗОҚ МУДДАТЛИ Вақт эътибори билан давомли. *Узоқ муддатли муҳр.*

УЙ-ЖОЙ ҲУҚУҚИ Фуқароларнинг тураржой биноларига бўлиш, улардан фойдаланиш қоидалари ва ш.к.ни тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар мажмуи.

УМУМДАВЛАТ [умум + давлат] Давлат миқёсидаги, давлат учун умумий. *Умумдавлат манфаатларини қузламоқ.*

УМУМИЙ ИШОНЧНОМАЛАР Мулкни бошқариш бўлими алоқадор турли-туман ишларни амалга ошириш ҳуқуқини берувчи ишончнома.

УМУМИЙ МАЖЛИС Меҳнат жамоасининг барча аъзолари қатнашадиган, ҳаммага тегишли йиғилиш.

УМУМХАЛҚ [умум + халқ] Бутун халққа тааллуқли, бутун халқ учун умумий. *Умумхалқ мулки. Умумхалқ намоёнлиги. Умумхалқ бандлиги.*

УНВОН [а. “унвон” – адрес; сарлавҳа, ном; белги, рамз] Бирор шайхона фаолият соҳасидаги алоҳида хизматни ёки мутахассислик даражасини расман эътироф этадиган, ваколатли органлар томонидан белгиланган ва бериладиган ном. *Профессорлик унвони. Халқ артисти унвони.*

УНИВЕРСИТЕТ [нем. Universität < лот. universitas, universitas – жами, барчаси; йиғинди, мажмуа] Таркибида бир қанча табииниш ва ижтимоий-гуманитар йўналишдаги факультетлари бўлган, айни йўналишларда юқори малакали мутахассислар тайёрлайдиган кўп тармоқли олий ўқув-илмий муассаса. *Ўзбекистон миллий университети. Университетга кирмоқ.*

УНИТАР ДАВЛАТ [фр. unitaire – ягона, яхлит < лот. unitas – birlik; бирлашиш + давлат] Давлат тузилиши шакли; бунда бутун диният ҳудуди, федерациядан фарқли равишда, ўз таркибида федератив бўлиқлар (республикалар, штатлар ва ш.к.) га эга бўлмайди, балки диният суверенитети аломатлари бўлмаган маъмурий-ҳудудий бирлиқлар (департаментлар, вилоятлар, туманлар ва б.) га бўлинади.

УНСУР [а. “унсур” – элемент, модда; таркибий қисм; келиб чиқиб кўриш] Маълум бир ижтимоий гуруҳ вакили. *Бўзғунчи унсур. Реактив унсур. Ёт унсур.*

УСТАВ қ. низом.

УСТАМА 1 Пул ҳисобида тайинли (белгиланган) миқдорга кўшиб қўйилган; устига кўшимча. *Устама ҳақ.*

1 Маҳсулотнинг ишлаб чиқарилиши билан боғлиқ бўлмаган, таннархдан ташқари, таннарх устига қўйиладиган. *Устама нарх.*

УЧБУРЧАК МУХР Учта бурчакли, туморча шаклидаги мухр.

УЮШМА Бир мақсад йўлида биргаликда ҳаракат қилиш учун биринчи кишилар ёки ташкилотлар бирлашмаси; иттифок, ташкилот. *Кишилар уюшмаси.*

Ф

ФАКС, телефакс [ингл. telefacс < юн. tele – узоқ, олис; узоққа + fac simile – айнан бажар] 1 Босма ахборотларни – жадвал, расм ва шеваларнинг тасвирларини узатишга мўлжалланган халқаро факсимил телефон алоқаси.

1 Шундай алоқани амалга оширишга мўлжалланган, ҳарф босиш қўшимаси бўлган аппарат; факсимил аппарат.

ФАКСИМИЛЕ [лот. fac simile – айнан шундай қил, бажар] 1 Фонетик воситасида аслидек қилиб босилган кўлёзма, ҳужжат ва бошқа босма маҳсулотлар.

1 Шахснинг ўз қўли билан қўйилган имзони айнан акс эттирувчи машикл; клише-мухр.

ФАКТУРА [лот. factura – қайта ишлаш, тузатиш] Харидорларнинг сотиш учун жўнатилган молларнинг рўйхати, миқдори ва нархи белгилашган ҳужжат.

ФАКУЛЬТАТИВ [фр. facultative < лот. facultas, facultatis – имконият, мумкинлик] Мажбурий бўлмаган, ихтиёрий; ихтиёрий равишда қўйиб олинadиган. *Факультатив курс. Факультатив машғулотлар.*

ФАКУЛЬТЕТ [нем. Fakultät < лот. facultatis – қобилият, имконият] Олий ўқув юртининг маълум ихтисослик бўйича тегишли фанлар таълимидан бўлими. *Филология факультети. Факультет йиғилиши.*

ФАМИЛИЯ [лот. familia – қуллар, тобелар; хонадон; меросий ном; фамилия, оила] Ота-она ёки бобо исмидан ясалиб, шахс исмига кўшиб айрилган, наслдан наслга ўтадиган оилавий ном.

ФАОЛ [а. “фаъл” – ҳаракат қилувчи; таъсирчан] Бирор ҳаракат ёки ишга ғайрат билан, астойдил киришадиган, ишчан.

ФАОЛ БАЛАНС айн. актив баланс.

ФАОЛИЯТСИЗЛИК Иш-ҳаракатда сустлик, берилиб ишламаслик, ҳаракатсизлик. *Фаолиятсизлиги учун танқид қилмоқ.*

ФАОЛЛИК Меҳнатда ёки бирор ҳаракатда, жараёнда жадидлик, жонбозлик кўрсатиш, ишчанлик; таъсирчанлик. *Фаолликни ошириш.*

ФАРМОЙИШ [ф. “фармойиш” – буйруқ, буйруқ бериш; буюртма] Муассаса маъмурияти, шунингдек, бўлимларнинг раҳбарлари томонидан амалий масалалар юзасидан қабул қилинадиган ҳужжат. *Фармойиш бермоқ.*

ФАРМОЙИШ ХАТ Бир тармоққа тегишли куйи муассасаларнинг барчасига йўлланадиган ва айнан бир хил мазмундаги хабарнинг неча манзилга етказувчи расмий ҳужжат.

ФАРМОН [ф. “фармон” – амр, ҳукм; кўрсатма; қатъий қарор] Ҳокимият олий органи ёки давлат бошлиғининг қонун кучига эга бўлган буйруғи, фармойиши. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг фармони.*

ФАТВО [а. “фатво” – муфтининг ҳукми, қарори; тушунтириш, изох] Шариат, дин қонун-қоидалари асосида руҳонийлар (муфти, шайх, ҳулислон, қози) томонидан бирор диний, ҳуқуқий, сиёсий ҳамда илмий масала юзасидан чиқариладиган ҳукм, қарор, изох ёки бирор диннинг шариат нуктаи назаридан амалга ошириш мумкинлиги ҳақидаги кўрсатма, буйруқ. *Фатво бермоқ.*

ФАХРИЙ [а. “фахрий” – ҳурматли, шарафли, муҳтарам] Иш-ишқий-сиёсий ҳаётнинг, касб-корнинг, Ватан мудофаасининг билиш соҳасида узоқ муддат фаолият кўрсатган шахс. *“Нуроний” фахрий жамғармаси.*

ФАХРИЙ ЁРЛИҚ Алоҳида хизматлари учун ҳурмат юзасидан берилладиган, тақдирланадиган мактов қоғози. *Фахрий ёрлиқ олмоқ.*

ФАХРИЙ УНВОН Алоҳида хизматлари учун ҳурмат юзасидан берилган, тақдирланадиган унвон, ном; фуқароларнинг алоҳида хизматларини юксак эътироф этиш шаклларида бири.

ФЕДЕРАЦИЯ [лот. foederatio – иттифок, бирлик] 1 *сиёс.* Алоҳида ташкил давлатлар ёки республикаларнинг бирлашуви асосида тузилган давлат, давлат ёки республикалар бирлашмаси. *Россия Федерацияси*

1 Айрим жамиятлар ёки ташкилотлар уюшмаси; иттифоқи. *Жаҳон Соқратик ёшлар федерацияси.*

ФИКР [а. “фикр” – тафаккур, ғоя; ақл, уйлаш, уй, хаёл, мулоҳаза] Бирор на ҳодисаларни таққослаб ўрганиш, мулоҳаза юритиш натижа-тухтам, қарор.

ФОИЗ [а. “фоиз” – мул-қул, лаболаб, ортиқча, тула; муллик; про-цент] 1 Бирор сон ёки миқдорнинг юздан бир ҳиссаси, улуши (% бел-ги билан ифодаланади). *Корхонамиздаги хизматчиларнинг эллик фо-ииз хотин-қизлар.*

1 Қирзга олган пулдан фойдаланганлик учун пул эгасига тулаб ту-вандиган ҳақ, фойда.

1 Даромадга қараб туланадиган ёки олинадиган ҳисса.

ФОЙДА [а. “фойда” – афзаллик, имтиёз; наф, баҳра] 1 Қилинган иш билан олинган даромад ўртасидаги фарқдан ташкил топган сум-маблаг; даромад.

1 Қирзга берилган пулдан фойдаланганлиги учун қарздордан кре-дит оладиган қўшимча пул, ҳақ; фоиз.

ФОЙДАЛИ ИШ КОЭФФИЦИЕНТИ Бирор-бир тизим сарфлаган ресурсларнинг самарадорлигини ифодаловчи тушунча.

ФОЙДАСИЗ Бирор моддий фойда ёки даромад келтирмайдиган, фойда. *Фойдасиз меҳнат. Фойдасиз ҳаракат.*

ФОНД БИРЖАСИ Қимматбаҳо қоғозлар билан олди-сотди муо-воқеини олиб борадиган йирик савдо муассасаси.

ФОТОНУСХА [фото.. + нусха] Бирор асар, ҳужжат ва ш.к. нинг фотокопифик нусхаси, айнан кўчирмаси.

ФОТОТЕЛЕГРАММА [фото.. + телеграмма] Фототелеграф орқали юборилган ёки олинган телеграмма, матн, хат, хужжат, чизма ва ш.б.

ФОТОХУЖЖАТ [фото.. + хужжат] Бирор масала юзасидан тўланган фоторасмлардан иборат далил, хужжат; фотоматериал.

ФРАКЦИЯ [фр. fraction – қисм, булак; улуш < лот. fractio – ниш, парчаланиш, дарз кетиш; синиқ жой, дарз] *сиёс.* 1 Бирор сиёсий партиянинг, қонунчилик органининг сиёсатини парламент ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларида, жамоат ташкилотларида ифода этувчи ташкилий гуруҳ.

2 Аниқ ғоявий-сиёсий стратегияга ва уни амалга оширишга қаратилган дастур (платформа)га эга бўлган сиёсий партиянинг алоқасиз қисми.

ФУҚАРО [а. “фуқаро” – “фақир” с. купл.] 1 Бирор мамлакатнинг доимий (муайян юридик ҳуқуқларга эга бўлган) аҳолиси, граждани *Узбекистон фуқароси. Россия фуқароси. Англия фуқароси.*

2 Умуман, оддий халқ, омма.

ФУҚАРОЛИК Фуқаро (граждани) эканлик; фуқароларга оид ҳуқуқларнинг ҳуқуқий ҳолати. *Фуқаролик кодекси. Фуқаролик йиғини*

ФУҚАРОЛИК ҲОЛАТИ ХУЖЖАТЛАРИ Қонунда белгиланган давлат органларида қайд этилиши зарур бўлган, инсон ҳаётидаги сиёсий воқеалар билан боғлиқ ҳуқуқий далолатномалар.

Х

ХАБАРНОМА [хабар + нома] Бирор нарса, воқеа ҳақида хабар берувчи хужжат; чақирув қоғози.

ХАЗИНА [а. “ҳазина” – қимматбаҳо нарса, бойлик, дафина; мабодо касса] 1 Бирор шахс, ташкилот ёки давлат ихтиёридаги қимматбаҳо объектлар; маблағ; бойлик; давлат.

2 Давлат пули, қимматбаҳо нарсалари, умуман, бойлиги сақланган ҳайвонлар. *Давлат хазинаси.*

ХАЙРИЯ ЖАМИЯТИ Моддий ёрдам уюштирувчи жамият.

ХАЛҚ МАСЛАҲАТЧИСИ ҳуқ. Халқ судларида куриладиган иш-
қори қатнашиш учун сайланган жамоат вакили.

ХАЛҚ ҚАБУЛҲОНАСИ Халқ билан доимий мулоқот олиб бориш
шакли.

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ Халқаро мулоқотдаги давлатлараро ва бошқа
ташқиқотчилар (субъектлар) ўртасидаги муносабатларни тартибга со-
вувчи умумий юридик принциплар ва нормалар мажмуи.

ХАРАЖАТ [а. “харажат” – чиқиш; дафн (маросими); чиқиқ жой]
бирор нарса учун қилинадиган сарф; чиким. *Катта харажат. Ош ха-
ражатлари. Харажат қилмоқ.*

ХАТ Муассасалар орасида хизмат алоқаларини амалга оширувчи
шаклий ҳужжат.

ХАТБОШИ Босма ёки ёзма матнда хатнинг дастлабки қаторидан
биринчи жой ташлаб бошлаш, абзац. *Хатбошидан ёзмақ.*

ХАТЛОВ 1 Мусодара қилинган мол-мулкни бирма-бир ҳисобга
олиб, ёзиб чиқиш, руйхатга олиш.

2 Мол-мулкни бирор номига қонуний расмийлаштириб бериш.

ХАТТОТ [а. “хаттот” – ҳуснихат ёзувчи; ҳуснихат муаллими] эск.
қаллиграф ва аниқ ёзадиган одам; каллиграф. *Машиҳур хаттотлар.*

ХАТТОТЛИК эск. Асарларни ҳуснихат билан кўчириб, китоб
шаклига келтириш билан шуғулланиш, хаттот касби.

ХАТЧУП [хат + чуп] Ўқилаётган бетни осон топиш учун китоб
бетини солиб қуйиладиган махсус чуп, безакли ип ёки бир парча қоғоз,
қопроқ ва ш.к.

ХИЗМАТ [а. “хизмат” – хизмат; иш, лавозим; хизмат кўрсатиш; ёр-
дам] бирор иш ёки меҳнат билан шуғулланиш; бирор ишни бажариш;
меҳнат.

ХИЗМАТ ГУВОҲНОМАСИ Давлат ва хўжалик бошқаруви органи лари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ходимларига берилган, ходимнинг шахси ва лавозимини тасдиқлайдиган ҳужжат.

ХИЗМАТ КЎРСАТГАН Меҳнати эътироф этилган кишиларга бериладиган фахрий унвонлар таркибида ишлатилади. *Хизмат кўрсатган ўқитувчи. Хизмат кўрсатган фан арбоби. Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган артист.*

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ Кишилар эҳтиёжини, талабини қондириш билан боғлиқ бирор иш қилиш. *Маданий хизмат кўрсатиш.*

ХИЗМАТ МАНСАБИНИ СУИИСТЕЪМОЛ ҚИЛИШ Бошқарув тартибига қарши жиноятлардан бири; мансабдор шахснинг мансаб воқолати, амалидан ўз манфаати йўлида фойдаланиши.

ХИЗМАТ САФАРИ ГУВОҲНОМАСИ Ходим зиммасига сифат вақтида юклатилган хизмат вазифасини бажаришга ваколат берувчи ҳужжат.

ХИЗМАТ ҲУЖЖАТЛАРИ Тайёрланишига кўра муассаса ёки мансабдор шахсларга тегишли ҳужжатлар.

ХИТОБНОМА [хитоб + нома] Бирор иш ёки ҳаракат қилишига ишора қилувчи ёки эътибор қилинган мактуб, ёзма чақирик, мурожаатнома. *Тинчлик тартибларининг хитобномаси.*

ХОЛДИНГ [ингл. holding – эгалик қилувчи, эга бўлган] 1 ай. Бошқа фирмаларни назорат қилиш ва бошқариш мақсадида уларнинг акция назорат пакетларини сотиб олиб эгалик қилиш.

2 ай. **холдинг компания.**

ХОЛДИНГ КОМПАНИЯ [ингл. holding-company] иқт. Асосий фаолияти бошқа корхоналарнинг акцияларини ўз тасарруфига олиб келиш мақсадида уларнинг ишини назорат қилиш ва бошқаришдан иборат бўлган компания, бош корхона.

ХОНАДОН [ф. “хонадон” – оила, сулола; насл] Оила аъзолари яшашга турган хўжалик, уй, ҳовли.

ХОРИЖИЙ [а. “хорижий” – ташқи, ташқаридаги; узга, бегона; аж-
сон] Мамлакатимиздан ташқаридаги, чет элдаги. *Хорижий давлат.*
Хорижий матбуот.

ХРОНИКА [юн. chronikos – вақтга, даврга оид, алоқадор] Вақтли
матбуотда кундалик воқеа-ходисаларни ёритишга бағишланган қисқа
матбуот; жанр. *Газетанинг хроника бўлими.*

ХРОНОЛОГИЯ [юн. chronos – вақт + logos – фан, таълимот] Воқеа
ва ҳодисаларнинг даврий изчилликдаги баёни, рўйхати. *Воқеалар*
хронологияси.

ХУЛОСА [а. “хулоса” – сараланган нарса; натижа; қисқача баён,
хулоса; мухтасар] Юритилган фикр ёки мулоҳазанинг мантиқий нати-
жаси, қисқаси.

ХУСУСИЙ ХУЖЖАТ Мазмун баёни бир қадар эркин, матни ўзига
хос хамиша ҳам бир андозада бўлмайдиган ҳужжатлар.

ХУСУСИЙЛАШТИРИШ Фуқароларнинг ва давлатга тааллуқли
муаммоларнинг юридик шахсларнинг давлат мулки объектларини ёки давлат
корпоративлик жамиятларининг акцияларини давлатдан сотиб олиши;
давлат мулкига эгаллик ҳуқуқининг давлатдан хусусий субъектларга
ўтказилиши жараёни.

ХУЖАЛИК 1 Жамият ишлаб чиқариш кучларининг тегишли
иқтисодий босқичига мувофиқ келувчи ишлаб чиқариш муносабатлари
тўғрисида; ижтимоий ишлаб чиқариш усули.

1 Ишлаб чиқаришни ташкил этадиган, уни юзага келтирадиган
корхона; ишлаб чиқариш мажмуи; ишлаб чиқариш. *Мамлакат халқ*
хўжалиги. Қишлоқ хўжалиги.

2 Ишлаб чиқаришнинг бирор соҳаси, тармоғи. *Сув хўжалиги. Ўрмон*
хўжалиги.

3 Қишлоқ хўжалигидаги ва, умуман, ўз ер-сувиغا, мулкига, ишлаб
чиқариш воситаларига эга бўлган ҳар бир алоҳида ишлаб чиқариш
корхонаси, корхона.

4 Алоҳида уй-жойга эга бўлган ҳар бир оила, хонадон.

ХУЖАЛИК МУДИРИ Бирор ташкилот, муассаса ёки корхона их-
тисодидоши мулк-ашёни бошқарувчи киши.

ХУЖАЛИК ШАРТНОМАСИ Тадбиркорлик фаолияти субъекти-
ри ўртасида тузиладиган фуқаролик ҳуқуқий шартнома.

ХУЖАСИЗЛИК Хўжаликнинг ихтиёридаги моддий бойликни
мулк-ашёни аямасдан, тежаб-тергамасдан иш тутиш; исрофгарчилик
узибуларчилик.

Ц

ЦЕНЗОР [лот. *sensor* < *senseo* – рўйхатга оламан] Цензура хис-
тидаги, матбуот устидан назорат қилувчи шахс.

ЦЕНзуРА [лот. *sensura* – қадимги Римда цензор лавозими] *типу* 1
Матбуот устидан назорат қилиб турувчи давлат муассасаси.

2 Матбуот, сахна ва ш.к. учун белгиланган асарларнинг, умуман
оммавий ахборот воситаларининг мазкур муассаса томонидан текши-
риб, назорат қилиб турилиши. *Цензура қилмоқ. Цензурадан ўтказмоқ.*

ЦИРКУЛЯР [нем. *Zirkular* < лот. *circularis* – айланма) эск. Юқори
раҳбар органлар томонидан ўзига қарашли ташкилотларга ёки бир
ча тобе мансабдор шахсларга юбориладиган ёзма фармойиш, буйруқ
кўрсатма. *Циркуляр олмоқ. Циркуляр телеграмма.*

Ч

ЧАҚИРИҚ Навбатдаги сайловдан кейин ҳамкорликда иш олиб б-
рувчи депутатлар таркиби.

ЧАҚИРУВ ҚОҒОЗИ, чақирик қоғози Идора, муассаса ва ш.к.
нинг расмий таклиф қоғози; повестка.

ЧЕГИРМА Бирор миқдордаги пул, маблағ, нарса ва ш.к. дан че-
риб олинган қисм, ҳисса.

ЧЕК [ингл. *check* < ф. “чек” – пул муомаласига доир ҳужжат, шарт-
нома; вексель] 1 Маълум юридик шахснинг жорий ҳисоб рақами
муайян миқдордаги пулни бериш ёки ўтказиш ҳақидаги ёзма фар-
мойишдан иборат махсус ҳужжат. *Чек билан пул олмоқ.*

1 Касса томонидан бериладиган, товар учун туланган сум-
ма кўрсатилган талон, шунингдек, туланиши лозим булган сумма
кўрсатилган ва кассага тақдим этиладиган квитанция.

ЧЕК ДАФТАРЧАСИ Маълум юридик шахснинг жорий ҳисоб
томонидан муайян миқдордаги пулни бериш ёки утказиш ҳақидаги
қарор қилинган фармойишдан иборат махсус ҳужжат. *Чек билан пул оломоқ.*

ЧИПТА 1 с. т. Поезд, автобус, самолёт каби транспорт воситала-
рига юриш, учиш ҳуқуқини берувчи билет.

1 Бирор томошахонага ёки турли спорт мусобакалари утказилаётган
оқини кириш ҳуқуқини берадиган расмий қоғоз; билет.

ЧИҚИМ Сарфланган ёки сарфланадиган моддий маблағ; харажат,
сумма. *Чиқим дафтари.*

ЧОРА КЎРМОҚ 1 Бирор мақсадни, ишни амалга ошириш ёки
қилиш олдини олиш учун зарур шароит яратмоқ.

1 Жазо, танбеҳ бермоқ.

ЧОРАК [ф. “чорак” – тўртдан бир] 1 Тўртдан бир улуш; тенг тўрт
қисмнинг ҳар бири. *Чорак аср.*

1 Ўқув йилининг тўртдан бир қисми. *Биринчи чорак. Чорак баҳолари.*

Ш

ШАЖАРА [а. “шажара” – дарахт; дарахт шаклида тузилган схема]
Маълум бир уруғ авлодларининг келиб чиқиши ва ўзаро қариндошлик
қаролигини изчиллик билан кўрсатувчи рўйхат, тарих; силсила. *Само-
назар шажараси.*

ШАРТ [а. “шарт” – талаб; ҳолат, вазият; тартиб-қоида] 1 Бирор иш
қилиш мисала юзасидан ёзма ёки оғзаки ўзаро келишиб олиш, ўзаро кели-
ш.

1 Ўзаро шартлашаётган ёки бирор муносабатда бўлаётган томон-
ларнинг бирининг бошқа томонга нисбатан қўйган талаби.

ШАРТЛАШМОҚ Бирор масала юзасидан маълум шартлар билан
қарор келишиб оломоқ; аҳдлашмоқ.

ШАРТНОМА [шарт + нома] Томонларнинг бирон-бир муносабатлар ўрнатиш ҳақидаги келишувини қайд этувчи ва бу муносабатларнинг тартибга солувчи ҳужжат.

ШАРТНОМА ТУЗИШ Томонлар бажариши лозим бўлган шартлар ва бошқа мажбуриятлар кўрсатилган ҳолда олинган мажбуриятлар бажармаслик натижасида келтириладиган зарарни тулаш тадбирларининг белгиланиши юзасидан бир битимга келиш.

ШАРҲ [а. “шарҳ” – тушунтириш, изоҳ, тавсиф; эслатма] Бирор нарсанинг мазмуни, моҳиятини очиб бериш, тушунтириб бериш; изоҳ қилиш.

ШАҲС Жамиятдаги алоҳида бир киши, одам. *Нотаниш шахс. Ҳуқуқий шахс. Ҳуқуқий шахс.*

ШАҲС ДАҲЛСИЗЛИГИ Инсоннинг, у қайси давлат фуқароси бўлишидан қатъи назар, туғилишидан тегишли бўлган табиий, тортиқ олиб бўлмайдиган асосий ҳуқуқ ва эркинликлари.

ШАҲСАН [а. “шахсан” – шахснинг ўзи] Ҳар бир шахснинг ўзи (ўзим, ўзинг, ўзи ва ш.к.).

ШАҲСИЙ [а. “шахсий” – шахсга оид, тегишли; субъектив, хусусий] Шахснинг ўзига тегишли бўлган, шу шахснинг ўзи фойдаланилган; хусусий, ўз. *Шахсий мулк. Шахсий кутубхона. Шахсий жавобгарлик.*

ШАҲСИЙ ЖАВОБГАРЛИК Шахснинг ўзига тегишли бўлган вазифанинг бажарилиши учун масъулиятли ҳолат; масъулият.

ШАҲСИЙ ИШОНЧНОМА Айрим шахс томонидан бошқа шахсга муайян ишни бажариш учун ишонч билдириб берилган ҳужжат.

ШАҲСИЙ МАЪЛУМОТНОМА Муассасалар томонидан фуқароларнинг турмуши ва иш фаолиятидаги аксар воқеа-ҳодисалар ҳолатларни тасдиқлаб берадиган ҳамда талаб қилинган жойларда кўрсатиладиган расмий ҳужжат.

ШАХСИЙ НОТА Лавозим даражалари тенг булган давлат амалдорлари ёки юкори мансабдор шахслар уртасидаги дипломатик нота.

ШАХСИЙ ТАРКИБ Корхона, муассаса, ҳарбий қисм ва ш.к. да ишлайдиган, хизмат қиладиган кишилар таркиби.

ШАХСИЙ ҲУЖЖАТ Якка шахслар томонидан ёзиладиган, уларнинг хизмат фаолиятларидан ташқаридаги ёки жамоат ишларини баъзи ҳолатлар билан боғлиқ масалаларга тегишли ҳужжатлар. Мас., *шахсий ҳужжат*.

ШАХСИЙ ҲУЖЖАТЛАР ЙИҒМАЖИЛДИ Ходим ҳақида мумкин қадар батафсил маълумот берадиган ҳужжатлар мажмуи.

ШАХСИЯТ [*а.* “шахсият” – одам, киши; зот, инсон; узига хослик] Шахснинг хос хусусиятлари билан бошқалардан ажралиб турувчи муайян шахснинг ўзлигини белгиловчи томонлари, хусусиятлари мажмуи. Ушундан келиб чиқиб, ким эканлик. *Шахсияти номаълум одам.*

ШАҲОДАТНОМА [шаҳодат + нома] 1 Бирор укув юртини тамоман ҳақидаги расмий ҳужжат; гувоҳнома.

2 Бирор фактни, бўлиб ўтган воқеа ёки ҳолатни тасдиқлайдиган расмий ҳужжат; гувоҳнома. *Никоҳ шаҳодатномаси.*

ШЕРИК [*а.* “шерик” – бирга қатнашувчи, иштирокчи] Бирор ишда иштирокчи бирга бажарувчи; ҳамкор.

ШИКОЯТ [*а.* “шикоят” – арз қилиш, норозилик; айблаш) Норозиликни маълум талаб билан оғзаки ёки ёзма тарзда билдирилган фикр; *Шикоят қилмоқ.*

ШИКОЯТ ДАФТАРИ Хизмат курсатиш муассасаларида мижозларнинг шикоятлари ёзиладиган дафтар.

ШИКОЯТНОМА [шикоят + нома] Расмий тарздаги ёзма шикоят.

ШИКОЯТЧИ Бирор кимса ёки нарсадан шикоят қилувчи.

ШИРИНКОМА Олди-сотди вақтида уртада турган восити шунингдек, бошқа кишига (хатто болаларга) бериладиган ҳақ, *Ширинокма бермоқ.*

ШИРКАТ [*а.* “ширкат” – шериклик; уюшма] 1 Маълум ишни бир амалга ошириш мақсадида бирлашган кишилар ҳамкорлиги, уюшма уюшмаси, ихтиёрий бирлашмаси.

2 Тенг ҳуқуқли иштирокчилардан ташкил топган саноат ёки уюшмаси. *Пайчилик ширкати.*

ШИФР [*фр.* chiffre – рақам, сон < *а.* “сифр” – ноль; ҳеч нарса] 1 Махфий ёзишмалар учун ишлатиладиган шартли алифбо; мақсадлар учун мулжалланган шартли белгилар мажмуи. *Шифр билан ёзилган телеграмма. Хатни шифр билан ёзмоқ.*

2 Кутубхона китобларига, айрим ҳужжат ва ш.к. га қўйиладиган рўйхат рақами, бошқалардан фарқловчи белги.

ШИФРЛАШ 1 Шифр билан ёзмоқ. *Телеграмма матнини шифрламоқ.*

2 Кутубхона китоблари, ҳужжат ва ш.к. га рўйхат рақами ёки бирор белги қўйиб чиқмоқ. *Китобларни шифрламоқ. Ҳужжатни шифрламоқ.*

ШРИФТ [*нем.* Schrift – ёзув, ёзиш; ҳарф < schreiben – ёзмоқ] Ҳарф териш машиналарида матнлар териш учун мулжалланган босма литерлари (ҳарфлари). *Йирик шрифт. Курсив шрифт. Шрифт терилиши.*

ШТАМП [*нем.* Stampfe < *итал.* stampa – муҳр] Муҳрнинг оддий тўғри бурчакли тури, тўртбурчак муҳр, унда муассаса номи, манзили ва б. кўрсатилган бўлади.

ШТАТ [*нем.* Statt – давлат; бошқарув < *лот.* status – ҳолат, ҳолат бойлик] Иш ўринлари сони.

ШТАТ ЖАДВАЛИ Ташкилот, муассаса, корхоналардаги ливонимлар рўйхати, штат бирлиги сони, лавозим маошлари, устамалар иш ҳақининг ойлик фонди тўғрисида маълумотларни камраб олувчи ҳужжат.

ШТЕМПЕЛЬ [нем. Stempel – муҳр, тамға] Тамға босадиган асбоб, шундай предметнинг изи. *Почта штемпели. Штемпель босмоқ.*

ШУЪБА [а. “шуъба” – соҳа, тармоқ; шохобча; булим, филиал] *эск.* ташкилот ёки муассасанинг алоҳида бир қисми, булим; идора.

Э

ЭКСПЕДИТОР [лот. expediter < expedire – юбормоқ, жунатмоқ] Қонини, муассаса ва ш. к. да мол, товар, газета-журнал, хат-хабарларни бериши жойларга тарқатиш билан шуғулланувчи ходим.

ЭКСПЕДИЦИЯ [лот. expeditio – тартибга солиш; сафар, саёҳат < expedire – юбормоқ, жунатмоқ] 1 Маълум гуруҳ кишиларнинг бирор мақсад билан (мас., илмий мақсадда) уюштирилган сафари. *Илмий экспедиция.*

2 Муассасанинг хат-қоғозларни юбориш, тарқатиш билан шуғулланувчи бўлими. *Газета экспедицияси. Экспедиция бошлиғи.*

ЭКСПЕРТ [лот. expertus – тажрибали] Суд-тергов органлари тиббий ёки илмий муассасалар томонидан экспертиза ўтказишга таъинланган шахс, муайян соҳа мутахассиси. *Суд экспертлари. Эксперт-комиссияси.*

ЭКСПЕРТИЗА [фр. expertise < лот. expertus – тажрибали; синал-бон] Қийин ёки чигал масалани ечиш ва ҳал қилиш учун мутахассислар кўпрокида уюштирилган текшириш, шундай текшириш ўтказувчи мутахассислар ҳайъати. *Суд-тиббийёт экспертизаси. Экспертиза хулосаси.*

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТ (Э-ҲУЖЖАТ) Электрон шаклда қайд қилинган, электрон рақамли имзо билан тасдиқланган ва электрон шаклда идентификация қилиш имконини берадиган бошқа реқвизитларга эга бўлган ахборот электрон ҳужжат.

ЭЛЕКТРОН ХАТ (Э-ХАТ) Ҳимояланган электрон почта.

ЭЛЕКТРОН ИМЗО (Э-ИМЗО) Юридик ёки жисмоний шахсларнинг давлат хизматларидан ортикча маълумотларсиз фойдаланиш имконини берувчи шахсий калит.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТ ЮРИТИШ Ҳужжатларнинг электрон шаклидан фойдаланиш.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТ АЙЛАНИШИ Электрон ҳужжатнинг ахборот тизими орқали жўнатиш ва қабул қилиб олиш жараянига йиғиндиси.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ ЖЎНАТУВЧИ Электрон ҳужжатнинг визитларида номи кўрсатилган ҳамда электрон ҳужжатни қабул қилиш олувчига электрон ҳужжатни жўнатувчи юридик ёки жисмоний шахс.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ САҚЛАШ МУДДАТИ Шунга ухшашлиқда мақсадга мўлжалланган қоғоз ҳужжатлар учун белгиланган муддат билан бир хил муддат.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ ҚАБУЛ ҚИЛИБ ОЛУВЧИ Электрон ҳужжатни жўнатувчи томонидан электрон ҳужжат йўлланган юридик ёки жисмоний шахс.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИНГ АСЛ НУСХАСИ Электрон ҳужжатнинг белгиланган тартибда ҳақиқий деб тасдиқланган ҳар қандай нусхаси.

ЭЛЕКТРОН ҲУКУМАТ Давлат органларининг жисмоний ва юридик шахсларга ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш билан давлат хизматлари кўрсатишга доир фаолиятини, шунингдек идоралараро электрон ҳамкорлик қилишни таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар ва техник воситалар тизими.

ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТИ Ахборот-коммуникация технологиялари қўлланган ҳолда кўрсатиладиган давлат хизмати.

ЭЛЧИ *дип.* Бир суверен давлатнинг бошқа бир суверен давлат билан дипломатик вакилларининг энг катта мартабаси, унвони ва шу унвон билан эга бўлган шахс. *Фавқулодда ва мухтор элчи.*

ЭЛЧИЛИК Элчи иши, вазифа-лавозими.

ЭЛЧИХОНА 1 Элчи ёки бошқа биринчи даражали дипломатик вакил томонидан бошқариладиган дипломатик вакиллик. *Париждаги Ўзбекистон элчихонаси. Элчихона ходимлари.*

2 Шу вакиллик жойлашган бино. *Элчихонага бормоқ.*

ЭЪЛОННОМА [эълон + нома] Ёзма эълон, билдириш; мурожаат-

ЭМИССИЯ [лот. emissio – чиқариш] Муомалага банк билетлари, шаклдаги пул белгилари ва қимматли қоғозлар чиқариш.

ЭНГ КАМ ИШ ҲАҚИ Мулкчилик шаклларида қатъи назар, мамлакатдаги барча корхоналар, ташкилотларда меҳнатга туланадиган ҳақнинг давлат томонидан расмий белгиланган энг кам миқдори.

ЭРКИН НУСХА Ҳужжатнинг ахборот тулиқ акс этса-да, ташқи маъносиятлар жиҳатидан аслига мувофиқ келмайдиган нусхаси.

ЭСКИРИШ Давр талабларига мос келмайдиган булиб қолиш; ис-
томолдан чиқиш.

ЭСЛАТМА 1 Матннинг алоҳида изоҳ талаб қилган ерига берилган
қўлдан ёзиш. *Китобнинг охирида берилган эслатмалар.*

2 Огоҳлантириш мазмунидаги, алоҳида қайд этувчи суз, жумла;
қандайдий мазмунли қоғоз, хат.

ЭСЛАТМА ХАТ Жўнатилган илтимос ва сўров хатларга жавоб
қилинмаса, шунингдек, тузилган шартномалар муддати бузилганда ёки
қандайдий шартнома қилинмаган ҳолларда жўнатиладиган расмий ҳужжат.

ЭЪЛОН [а. “эълон” – кўпчиликка маълум қилиш, билдириш; ха-
барнома] Кўпчиликни ёки маълум гуруҳдаги шахсларни яқин орада
қилинадиган бирон-бир тadbир – мажлис, учрашув, суҳбат ҳақида хабар-
қилиш, ишга, ўқишга қабул қилиш учун қўлланувчи ёзма ахборот.
Ҳуқуқдаги эълон. Эълон ёзмақ. Эълон тахтаси.

ЭЪТИРОЗ [а. “эътироз” – йўлни тўсиб қўйиш; қарши ҳаракат;
қаршилик, келишмаслик] Бирор нарса, тақлиф, иш-ҳаракат ва ш.к.
га қарши фикр; қаршилик, норозилик. *Қатъий эътироз. Эътироз
қилирмақ. Эътироз қилмоқ.*

ЭҲТИЁЖ [а. “эҳтиёж” – муҳтожлик; зарурият, талаб, ҳожат] Бирор
қилишга бўлган талаб; ҳожат, зарурат, зарурият, муҳтожлик. *Эҳтиёж
қилиш. Маданий-маиший эҳтиёжларни қондирмоқ.*

Ю

ЮКХАТ Ташилаётган юкларга ва жунатилаётган товарларга кўчма юбориладиган ёзма ҳужжат.

ЮМАЛОҚ МУХР Доира, тугарак шаклидаги, гербли ёки гербсиз мухр.

ЮМАЛОҚ ХАТ *с.т. айн.* имзосиз хат, аноним.

ЮРИСКОНСУЛЬТ [лат. juris consultus – ҳуқуқшунос; ҳуқуқ маслаҳатчиси] Бирор муассасанинг ҳуқуқий масалалар буйича доимий маслаҳатчиси; шу муассаса манфаатларини суд ва бошқа ташкилотларда ҳимоя қилувчи шахс. *Нашириётнинг юрисконсульти.*

ЮРИСТ [лат. jurista – ҳуқуқшунос] Юридик маълумотга эга бўлган шахс; ҳуқуқ соҳасининг амалий вакили.

ЮРТБОШИ 1 Эл-юрт бошлиғи, сардори, ҳукмдор; оқсоқол.

2 Мустақил Ўзбекистонда: Президентга нисбатан ҳурмат маъносида қўлланади. *Юртбошимизнинг нутқи.*

Я

ЯГОНА ИНТЕРАКТИВ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ ПОРТАЛИ Фуқаролар ва тадбиркорларнинг давлат хизматларидан фойдаланиши учун улар ҳақида энг зарур маълумотлардан фойдаланишнинг ягона нуқтаси.

ЯҚДИЛЛИК БИЛАН Яқдил ҳолатда, бир жон-бир тан булиб.

ЯККАБОШЧИЛИК Бирор - бир орган, муассаса, корхона раҳбарига ўз вазифаларини бажариши учун зарур бўлган кенг ваколатлар берилишини, шунингдек, натижалари учун унга шахсий жавобгарлик юкланиши.

ЯЛПИ Ҳаммага тегишли, умумий. *Ялпи сафарбарлик.*

ЯЛПИ ДАРОМАД Ҳаммаси қушиб ҳисобланган, бир бутун, умумий даромад.

ИЛШИ МАЖЛИС Ҳаммага тегишли, умумий мажлис.

ИЛПИ ИЧКИ МАҲСУЛОТ Мамлакат иқтисодий фаолияти-
нинг муайян давр давомидаги умумий натижаларини тавсифлайдиган
сўзраткич.

ИШИРИН ОВОЗ БЕРИШ айн. ёпиқ овоз бериш.

Ў

ЎРИНБОСАР Бошлиқ ёки раҳбарнинг вазифасини бажар-
иш ҳуқуқига эга булган расмий ёрдамчи; муовин. *Директорнинг
ўринбосари.*

ЎРИНДОШ Ўриндошлик йўли билан ишловчи шахс.

ЎРИНДОШЛИК Асосий лавозими билан бир вақтда бошқа маош-
ли лавозимни ҳам эгаллаб туриш. *Вазифани ўриндошлик йўли билан
бўжармоқ.*

ЎҚУВ РЕЖАСИ Ўқиш ва ўқитиш билан боғлиқ булган, ўқиш ва
ўқитишга тааллуқли режа.

Қ

ҚАБУЛ [а. “қабул” – маъқуллаш; ижозат бериш; битишув, розилик]
1 Ишга, ўқишга, аъзоликка, сафга, қаторга ва ш.к.,га олиш, ўтказиш,
қилиш. *Институтга қабул бошланди. Курсга қабул тухтатилди.*

2 Сўхбатлашиш, арз ёки шикоятни тинглаш, қўриш ва ш. к.
мақсадларда кимса ҳузурида булиш, ҳузурига чақирриш ёки қўйиш.
Қабул маросими. Қабул соатлари.

ҚАБУЛХОНА [қабул + хона] Расмий идораларда иш билан келув-
ишлар навбат кутиб утирадиган ёки қабул қилинадиган хона.

ҚАДРИЯТ [а. “қадрият” – қиймат, аҳамият; қимматбаҳо буюм-
лар, халқ бойлиги] Воқелиқдаги муайян ҳодисаларнинг умуминсоний,
қийматимой-ахлоқий, маданий, маънавий аҳамиятини курсагиш учун
қилинадиган тушунча. Инсон ва инсоният учун аҳамиятли булган

барча нарсалар, мас., эркинлик, тинчлик, адолат, маърифат, ҳақиқат, яхшилик, моддий ва маънавий бойликлар ва шу кабилар қадриги ҳисобланади.

ҚАЙД ЭТИШ Ёзиб қуйиш, акс эттириш (маълумот сифатида).

ҚАЛБАКИ [а. + ф. “қалбаки” – ўзгарган, сохта] Ҳақиқий эмас; сохта, ясама; ёлғондакам. *Қалбаки пул. Қалбаки ҳужжат. Қалбаки имзо*

ҚАЛБАКИ ИМЗО Ҳақиқий эмас; сохта, ясама имзо.

ҚАЛБАКИ ХУЖЖАТ Ҳақиқий эмас; сохта, ясама ҳужжат.

ҚАЛБАКИЛАШТИРМОҚ Сохталаштирмақ, қалбаки ҳолатни солмоқ. *Ҳужжатларни қалбакилаштирмақ.*

ҚАРЗ [а. “қарз” – қарз; насия] 1 Маълум муддат ўтгандан кейин қайтариш шарти билан берилган ёки олинган нарса (пул, буюм, ғалми ва ш. к.). *Қарз(га) олмақ. Қарз кутармоқ. Қарз(га) бермоқ. Қарзини туламоқ.*

2 Ишлатганлик, фойдаланганлик учун туланадиган нарса (асосан пул). *Тулов қарзлари. Солиқ қарзлари.*

ҚАРЗДОР [а. + ф. “қарздор” – қарзи бор, қарзли] Зиммасида қарзи бор (шахс ёки ташкилот). *Судхурдан қарздор бўлган эди.*

ҚАРЗДОРЛИК Зиммасида қарзи борлик.

ҚАРЗИ ҲАСАНА [қарз + а. “ҳасана” – хайрли, савобли иш; хайр, садақа, эҳсон] Устига фойда (фоиз) қуйилмайдиган қарз. *Мен сизга беш юз сўм қарзи ҳасана берганман, яъни ижара фойдаси билан қайтаришни шарт қилмай.*

ҚАРОР [а. “қарор” – тўхтам, ҳукм, ҳулоса; туб, асос; тинчлик, ором] Расмий орган, ташкилот, мажлис, мансабдор шахс ва ш.к. нинг бирор иш, масала юзасидан бамаслаҳат қабул қилган тўхтами, ҳукми. *Қарор лойиҳаси.*

ҚАРОРГОҲ [а. + ф. “қароргоҳ” – манзилгоҳ, ўрнашган жой, макон] Давлат бошлиғи, ҳукумат ёки бирор давлат арбобининг доимий ёки вақтинча турадиган жойи, саройи.

ҚИММАТ [а. “қиммат” – бойлик, қимматбаҳо нарса, қадрият; баҳо; қиймат] Нисбатан ёки меъёр, мулжалдагидан катта пул турадиган, нархи баланд. *Қиммат мол. Қиммат буюм.*

ҚИММАТБАҲО (қимматли) ҚОҒОЗЛАР Уз эгасига мулкка эгаллик ҳуқуқини ва даромад кўринишида муайян пул суммасини олиш ҳуқуқини берадиган пул ёки товар ҳужжатлари – акция, облигация, аккредитив, вексель, чек ва ш.к.

ҚИСҚА БАЁННОМА Фақатгина кун тартиби, маърузачи ва музокарада қатнашувчилар фамилияси ва қабул қилинган қарор курсатилган баённома.

ҚИСҚА МАЖЛИС Давомийлиги узун булмаган (вақт ҳақида) мажлис.

ҚИСҚАЧА ТАРЖИМАИ ҲОЛ Қисқа шаклдаги, мухтасар таржимаи ҳол.

ҚОИДА [а. “қоида” – база, асос; пойдевор; туб; қонун-қоида, низом] Бирор иш-ҳаракат, амалнинг қандай бажарилиши ҳақидаги расмий курсатма, йўл-йўриқ ёки умум томонидан қабул қилинган тартибот. *Агротехника қоидалари. Йўл қоидалари. Гигиена қоидалари.*

ҚОИДАБУЗАРЛИК Қонун-қоидаларга риоя қилмаслик, тартибни бузиш. *Йўл қўйилган қоидабузарлик.*

ҚОЛДИҚ Бухгалтерия ҳисобида муайян давр учун пул тушумлари ва харажатлар ўртасидаги айирма. *Қорхона кассасидаги нақд пуллар қолдиги.*

ҚОЛИП [а. “қолип” – андоза; қолип; қўйма шакл] Тиқиладиган пойабзалнинг ичига қўйиладиган ва унинг катта-кичиклигини, шаклини белгилайдиган мослама. *Қирқинчи қолип. Этикни қолипга тортмоқ.*

ҚОЛИПЛИ ҲУЖЖАТЛАР Олдиндан тайёрланган босма иш қоғозларига ёзиладиган ҳужжатлар.

ҚОНУН [а. “қонун” – тартиб, қоида, кўрсатма; ҳукук; кодекс; усул, расм] 1 Давлат ҳокимияти томонидан қабул қилинган, ҳамма учун мажбурий бўлган ижтимоий-ҳуқуқий меъёр ва муносабатларни белгиловчи расмий қоида; ана шундай муносабатларни мустаҳкамлаш, риожлантириш ва тартибга солиш воситаси. *Жиноят қонунлари. Қонун чиқарувчи орган*

2 Бир динда қабул қилинган ахлоқ ва расм-русум қоидалари тизими. *Шариат қонуни.*

ҚОНУНБУЗАР Қонунга риоя қилмайдиган, унга хилоф ҳаракат қилган ёки қиладиган, қонунни бузувчи.

ҚОНУНБУЗАРЛИК Муайян қонун-қоидаларга риоя қилмаслик, уларни тўғри ёки умуман бажармаслик.

ҚОНУНИЙ Қонун билан белгиланган, қонунда курсатилган; қонун билан тасдиқланган. *Қонуний ҳуқуқ.*

ҚОНУНИЯТ [а. “қонуният” – қонунийлик; масаланинг ҳуқуқий томони] Иш, ҳодиса ва ш.к. нинг юз беришини қайд этувчи шарт-шарон, асос; қонунийлик.

ҚОНУНЧИЛИК 1 Ижтимоий ҳаёт ва фаолиятнинг қонунлар билан таъминланиш (таъминланган) ҳолати. *Қонунчиликни мустаҳкамлаш Қонунчилик палатаси.*

2 Бирор мамлакатга ёки соҳага оид қонунлар, ҳуқуқий ҳужжатлар мажмуи. *Жиноятга оид қонунчилик. Меҳнатга оид қонунчилик.*

ҚОРАЛАМА Хомаки тарздаги, ишлов бериб яқунланмаган матн.

ҚОШИДАГИ Олдидаги, ёнидаги, ҳузуридаги; таркибидаги.

ҚОҒОЗБОЗЛИК 1 Амалда эмас, қоғоздагина иш битириш, амалий иш ўрнига кераксиз ёзишмалар олиб бориш, қарорлар чиқариш билан овора бўлиш.

2 Ёзиш-чизиш, қоғоз-ҳужжат ва ш.к. билан боғлиқ ишлар.

ҚОҒОЗЖИЛД *айн. конверт.*

ҚУВВАТЛАМОҚ Маъқулловчи, ёнини, тарафини олувчи ёки тасдиқловчи фикр билдирмоқ, ёкламоқ, қулламоқ, химоя қилмоқ. *Биронинг фикрини қувватламоқ. Ташаббусни қувватламоқ. Қарорни қувватламоқ.*

ҚУЙИДАГИ Баён қилинадиган, қайд этиладиган нарса(лар)га ишорани билдиради. *Мажлисда қуйидаги масала қурилади: Квартал режасининг бажарилиши ва навбатдаги вазифалар.*

ҚУЛАЙ ШАРОИТ Бирор ишни бажариш, бирор мақсадни амалга ошириш учун энг мос, энг мувофиқ, қўл келадиган шароит.

ҚЎЛЛАНМА Бирор иш, уқиш, уқитишда фойдаланиладиган, йўл-йўриқ кўрсатадиган ёзма манба.

ҚЎМИТА [“комитет” сузига қаранг] 1 Махсус тадбирларни утказиш ёки бирон-бир соҳага раҳбарликни амалга ошириш учун тузиладиган давлат органи. *Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси.*

2 Сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ва бошқаларда сайлаб қўйиладиган коллегиал раҳбарий орган. *Касаба уюшмаси қўмитаси.*

ҚЎНИМСИЗЛИК Ишдан ишга, жойдан жойга кўчиб юриш; шундай ҳатти-ҳаракат, одат. *Кадрлар қўнимсизлиги.*

ҚЎШИМЧА 1 *сфт.* Бор, мавжуд, режадаги нарса, ҳодиса ва ш.к. нинг устига қўшилувчи ёки уларни тўлдирувчи. *Қўшимча маҳсулот. Қўшимча дарс. Қўшимча маълумот.*

2 Муҳокамага қўйилган қарор, резолюция ва ш.к. га киритиш учун таклиф этилган янги фикр, мулоҳаза ва ш.к. *Қарор қўшимчалари билан бир оғиздан қабул қилинди.*

ҚЎШИМЧА ТАЪТИЛ Режадаги таътилнинг устига қўшилувчи ёки уни тўлдирувчи таътил.

ҚЎШМА КОРХОНА Икки субъект бирлашиб ташкил этадиган, иш фаолиятини бирлашган ҳолда юритадиган корхона.

ҚУШМА МАЖЛИС Бирлаштирилган, бирлашган ҳолда ўтказиладиган мажлис.

Ғ

ҒАЙРИРАСМИЙ БИТИШУВ [ғайри.. + расмий] Расмий бўлмаган, қонуний йўл билан қилинмаган келишув.

ҒАЙРИШАРЪИЙ ФАТВО [ғайри.. + шаръий] *дин.* Шариатга хилоф, шариат қонун-қоидаларига тўғри келмайдиган фатво.

ҒАЙРИҚОНУНИЙ ЖАЗО [ғайри.. + қонуний] Қонунга хилоф, қонунга сиғмайдиган, қонунга зид жазо.

ҒОЯ [*а.* “ғоя” – мақсад, ийтилиш; ният, қасд] 1 Объектив борлиқни, воқеликни киши онгида акс эттирувчи, айна замонда кишининг объектив борлиққа, воқеликка муносабатини ифодаловчи, кишиларнинг дунёқарашлари асосини ташкил этувчи, одамларни мақсад сари етакловчи фикр, тушунча, тасаввур.

2 Бадиий, сиёсий ёки илмий асарнинг мазмуни, туб моҳиятини белгиловчи асосий фикр. *Асарлар мағзига сингдирилган ғоя.*

3 Бирор иш-ҳаракат қилиш ҳақидаги фикр, уй; ният, мақсад. *Киши астойдил меҳр қўйган ғоясини доим энг тўғри деб ҳис қилади.*

ҒОЯВИЙ ТАРБИЯ Муайян бир ғояга асосланган тарбия.

Ҳ

ҲАВОЛА [*а.* “ҳавола” – пул ўтказиш, топшириш; чек, вексель.] Фикр, мулоҳаза ва ш.к. ҳақида маълумот учун бирор манбага қарашни ундаш, шу манбани курсатиш. *Саҳифа охирида тегишли адабиётларга ҳаволалар берилган.*

ҲАДЯ ШАРТНОМАСИ Бирон-бир шахсга ашёни ёки мулк ҳуқуқини текинга беришни ёки бирон-бир шахсни мулккий мажбуриятдан озод этишни ифодаловчи ҳужжат.

ҲАЙБАРАКАЛЛА [< ҳай + баракалла] Асоссиз, ўринсиз, қуруқ мақтов; шундай мақтов билан руҳлантириш, кизиқтириш.

ҲАЙБАРАКАЛЛАЧИ Асоссиз, уринсиз, куруқ мактовлар айтувчи, шу тарзда қўллаб-қувватловчи шахс.

ҲАЙБАРАКАЛЛАЧИЛИК Ҳайбаракаллачига хос иш тутиш, амалий ишдан кўра куруқ мактов, қўллаб-қувватлашга берилиш.

ҲАЙФСАН Кимсага бирор гуноҳи ёки хатоси учун жазо сифатида расмий бериладиган танбех, жиддий огоҳлантириш. *Ҳайфсан олмоқ. Ҳайфсан эълон қилмоқ.*

ҲАЙЪАТ [а. “хайъат” – шакл, сурат, кўриниш; таркиб, ходимлар; ташкилот, муассаса; комиссия] Бирор вазифани бажаришга белгиланган, сайланган кишилар гуруҳи; таркиб. *Мажлис ҳайъати. Таҳрир ҳайъати*

ҲАКАМ [а. “ҳакам” – судья, қози; тренер] *аин.судья. Ҳакамлар ҳайъати.*

ҲАКАМЛИК Ҳакам лавозими, вазифаси, иши.

ҲАМКАСБ [хам + касб] Касби бир, ишлаб чиқаришнинг бир тармоғида, соҳасида ишлайдиган; касбдош.

ҲАМКОРЛИК 1 Иш-фаолиятда бирга, ҳамкор бўлиш, аини бир ишда биргалашиш, уни тенг бажариш.

2 Бирор соҳада ўзаро боғланиб, биргаликда, ҳамкор бўлиб иш олиб бориш. *Иқтисодий ҳамкорлик.*

ҲАММУАЛЛИФ [хам + муаллиф] Адабиёт, илм-фан ёки санъат асарларига, бирор кашфиётга тенг даражада ҳуқуқи бўлган шахсларнинг ҳар бири (бир-бирига нисбатан).

ҲАММУАЛЛИФЛИК Бирон-бир адабий, илмий, санъатга оид асар ёки кашфиётга нисбатан муаллифлик ҳуқуқининг икки ёки ундан ортиқ шахсга баравар алоқадорлиги.

ҲАРФХҲҲР [а. + ф. “ҳарфхўр” – ҳарф еювчи: расмиятчи, шаклбоз] Масаланинг моҳиятига эмас, балки унинг ташқи кўринишига, майда-чуйда нарсаларга кўпроқ эътибор берувчи киши, расмиятчи.

ҲАКИҚИЙ ҲУЖЖАТ Асл, ҳаққоний ҳужжат.

ҲИМОЯ [а. “ҳимоя” – кимсанинг ҳомийлигида булиш; мудофаа, тусиқ, ғов; ҳомийлик] **1 ҳуқ.** Судланувчи тарафини олиб қилинадиган ҳатти-ҳаракат, айтиладиган фикр-мулоҳаза; оқловчи томон.

2 Илмий кенгаш ёки махсус комиссия муҳокамасига тақдим этилган ишда (диссертация, лойиҳа ва ш.к. да) олға сурилган қарашлар, фикр-мулоҳазаларнинг эътироф этилишига ва тегишли илмий даража ёки унвонни олишга ҳаракат қилиш иши. *Лойиҳани ҳимоя қилмоқ. Диссертация ҳимояси.*

ҲИМОЯЧИ **1 ҳуқ.** Судда айбланувчининг манфаатини ёқловчи, уни ҳимоя қилувчи. *Жамоат ҳимоячиси.*

2 Диссертация, лойиҳа ва ш.к. ни ҳимоя қилувчи, ёқловчи.

ҲИСОБ-КИТОБ БҮЛИМИ Қирим-чиқим, даромад ва харажатлар ҳисобини қилиш; бажарилган иш, хизмат учун қилинган сарф-харажат ва туланадиган ҳақни ҳисоблаш ва қайд этиш билан шуғулланадиган бўлим.

ҲИСОБ-КИТОБ ДАФТАРЧАСИ Қирим-чиқим, даромад ва харажатлар ҳисоби қайд этилган ҳужжат.

ҲИСОБОТ [а. “ҳисобот” – “ҳисоб” с. купл.] Муайян вақт учун режалаштирилган иш ёки вазифа, топшириқларнинг бажарилиши, амалий долзарб ишлар, хизмат ва илмий сафарлар якуни ҳақида маълумот берувчи ҳужжат.

ҲИСОБОТ ДАВРИ Ҳисоботда қайд этиладиган ахборот, маълумотларни ўз ичига оладиган давр.

ҲИСОБОТ ҲУЖЖАТЛАРИ Ўз ишлари, топшириқнинг бажарилиши ва ш.к. ҳақида тегишли маъсул шахс, ташкилот кабиларга бериладиган (берилган) ёзма тарздаги расмий ахборотлар.

ҲИСОБЧИ Идора, муассаса, корхона ва ш.к. да молия операцияларини, ҳисоб-китоб ишларини олиб боровчи мутахассис.

ҲОКИМ [а. “ҳоким” – ҳукмдор; бошқарувчи; бошлиқ] Вилю

ят, шаҳар ва туманларнинг биринчи раҳбарлик лавозимидаги шахс; ҳокимликнинг биринчи раҳбари. *Вилоят ҳокими. Туман ҳокими.*

ҲОКИМИЯТ [а. “ҳокимият” – давлатчилик; бошқарув; ҳокимлик] Давлатни бошқариш ҳуқуқи; сиёсий ҳукмронлик; давлат органларининг ҳуқуқ ва ваколати. *Ҳокимиятни қўлга олмоқ. Ижро этувчи ҳокимият. Қонун чиқарувчи ҳокимият.*

ҲОКИМЛИК Ўзбекистон Республикасида: вилоят, шаҳар, туман бошқарув органлари ва улар ўрнашган жой. *Шаҳар ҳокимлигидан вакиллар.*

ҲОМИЙ [а. “ҳомий” – химоя қилувчи] *иқт.* Бирон тадбир ёки фаолиятни амалга оширишда молиявий ёрдам кўрсатувчи, молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватловчи жисмоний ёки юридик шахс.

ҲОМИЙЛИК Бирор тадбир ёки фаолиятни молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, молиявий ёрдам.

ҲУДУД [а. “ҳудуд” – “ҳадд” с. кўпл.: чегаралар] Маълум чек-чегарасига эга бўлган, шундай чегара билан ўралган (ажралган) ер; маълум давлат, вилоят ва ш. к. га тегишли бўлган ер, майдон. *Туманимиз ҳудудидаги шаҳар ва қишлоқлар.*

ҲУЖЖАТ [а. “ҳужжат” – далил, исбот; сабаб, баҳона] 1 Кимсанинг кимлигини (шахсиятини), машғулотини, бирор ташкилотга аъзолигини тасдиқловчи гувоҳнома (паспорт, гувоҳнома, талабалик билети, аъзолик билети ва ш. к.). *Ҳужжат кўрсатмоқ.*

2 Бирор иш-фаолият ёки нарсага ҳақ-ҳуқуқ ва ш.к. ни кўрсатувчи, тасдиқловчи иш қоғози. *Савдо-сотиқ ҳужжатини расмийлаштирмоқ.*

3 Илмий, ижтимоий ёки тарихий аҳамиятга эга бўлган ёзувлар, суратлар, асар ёки адабиётлар. *Ўрхун-Енисей ёзувлари энг қимматли тарихий ҳужжатлардир.*

ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ Муайян ҳуқуқ берадиган ёки муайян мажбуриятлардан озод этадиган расмий ҳужжатлар, штамп, муҳр, бланкаларни ноқонуний тайёрлаш ва фойдаланиш билан боғлиқ жиноят.

ХУЖЖАТЛИ 1 Хужжати бор, хужжатга эга бўлган. *Хужжатли шахсий автомобиль.*

2 Маълум хужжатларга, ҳақиқий воқеаларга асосланган; воқеий. *Хужжатли фильм.*

ХУЖЖАТЛИ ФИЛЬМ Маълум хужжатларга, ҳақиқий воқеаларга асосланган, воқеий фильм.

ХУЖЖАТЧИЛИК 1 Хужжат ишлари.

2 Бирор нарсани хужжат билан асослаш, хужжатлар билан иш олиб бориш.

ХУКМ [а. “хукм” – хукмронлик: ҳокимият, бошқариш; тузум; қарор, тўхтам, буйруқ; фикр, тушунча] 1 ҳуқ. Суд, ҳуқуқий маҳкама ёки шахнинг жиноий иш юзасидан чиқарган узил-кесил, қатъий қарори; шунингдек, бирор иш юзасидан бўлган ажрим ҳулосаси, қарори. *Ижобий ҳукм. Салбий ҳукм. Қатъий ҳукм.*

2 Умуман, бир иш, масала юзасидан бўлган, ҳулоса тарзидаги фикр; қарор.

ХУКМНОМА [ҳукм + нома] Суднинг ҳукми ёзилган қоғоз; суд ҳукми.

ХУКУМАТ [а. “хукумаг” – бошқариш, бошқарув; ҳукумат, бошқарув маҳкамаси] Давлат ҳокимиятининг давлат бошқарувини бевосита амалга оширувчи, фармойиш берувчи ва ижро этувчи олий органи. *Хукуматнинг қарори.*

ХУРМАТ ТАХТАСИ Ишлаб чиқариш илғорларининг номлари ва суратлари намойиш қилинадиган махсус тахта.

ХУҚУҚ [а. “хуқуқ” – “ҳақ(қ)” с. кўпл.] 1 ҳуқ. Давлат ҳокимияти томонидан белгиланадиган ва қўриқланадиган, жамиятда кишиларнинг ўзаро муносабатларини ва бошқаларни тартибга соладиган қонунқоидалар, меъёрлар мажмун. *Фуқаролик ҳуқуқи.*

2 Кимсага бирор иш-ҳаракат қилиш учун берилган, давлат қонунлари ёки бошқа хил қонун-қарорлар билан мустаҳкамланган, кафолатланган имконият, эрк, ихтиёр. *Сайлов ҳуқуқи. Пенсия олиш ҳуқуқи. Дам олиш ҳуқуқи. Меҳнат қилиш ҳуқуқи.*

3 с. т. айн. **ҳуқуқшунослик.**

ҲУҚУҚБУЗАР Мавжуд қонун-қоидалар, ҳуқуқий меъёрларга амал қилмайдиган, уларни бузувчи; жиноятчи.

ҲУҚУҚБУЗАРЛИК Мавжуд қонун-қоидаларга амал қилмаслик, уларни бузиш; шу йўлдаги хатти-ҳаракат; шахсга, мулкка, давлатга ва бутун жамиятга зарар келтирувчи ижтимоий хавфли қилмиш; жиноят.

ҲУҚУҚШУНОС [а. + ф. “ҳуқуқ + шунос” – ҳуқуқни ўрганувчи, ҳуқуқ билимдони] Ҳуқуқшунослик мутахассиси.

МУНДАРИЖА

Сўз боши.....	3
Луғатнинг тузилиши ҳақида	5
Шартли қисқартмалар.....	6
Луғат.....	7

**ИШ ЮРИТИШ ТЕРМИНЛАРИНИНГ ҚИСҚАЧА
ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ**

НАФИСА САДИНОВА

Мухаррир Ф. Муҳаммадиева
Саҳифаловчи А. Эргашев

Нашриёт лицензияси: АИ №009 20.07.2018.
Босишга рухсат этилди 06.05.2019й. Формат 60x84 1/16.
Гарнитура Times. Офсет қоғози. Ризограф босма усули
Шартли босма табағи 10,0 Нашр босма табағи 8,5
Адади 100. Буюртма № У/7-2019

“IMPRESS MEDIA” МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳар, Кушбеги кучаси, 6 уй.